

**T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İŞLETMELERDE İÇ VE DIŞ (BAĞIMSIZ) DENETİM
FAALİYETLERİ VE BANKALARDA UYGULANIŞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NEZAKET ÇAKMAK

**ANABİLİM DALI
PROGRAMI**

**:İŞLETME
:MUHASEBEFİNANSMAN**

DANIŞMAN

:PROF. DR. YUNUS KİŞHALI

KOCAELİ, 2006

**T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İŞLETMELERDE İÇ VE DIŞ (BAĞIMSIZ) DENETİM
FAALİYETLERİ VE BANKALARDA UYGULANIŞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: NEZAKET ÇAKMAK
**Tezin Kabul Edildiği Enstitü Kurulu Tarihi ve No: 26.09.2006-
2006/17**

**Prof.Dr.Yunus
KİSHALI**

**Prof. Dr. Selman Aziz
ERDEN**

**Doç. Dr. Hakan
KAPUCU**

KOCAELİ, 2006

SUNUŞ

Denetim konusu son yıllarda gerek ülkemizde gerekse yabancı ülkelerde yaşanan şirket iflaslarıyla birlikte büyük önem kazanmıştır. Özellikle denetim kavramının teftiştten öte geçemediği yönetimlerde faaliyet sonuçlarının çoğu zaman gerçeği yansıtmadığı görülmüş ve güvensizlik kavramının yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Bu çalışmanın hazırlanmasındaki temel düşünce ise son yıllarda denetim kavramının giderek daha önem kazanmış olması ve denetimsizliğin ülkemizde özellikle bankacılık sektöründe yaratmış olduğu ağır kayıplardır. Bu doğrultuda hazırlanan çalışmada işletmelerde denetim sürecini ve bankalarda uygulandı ele alınmıştır. Çalışmada bankalarda uygulanan denetim faaliyetleri iç ve dış denetim kapsamında değerlendirilerek son yasal düzenlemeler çerçevesinde bankacılık sektörüne getirilen yenilikleri de incelenmiştir.

Çalışmam esnasında beni her zaman yüreklendiren ve desteklerini asla esirgemeyen başta sevgili aileme ve yardımlarından dolayı Sevgili Hocam Sn. Prof. Dr. Yunus KİSHALI'ya çok teşekkür ediyorum.

Kocaeli, 2006

Nezaket ÇAKMAK

	SAYFA NO
SUNUŞ-----	I
İÇİNDEKİLER-----	II
ÖZET-----	V
ABSTRACT-----	VI
KISALTMALAR-----	VII
0. GİRİŞ-----	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK DENETİM KAVRAMI VE DENETİM SÜRECİ-----	3
1.1. DENETİMİN TANIMI VE İŞLETMELER AÇISINDAN ÖNEMİ-----	3
1.1.1. Denetimin Tanımı-----	3
1.1.2. Denetimin İşletmeler Açısından Önemi-----	5
1.2. DENETİM İLE İLGİLİ KAVRAMLAR-----	5
1.2.1. Murakabe-----	6
1.2.2. Revizyon-----	6
1.2.3. Teftiş-----	6
1.2.4. Kontrol-----	7
1.2.5. İç Kontrol-----	7
1.3. DENETİM TÜRLERİ-----	8
1.3.1. Amaçlarına Göre Denetim-----	9
1.3.1.1. Mali Tablolar Denetimi-----	9
1.3.1.2. Uygunluk Denetimi-----	9
1.3.1.3. Faaliyet Denetimi-----	10
1.3.2. Denetçi ile İşletme Arasındaki Örgütsel İlişki Yönünden Denetim Türleri	10
1.3.2.1. İç Denetim-----	10
1.3.2.2. Dış Denetim-----	11
1.3.3. Yapılış Nedenine Göre Denetim Türleri-----	12
1.4.3.1. Zorunlu (Yasal) Denetim-----	12
1.4.3.2. İsteğe Bağlı Denetim-----	12
1.4. GENEL OLARAK DENETİM SÜRECİ-----	13
1.4.1. Müşteri Seçimi ve İşin Alınması-----	14
1.4.2. Denetimin Planlanması-----	14
1.4.3. Denetim Programının Yürütülmesi-----	15
1.4.4. Denetim Yöntemleri-----	16
1.4.5. Bulguların Raporlanması-----	18

İKİNCİ BÖLÜM

İŞLETMELERDE İÇ DENETİM VE BAĞIMSIZ DENETİM FAALİYETLERİ 21

2.1. İŞLETMELERDE İÇ DENETİM FAALİYETLERİ -----	21
2.1.1. İç Denetimin Amacı ve Kapsamı-----	21
2.1.2. İç Denetim-İç Kontrol İlişkisi -----	22
2.1.3. İç Denetimin İşletmeler Açısından Önemi-----	23
2.1.4. İç Denetim Türleri -----	24
2.2. İŞLETMELERDE BAĞIMSIZ DENETİM FAALİYETLERİ -----	26
2.2.1. Bağımsız Denetim Kavramı -----	26
2.2.2. Bağımsız Denetimin İşletmelere Sağladığı Faydalar -----	27
2.2.3. Bağımsız Denetim Faaliyetlerinin Mevzuattaki Yeri-----	28
2.3. DENETİM MESLEĞİNDE GEÇERLİ OLAN STANDARTLAR -----	29
2.3.1. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları -----	29
2.3.1.1. Genel Standartlar-----	30
2.3.1.2. Çalışma Alanı Standartları-----	30
2.3.1.3. Raporlama Standartları-----	31
2.3.2. Uluslararası İç Denetim Standartları-----	31
2.3.2.1. Bağımsızlık -----	32
2.3.2.2. Mesleki Yeterlilik-----	32
2.3.2.3. Denetimin Kapsamı -----	33
2.3.2.4. Denetimin Yürütülmesi-----	33
2.3.3. Türkiye'de Uygulanan Denetim Standartları -----	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKALARDA DENETİM ----- 36

3.1. BANKA KAVRAMI VE BANKALARIN SINIFLANDIRILMASI -----	36
3.2. BANKALARIN FONKSİYONLARI -----	39
3.3. BANKALARIN ORGANİZASYON YAPISI -----	41
3.3.1. Genel Müdürlük Organizasyonu -----	41
3.3.1.1. Yönetim Kurulu-----	41
3.3.1.2. Genel Kurul-----	42
3.3.1.3. Denetim Komitesi -----	42
3.3.2. Şubeler Organizasyonu -----	44
3.4. BANKALARDA DENETİM -----	44
3.4.1. Bankalarda Denetim Faaliyetlerinin Amaçları -----	45
3.4.2. Bankalarda Denetim Faaliyetlerinin Mevzuattaki Yeri -----	45
3.4.3. Türkiye'deki Mevzuata Göre Bankalarda Denetim Türleri ve Bu Denetimi Yapan Organlar -----	47

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BANKALARDA İÇ DENETİM SİSTEMİ	50
4.1. BANKALARDA İÇ DENETİM SİSTEMİ	50
4.1.1. Bankalarda İç Denetim Sisteminin Amaçları	50
4.1.2. Bankalarda İç Denetim Sisteminin Temel Unsurları	51
4.1.3. Bankalarda İç Denetim Sisteminin Kapsamı ve Denetim Alanları	52
4.2. 5411 SAYILI BANKACILIK KANUNU ÇERÇEVESİNDE BANKALARDA İÇ DENETİM SİSTEMİNE YÖNELİK DÜZENLEMELER	53
4.3. BASEL KOMİTESİ VE BANKALARIN İÇ DENETİMİNE YÖNELİK GETİRİLEN DÜZENLEMELER	55
4.3.1. Basel Komitesi'nin Kuruluşu ve Amacı	56
4.3.2. Basel Komitesi'nin İç Denetim Sisteminin Değerlendirilmesine İlişkin Yayınladığı Prensipler	57
4.3.3. Basel Komitesi'nin İç Denetim Faaliyetlerine İlişkin Görev Dağılımı	58
4.4. BANKALARDA İÇ DENETİM SİSTEMİNİN YAPISI	60
4.4.1. İç Kontrol Merkezi	61
4.4.1.1. Bankalarda İç Kontrol Faaliyetleri	64
4.4.1.2. İç Kontrol Merkezinin Yapısına İlişkin Esaslar	65
4.4.1.3. İç Kontrol Merkezi Üyelerinin Görev ve Sorumlulukları	68
4.4.2. Banka Teftiş Kurulu	76
4.4.2.1. Teftiş Kavramı	76
4.4.2.2. Teftiş Yöntemleri	76
4.4.2.3. Teftiş İşlemlerinin Uygulanmasında Yer Alan Kanıt Türleri	78
4.4.2.4. Teftiş Kurulu'nun Organizasyon Yapısı	80
4.4.2.5. Teftiş Kurulu Üyelerinin Görev ve Sorumlulukları	81
4.4.3. Banka Risk Yönetim Merkezi	83

BEŞİNCİ BÖLÜM

BANKALARDA BAĞIMSIZ DENETİM	86
5.1. BANKALAR MEVZUATI ÇERÇEVESİNDE BAĞIMSIZ DENETİM	87
5.1.1. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu	88
5.1.1.1. Kurumun Görev ve Yetkileri	89
5.1.1.2. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nda BDDK ile İlgili Yer Alan Hükümler	90
5.1.2. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nda Bağımsız Denetim Faaliyetleri İle İlgili Yer Alan Hükümler	93
5.1.2.1. Denetim Şirketlerinin Kuruluş Şartları	93
5.1.2.2. Denetim Sözleşmesi	94
5.1.2.3. Denetimin Planlanması	95
5.1.2.4. Bağımsız Denetim Programının Yürütülmesi	96
5.1.2.5. Denetim Teknikleri	97
5.1.2.6. Faaliyet Esasları	98
5.1.2.7. Denetim İlke ve Esasları	99
5.1.2.8. Bağımsız Denetim Türleri	100
5.1.2.9. Bağımsız Denetim Raporu ve Rapor Türleri	101

5.2. SERMAYE PİYASASI MEVZUATI ÇERÇEVESİNDE BAĞIMSIZ DENETİM	104
5.2.1. Sermaye Piyasası Mevzuatı Yönünden Yapılan Denetimler	104
5.2.2. Sermaye Piyasası Mevzuatı Çerçevesinde Bağımsız Denetim Şirketlerinin Kuruluş Şartları	107
5.2.3. Sermaye Piyasası Mevzuatı Çerçevesinde Bağımsız Denetim Faaliyetleri	109
5.2.3.1. Denetim Öncesi Saptanacak Hususlar	109
5.2.3.2. Denetim Sözleşmesi	110
5.2.3.3. Denetimin Planlanması	111
5.2.3.4. Bağımsız Denetim Programının Yürütülmesi	111
5.2.3.5. Kanıt Toplama ve Değerlendirme	112
5.2.3.6. Denetim Teknikleri	112
5.2.3.7. Denetim Raporları	112
5.2.3.8. Bağımsız Denetim Raporunun Kesinleşmesi	114
5.3. 3568 SAYILI SM, SMMM VE YMM MEVZUATI ÇERÇEVESİNDE BAĞIMSIZ DENETİM	114
5.3.1. Denetim Faaliyetleri	115
5.3.2. Yeminli Mali Müşavirlik Mesleğinin Konusu	117
5.3.2.1. Denetim	117
5.3.2.2. Danışmanlık	117
5.3.2.3. Tasdik İşlemi	117
6. SONUÇ	122
EKLER	124
KAYNAKÇA	129

ÖZET

Günümüzde sürekli gelişmekte olan iş dünyası, ekonomik koşullardaki olumsuzluklar ve krizler, rekabet koşulları, teknolojik gelişmeler, tüm kuruluşlarda iyi kurumsal yönetim ve dolayısıyla denetim sistemlerinin işletilmesini kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu sistem içinde bankalar büyük öneme sahiptir çünkü bankaların klasik anlamda sahip olduğu fonksiyonlar zamanla artmıştır ve denetimleri zorunlu hale gelmiştir.

Bankalar çağımızda önemli hizmetler gören kurumlardır ve giderek fonksiyonları ve bunun sonucunda bankalara yönelik denetim faaliyetleri artmaktadır. Ancak bu faaliyetlerin, çeşitli esaslara uygunluğunun tespiti bankalar için günümüzde oldukça zor bir durumdur. Bu nedenle bankacılık sektöründe denetim faaliyetleri bankaların bünyesinde yapılanlara ek olarak belirli esaslar çerçevesinde, denetim yetkisine sahip kurumlar tarafından da yapılmaktadır.

İster gelişmiş, ister gelişmekte olan bir ülke olsun, bankacılık sisteminin zayıf oluşu hem o ülkenin mali sisteminin, hem de uluslar arası piyasaların istikrarına karşı önemli bir tehdit oluşturur. Son yıllarda Türk bankacılık sektörü de uluslararası bankacılık sektöründe varlığını devam ettirmek için birçok yasal düzenlemelerle donatılmış ve bu düzenlemeler doğrultusunda faaliyetlerini daha şeffaf sürdürmeyi amaçlamıştır. Türkiye’de meydana gelen bazı banka iflasları düzenlemeden sorumlu kuruluşları önlemler almaya itmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda, Sermaye Piyasası Kurulu denetim hakkında tebliğler yayınlamış ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu kurulmuştur. Ancak getirilen tüm yasal düzenlemeler, bankacılık alanındaki yapısal sorunların tekrar ortaya çıktığı dönemlerde yetersiz kaldığı için büyük ekonomik sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle Türk bankacılık sektörü klasik denetim anlayışından öte, şeffaflık ve riskleri en aza indirebilirlik doğrultusunda ekonomiye en fazla katkıyı sağlama amacı edinmelidir.

ABSTRACT

At this age, lasting developing world of work, disadvantages in economic conditions, technological developments, good associational management in all institutes require interior auditing system operations. In this system banks have a big importance because classical functions of banks have developed by the time and it requires their auditing obligatory.

Banks are the institutes which provide important services and both their functions and finally auditing activities for banks will develop. But it is a hard situation for banks to prove these activities suitable for various essentials. For this reason, in banking sector, auditing activities adding to structure of banks specific essentials are also done by institutes which have auditing authority.

Either in developed or in developing countries, the weakness of banking system is a threat for both the contry's economic system and stability of international markets. In latest years, Turkish banking sector aims to be dedcted out with many legal orders and continue its activity transperently with the help of this orders to continue its existence in international banking. Several bank crisis carried out in Turkey in previous years prompted authorities to take measures. Parallel to these developments, Capital Market Board in Turkey has published articles about auditing and Banking Regulation and Supervision Agency established for performing audit actions. But all legal orders cause big economic problems because they are insufficient when the structural problems occur again in banking sector exept classical auditing opinion should aim to add more to economy with transperency and decreasing risks to the minimum rates.

KISALTMALAR LİSESİ

SM, SMMM ve YMM : Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik
ve Yeminli Mali Müşavirlik

BDDK : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

TTK : Türk Ticaret Kanunu

TCMB : Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

SPK : Sermaye Piyasası Kanunu

a.g.e. : adı geçen eser

s. : sayfa

Ör: : örnek

m. : madde

GİRİŞ

Günümüz işletmelerinin temel sorunu hızlı rekabet ortamında yaşayabilmek ve küreselleşen dünya piyasalarında yer edinebilmektir. İşletme yönetimlerinin böyle bir ortamda varlığını sürdürebilmesi verimliliği sağlaması ile mümkündür. İşletme yöneticilerinin doğru kararlar alması için güvenilir bilgilere ihtiyacı vardır. Bu noktada tüm yönetim birimlerinin, bilgilerin doğru olduğunu, konusunda uzman denetçilerin incelemesi ihtiyacı doğmuştur. Gerek finansal gerek finansal olmayan bilgilerin güvenilirliği ise uygun biçimde kurulmuş bilgi sistemini gerektirmektedir. Bu da ancak etkin bir iç denetim sisteminin varlığı ile mümkün olmaktadır.

Bununla birlikte iç denetim mekanizmasının yönetimden bağımsız olmaması gibi sorunların işletmelerin çıkar gruplarında güvensizliğin oluşmasına ve aynı zamanda rekabet ortamında faaliyet gösteren bu işletmelerin itibarının da zedelenmesine neden olmuştur. Söz konusu bu risklerin en aza indirilmesi doğrultusunda bağımsız denetimin değeri daha fazla önem kazanmıştır. Çünkü işletmelerden bağımsız olarak hareket eden ve ülkedeki yasal mevzuata göre uygulama yapan bağımsız denetim kuruluşları yaptıkları denetim faaliyetlerinde daha objektif davranarak, işletmelerin bu risklerden mümkün olduğunca az etkilenmesini sağlamıştır.

Bu çalışmada iç denetim ile dış denetim kapsamında yer alan bağımsız denetim sisteminin varlığı incelenmiş olup, özellikle banka işletmeleri açısından bu denetim faaliyetlerinin mevzuattaki yeri ve uygulanışı incelenmiştir. İç kontrol sistemi özellikle finansal raporların güvenilirliğini, faaliyetlerin işletme plan ve programlarına ve aynı zamanda yasal ve yönetsel düzenlemelere uygunluğunu sağlamaya yöneliktir. Fakat aynı zamanda, iç kontrol sistemi ve bunun etkinliği, bağımsız denetim hizmetlerinde denetim kuruluşu için de büyük önem taşımaktadır.

Son yıllarda yaşanan finansal krizlerin etkisi ile birlikte denetimin özellikle banka işletmelerinin ülke ekonomisinin işleyişi içerisinde sahip olduğu büyük önem bu çalışma kapsamında banka işletmelerinin denetim işleyişinin analiz edilmesine yol açmıştır.

Bu çalışmanın esası öncelikle işletmelerde uygulanan denetim faaliyetlerinin analizi ve bankalardaki uygulamasına ilişkindir. Bu doğrultuda hazırlanan çalışma giriş ve sonuç bölümleri hariç 5 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde genel olarak denetim kavramı ve denetim süreci incelenmiştir. Bununla birlikte öncelikle denetimin işletmeler açısından önemine değinilmiş, ardından denetim türlerine yer verilmiştir.

İkinci bölümde işletmelerde uygulanan iç denetim ve bağımsız denetim faaliyetleri genel hatlarıyla anlatılmış, denetim mesleği mensuplarının bağlı oldukları standartlara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde bankalarda denetim bölümü içerisinde genel olarak banka kavramı ele alınmış, banka işletmelerinin idari örgütlenmesi ve denetim birimleri yapısı anlatılmış ve bankalarda uygulanan denetim türlerine yer verilmiştir.

Bankalarda iç denetim sisteminin incelendiği dördüncü bölümde iç denetim sisteminin bankalardaki yeri, amacı ve temel unsurları belirtilmiştir. Bu organizasyon yapısı içinde iç denetim sisteminin önemi, iç kontrol merkezi unsurları ve iç kontrol mekanizmasının işleyişi ele alınmıştır. İç denetim sisteminin son yasal düzenlemelerle birlikte bankalardaki organizasyon yapısı örnek bir bankanın organizasyon yapısıyla ve bu yapı içinde yer alan birimlerin görev ve sorumluluklarıyla açıklayıcı bir biçimde ifade edilmiştir. Bu bölümde özellikle uluslararası bankacılık alanına getirilen düzenlemelerin ışığında uygulanan ilkelere de yer verilmiştir.

Beşinci ve son bölümde bankalarda bağımsız denetimin işleyişi ele alınarak özellikle bankacılık mevzuatında bağımsız denetim faaliyetinin uygulanışı değerlendirilmiştir. Bu kapsamda bankacılık mevzuatında yer alan bağımsız denetim hükümleri ile bankacılık mevzuatı dışında sermaye piyasası mevzuatı ve yeminli mali müşavirlik mevzuatı açısından denetim hükümlerine de yer verilmiş olup, denetim süreci açısından karşılaştırılması yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK DENETİM KAVRAMI VE DENETİM SÜRECİ

Denetim kavramının işletmeler açısından son yıllarda taşıdığı önemden dolayı bu kavramın tanımı oldukça önem kazanmaktadır. Bununla birlikte *denetim* kavramının yerine kullanılabilen denetim benzeri başka kavramlar da kullanılabilir. Bu doğrultuda çalışmanın ilk bölümünde denetim ve denetim benzeri kavramlar tanımlanarak, denetimin işletmeler açısından önemi ele alınacak ve denetim faaliyetinin de bir süreç olması nedeniyle bu süreci oluşturan unsurlar incelenecektir.

1.1. DENETİMİN TANIMI VE İŞLETMELER AÇISINDAN ÖNEMİ

1.1.1. Denetimin Tanımı

Denetim kelimesinin İngilizce'deki karşılığı "audit", denetleme veya denetim faaliyeti kavramının karşılığı olarak da "auditing" olarak karşımıza çıkmaktadır. "Audit" kelimesi ise Latince bir kelimedir ve "dikkatlice okumak" anlamına gelmektedir.

Türk Dil Kurumu'nun yaptığı tanımda ise *denetleme*, "bir işin doğru ve yönetime uygun olarak yapılıp yapılmadığını incelemek, teftiş etmek, kontrol etmektir." Hukuki anlamda denetleme ise "gerek devlet daire ve teşkilatının ve gerek özel hukuk hükümlerine göre kurulmuş müesseselerin kamu menfaati noktasından kanun, nizamname ve statüleri hükümlerine göre çalışıp çalışmadıklarının tetkik edilmesidir."

Denetim ile ilgili en kapsamlı tanım, Amerikan Muhasebeciler Birliği (American Accounting Association) bünyesinde faaliyet gösteren Temel Denetim Kavramları Komitesi tarafından yapılan tanımdır. Bu Komiteye göre denetim;¹

"İktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili iddiaların önceden saptanmış ölçütlere uygunluk derecesini araştırmak ve sonuçları ilgi duyanlara bildirmek amacıyla

¹Ersin GÜREDİN, **Denetim**, Geliştirilmiş 7. baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 1997, s. 5.

tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir süreçtir.”
Komite’ye göre denetimi oluşturan unsurlar aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir;²

* **Denetim bir süreçtir:** Denetim çeşitli evreler halinde gerçekleştirilir. Birbirini izleyen bu evrelerin başlangıç ve sonucu arasındaki faaliyetler belirli bir plan dahilinde sürdürülür.

* **İktisadi faaliyet ve olaylara ilişkin iddialar:** İşletmenin, iktisadi faaliyetleri ile ilgili olarak hazırladığı çeşitli raporlar ve beyanlar, işletme açısından bir iddia niteliğindedir. Söz konusu raporlar ve beyanlar işletme tarafından hazırlanmış ve menfaat gruplarına sunulmuştur. Denetim bu iddiaların doğruluğu ve güvenilirliğinin araştırılmasıdır.

* **Önceden saptanmış ölçütler:** Denetçi, işletmenin iddiası niteliğindeki finansal tabloları önceden saptanmış ölçütlerle karşılaştırarak, bu ölçütlere göre doğruluk ve güvenilirliğine karar verir. Bu ölçütler; kanunlar, anlaşmalar, yönetim tarafından saptanmış hedefler ve genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri olabilir.

* **Tarafsızca kanıt toplama ve kanıtları değerlendirme:** Denetçi işletmenin iddialarının doğruluğunu araştırmak için işletme ve işletmeyle ilgili kişi ve kuruluşlardan bağımsız olarak yeterli ve uygun nitelikte kanıt toplamak zorundadır.

* **İlgi duyanlara bildirme:** İşletmeyle ilgili finansal olaylarla birçok kişi ve kuruluşun doğrudan veya dolaylı ilgisi bulunmaktadır. Denetçi bu ilgililere, işletmenin finansal bilgileri konusunda yaptığı denetimin sonunda ulaştığı sonucu yazılı bir raporla açıklar. Bu aşama denetimin son aşamasını oluşturur.

²Hasan KAVAL, **Muhasebe Denetimi**, Ankara: Akademik Denetim Danışmanlık ve YMM A.Ş., 2003, ss. 19-20.

1.1.2. Denetimin İşletmeler Açısından Önemi

Denetimin işletmeler açısından önemi şöyle sıralanabilmektedir;³

- İşletmede iç ve dış tehlikelerin tesbit edilmesi ve muhtemel zararın ortadan kaldırılması denetim ile sağlanmaktadır.
- Denetleme yapmakla denetlenen birim içinde mevcut duruma oranla daha iyi ve yararlıya ulaşılmaktadır.
- Denetlenen birimler arasında uygulama farklılıklarını gidermek için denetim yapmak yararlıdır.
- Denetim neticesinde etkin işletme kararları alınmaktadır.
- Uygulamada gerçekleşen birtakım olumsuzlukları ortaya çıkarmak ancak denetimle gerçekleşir.

Denetimin önemini artıran diğer faktörler ise şöyledir;⁴

- * İşletmelerin ortalama büyüklüklerinin artması
- * Devlet müdahalelerinin çoğalması
- * İşletme ile ilgili çıkar gruplarının çoğalmaları ve kuvvetlenmeleri
- * Rekabetin hız kazanması
- * Ekonomide insan faktörünün önem kazanması

1.2. DENETİM İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Denetim kavramına yakın “murakabe”, “teftiş”, “revizyon”, “kontrol” ve “iç kontrol” gibi kavramların ortaya çıkması ile bilgi kullanıcıları ve karar alıcılar bu kavramları da kullanmaya başlamışlardır. Ancak bu kavramlar ile denetim kavramı arasında henüz kesin sınırlar çizilmemekle beraber kimi zaman bu kavramlar

³Mehmet Ali AKTUĞLU, **Denetleme ve Revizyon**, İzmir: Bilgehan Basımevi, 1986, s. 7.

⁴ AKTUĞLU, **a.g.e.**, ss. 13-14.

birbirlerinin yerine de kullanılabilir. Aşağıda bu kavramlar kısaca açıklanmış, denetim ile farkları ve ilişkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.⁵

1.2.1. Murakabe

Sözlük anlamıyla murakabe, kendi iç alemine bakmak, nefis muhasebesi yapmak anlamına gelir. Denetim literatüründe murakabe, olması gereken ile fiili durum arasındaki karşılaştırma işlemini belirtmek için kullanılır. Bu kavram, denetim, revizyon, teftiş ve kontrol kavramlarını içine alan geniş kapsamlı bir deyim olarak kullanılmaktadır.⁶

1.2.2. Revizyon

Dilimize Fransızca'dan gelen "revizyon" kelimesi, yapılan işleri yeniden gözden geçirme, yeniden bakma anlamına gelmektedir.

Bugün revizyonun kapsamı muhasebe çerçevesini aşan incelemeleri, işletme analizleri gibi konuları da kapsamaktadır. Modern anlamda revizyon bir işletmenin bünyesi ve faaliyeti ile ilgili sorunların incelenmesini de içermektedir.⁷

1.2.3. Teftiş

Teftiş, zaman zaman yapılan bir gözden geçirme ile işlerin yasalara, emir ve yönergelere göre yürütülüp yürütülmediğini tespit etmektir. Teftişin ruhunda bir otorite gizlidir. Bu otoritenin kaynağı; yasalar, yönetmelikler olabileceği gibi özel işletmelerde üst yönetim de olabilir. Teftişte amaç, denetlenen birimin gelecekte daha mükemmel sonuçlar elde etmesi ile hata, noksanlıklar ve usulsüzlüklerin en aza indirilmesine yönelik çözüm önerileri getirmektir.⁸

⁵ AKTUĞLU, a.g.e., s.16.

⁶ Hasan GÜRBÜZ, **Muhasebe Denetimi**, Geliştirilmiş 4.baskı, Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi, 1995, s. 5.

⁷ GÜRBÜZ, a.g.e., s. 8.

⁸ GÜRBÜZ, a.g.e., s. 9.

Teftişin denetimden temel farklılığını 3 başlık altında toplamak mümkündür;⁹

- Teftiş işletme personeli tarafından yürütülmektedir. Sonuçta bir bağımlılık söz konusudur.
- Finansal olmayan olaylar da teftiş kapsamına girmektedir.
- Teftiş belirli amaçlarla yapılmaktadır.

1.2.4. Kontrol

Genel anlamıyla kontrol, planlanan bir amaca ulaşıp ulaşılmadığının araştırılmasıdır. Denetim ve kontrol aynı kökten gelmekle birlikte anlam olarak birbirinden farklıdır. Denetim iş sürecinden bağımsız ve uzman kişiler tarafından yapılır; kontrol ise bir sistem içerisinde yer alan otomatik olarak veya iş sürecine dahil personel tarafından yürütülen faaliyetleri kapsar.¹⁰

Kontrol ile denetim kavramı arasındaki başlıca farklılıklar ise şöyle sıralanabilir;¹¹

- Kontrol devamlı bir faaliyettir; denetim bir defada yapılır.
- Kontrol eş anlı olarak yürütülür; denetim geçmişe dönüktür.
- Kontrolde mekanik araçlar kullanılırken; denetim insanlar tarafından gerçekleştirilir.
- Kontrolde işletmeden bağımsız olmak gerekmez; denetimde bağımsızlık şarttır.

1.2.5. İç Kontrol

İç kontrol, işletme faaliyetlerinin etkinliği ve verimliliği, finansal tabloların güvenilirliği, işletme faaliyetlerinin yasal ve diğer düzenlemelere uygunluğu

⁹ KAVVAL, a.g.e., s. 21.

¹⁰Şaban UZAY, **İşletmelerde İç Kontrol Sistemini İncelemenin Bağımsız Dış Denetim Karar Sürecindeki Yeri ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma**, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 1999, ss. 5-6.

¹¹UZAY, a.g.e., s. 6.

hedeflerinin gerçekleşmesinde makul bir güvence sağlamak amacıyla oluşturulan ve işletme yönetimi ile diğer personelden etkilenen bir süreçtir.¹²

İç Kontrol kavramı ile birlikte kullanılan *iç kontrol sistemi* kavramı ise Uluslararası Muhasebe Uzmanları Federasyonu'na göre,

- İşletmenin varlıklarının korunması,
- Yanlışlıkların ve yolsuzlukların önlenmesi ve bulunması
- Muhasebe bilgilerinin zamanında hazırlanmasının sağlanması
- İşletme faaliyetlerinin yönetim politikalarına uygunluğunun sağlanması

amaçlarına ulaşmak için işletme faaliyetlerinin düzenli ve etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamada yardımcı olan işletme yönetimi tarafından kabul edilmiş politikalar ve prosedürlerdir.¹³

1.3. DENETİM TÜRLERİ

Denetimi çeşitli açılardan sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırmalardan en detaylısı aşağıdaki gibi olacaktır.¹⁴

1. Amaçlarına Göre Denetim Türleri

- a) Mali Tablolar Denetimi
- b) Uygunluk Denetimi
- c) Faaliyet Denetimi

2. Denetçi ile İşletme Arasındaki rgtsel İlişki Yönünden Denetim Türleri

- a) İç Denetim
- b) Dış Denetim
 - Bağımsız Denetim
 - Kamu Denetimi

¹² UZAY, a.g.e., s. 5.

¹³ KEPEKÇİ, a.g.e., s. 66.

¹⁴ AKGÜL, a.g.e., s. 6.

3. Yapılış Nedenine Göre Denetimler
 - a) Zorunlu (Yasal) Denetim
 - b) İsteğe Bağlı Denetim

1.3.1. Amaçlarına Göre Denetim

Denetim amaçlarına göre 3'e ayrılır.¹⁵

1.3.1.1. Mali Tablolar Denetimi

Bu denetim türünde, bir işletmeye ait mali tabloların, işletmenin mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ve yasal hükümlere uygun olarak yansıtıp yansıtmadığı hakkında bir yargıya ulaşma amacı vardır. Mali tabloların denetiminde bilanço, gelir tablosu, nakit akım tabloları gibi tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ve yasal hükümlere uygunluğu amaçlanır.

Mali tabloların denetimi, gerek teoride gerekse uygulamada en yaygın denetim türü olup özellikle denetim mesleğinin gelişmiş olduğu ülkelerde hem bağımsız hem de iç denetçilerin başlıca uğraş konusu olmuştur.

1.3.1.2. Uygunluk Denetimi

Uygunluk denetiminde, işletmelerin yapmış olduğu işlemlerin kriter olarak yasalara, yönetmeliklere, mevzuata, işletme politikalarına uygunluğu belirlenmeye çalışılmaktadır.¹⁶

Uygunluk denetiminin amacı yetkili bir üst makam tarafından saptanmış kurallara uyulup uyulmadığının araştırılmasıdır. Bu üst makam işletme içinden olabileceği gibi işletme dışından da olabilir.¹⁷ İşletme dışı kişiler tarafından yapılan en iyi örnek kamu idareleri tarafından yapılan denetimlerdir. Örneğin Vergi

¹⁵ GÜRBÜZ, a.g.e., s. 11.

¹⁶H. Gül YILMAZ ve diğerleri, **Yeminli Mali Müşavirlerin Müşterek ve Müteselsil Sorumluluklarının Temel İnsan Hakları, Avrupa Birliği Hukuku, Anayasa Hukuku ve Borçlar Hukuku Yönünden Değerlendirilmesi**, Ankara: Yeminli Mali Müşavirler Odası Yayını, 2004, s. 22.

¹⁷ GÜREDİN, a.g.e., s. 14.

İdaresi'nde yer alan yetkililer işletmelerde vergi incelemesi yaparlar. Yine Çalışma Bakanlığı ve SSK müfettişlerinin işyerlerinde yaptıkları denetim, Ticaret Bakanlığı müfettişlerinin kooperatifte ve şikayet üzerine şirketlerde yaptıkları denetimler de birer uygunluk denetimidir.¹⁸

Uygunluk denetimi işletme personeli tarafından da gerçekleştirilir. Çoğu kez bu kişilere *müfettiş* adı verilir. Örneğin bankaların müfettişleri, aracı kurum müfettişleri uygunluk denetimini yapan birer iç denetim elemanıdır.¹⁹

1.3.1.3. Faaliyet Denetimi

Faaliyet denetimi, işletmenin faaliyetlerinin etkinliğini ve verimliliğini değerlendirmek amacıyla, işletme politikalarını ve bunların sonuçlarını değerlendirme ve buna ilişkin tavsiyelerde bulunma faaliyetleridir. Uygulama alanı ve kapsamı son derece geniş olan faaliyet denetimi sadece muhasebe işlevleriyle sınırlı olmamakta, aynı zamanda işletmenin diğer tüm işlevleriyle de ilgili olmaktadır. Bunlara, işletmenin organizasyon yapısı, pazarlama ve satış, dağıtım stratejileri örnek gösterilebilir.²⁰

1.3.2. Denetçi ile İşletme Arasındaki Örgütsel İlişki Yönünden Denetim Türleri

Bu açıdan yapılan denetim sınıflandırmaları temelde denetçinin işletmenin çalışanı olup olmamasına ve işletme dışında ise denetçi ile işletmeyi bir araya getiren hukuki bağa göre oluşturulmaktadır.²¹

1.3.2.1. İç Denetim

İç denetim, işletme faaliyetlerinin ve uygulayıcılarının yaptıkları işlerin, uygunluk ve etkinliğinin, üretilmiş her türlü bilginin güvenilirliğinin, finans,

¹⁸ KAVVAL, a.g.e., s. 26.

¹⁹ KAVVAL, a.g.e., s. 26.

²⁰ AKGÜL, a.g.e., s. 9.

²¹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, 2.baskı, Ankara: 1999, s. 8.

muhasabe ve diğer tüm konulardaki kontrollerin doğruluğunun araştırılıp üst yönetime rapor edilmesi olarak ifade edilmektedir.²²

İç denetimin temel fonksiyonu, işletme içinde hazırlanan muhasabe bilgilerinin ve raporlarının doğruluğunu, güvenilirliğini incelemek, işletme içi uygulamaların yönetim politikalarına uygunluğunu kontrol etmek, hataların giderilmesi için gerekli tespiti yaparak çözüm geliştirmektir. Bankalarda ve büyük örgüt yapısına sahip işletmelerde görülür.²³

1.3.2.2. Dış Denetim

Bu denetim, işletmenin kendi elemanı olmayan denetçiler tarafından denetlenmesi anlamına gelir ve iki başlık altında ele alınır.²⁴

Bağımsız Denetim

Bağımsız denetim, mali tablolar uygunluk ve faaliyet denetimlerinin, işletmenin talebi ile ve bir denetçi sözleşmesi çerçevesinde serbest meslek sürdüren denetçiler (ya da bunların oluşturdukları kuruluşlar) tarafından yapılmasıdır.²⁵ Bağımsız denetçiler işletmenin dışında, ücret karşılığı işletmeye denetim hizmeti sunan uzman kişilerdir. İşletmenin finansal tabloları ve faaliyetlerini, ilgili yasal mevzuata uygunluk açısından denetler ve işletme ilgililerine bilgi verirler. Görevleri, işletme yöneticilerine, yaptıkları incelemeyi sunmaktır; gereken karar yetkililere verilir.²⁶

Kamu Denetimi

Kamu denetimi, görev ve yetkilerini yasalardan alan ve kamu adına, kamunun ihtiyaçlarını karşılamak üzere denetim yapan kişi ve kurumlarca gerçekleştirilen finansal tablolar, uygunluk ve performans denetimlerini ifade eden kamusal bir

²² A.Kadir TURAN ve Jale SAĞLAR, “İç Denetçinin Örgüt İçindeki Yerinin Denetim Faaliyetleri Açısından Önemi”, **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, Sayı 11, Ocak 2004, s. 2.

²³ YILMAZ ve diğerleri, **a.g.e.**, s. 23.

²⁴ Hesap Uzmanları Derneği, **a.g.e.**, s. 78.

²⁵ Figen ALTUĞ, **Mali Denetim**, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1995, ss. 6-7.

²⁶ ALTUĞ, **a.g.e.**, s. 7.

fonksiyondur. Kamu denetim kuruluşları, çeşitli devlet kurumları içinde örgütlenmiş olup; kuruluşların faaliyetlerinin yasal mevzuata, devletin ekonomi politikasına, kamu yararına uygunluk düzeyini araştırır ve denetler. Yine kamu denetim kuruluşları bağlı oldukları kamu birimlerine denetledikleri kuruluşlar ve olaylarla ilgili olarak rapor verirler.²⁷

Devletin, işletmelerin mali tablolarının doğru bilgi verip vermediğinin incelemesinin ilk amacı vergisel açıdan olmaktadır. İkinci amacı ise bazı istatistiksel bilgilere gereksinim duymasıdır. Vergiye temel olacak matrah, muhasebe verilerine dayanılarak bulunmaktadır. Bu nedenle devlet, işletmelerin muhasebe işlemlerinin Vergi Usul Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu ile yönlendirerek gerekli kontrol ve denetimi sağlamaktadır.²⁸

1.3.3. Yapılış Nedenine Göre Denetim Türleri

1.3.3.1. Zorunlu (Yasal) Denetim

Yürürlükte olan kanunlar gereğince yapılması zorunlu olan denetim çalışmalarıdır. Bu denetim türünde yapılacak olan denetimin kimler tarafından ve ne zaman yapılacağı kanun ve yönetmeliklerle ortaya konulmuştur.²⁹

1.3.3.2. İsteğe Bağlı Denetim

Yasal bir zorunluluk olmamasına rağmen, işletmeyle ilgili çeşitli çıkar gruplarının isteği üzerine yapılan denetim çalışmalarıdır. Bu denetimin boyutu, işletme yönetimi tarafından belirlenmektedir.³⁰

Her işletmenin temel fonksiyonları olan pazarlama ve üretim fonksiyonları ile kolaylaştırıcı fonksiyonlarının oluşturdukları ekonomik olayları parasal yönleriyle muhasebeye yansıttıkları için denetim çalışmasının alanı genellikle muhasebe

²⁷ Erdal KENGER, **Denetçi Yardımcıları Eğitim Notu**, Ankara: 2001, s. 7.

²⁸ Naciye SÖZBİLİR, **Türkiye’de Muhasebe Uygulamalarında Etiksel Boyutlar**, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını Yayın No 26, 2000, s. 17.

²⁹ AKGÜL, **a.g.e.**, s. 11.

³⁰ AKGÜL, **a.g.e.**, s. 11.

olmaktadır. Bu çalışma kapsamında denetim, sadece muhasebe denetimi açısından değil, diğer faaliyetlerin denetimi ile birlikte uygunluk denetimi açısından da değerlendirilerek, banka işletmelerinde uygulanan iç denetim ve dış (bağımsız) denetim faaliyetleri ele alınacaktır.

1.4. GENEL OLARAK DENETİM SÜRECİ

Denetim süreci birbirini izleyen çeşitli aşamalardan meydana gelir. Bu süreç müşterinin seçimi ve işe alınması ile başlayıp, denetim çalışmalarının yürütülmesiyle devam edip, denetçinin bu çalışmalar sonucunda ulaştığı görüşü ilgili bilgi kullanıcılarına raporlamasıyla sona erer.

Denetim sürecinin kapsamı ve zorluk derecesi müşteri işletmenin daha önceki dönemlerde denetime tabi olup olmadığına bağlı olarak farklılık gösterir. Yinelene denetimlerde iş yoğunluğu ve zorluk derecesi ilk kez yapılacak denetime göre daha düşüktür. Çünkü denetçi, ilk defa denetleyeceği müşteri işletme için bazı ek çalışmalar yapma gereksinimi duyar. Bu kontrol esnasında eğer denetçi ihtiyaç duyarsa birkaç faaliyet dönemi geriye giderek araştırma da yapabilir. Bunun yanı sıra müşteri işletme hiç denetlenmemiş ise bu durumda denetçiye başka ek görevler de yüklenmiş olur. Ayrıca, müşteri işletme daha önce başka denetçiler tarafından denetime tabi tutulmuş ise yeni denetçi işletme hakkında ihtiyaç duyabileceği bilgiler için eski denetçilere de danışabilir.³¹

Denetim süreci 4 ana safhadan oluşur;³²

- a) Müşteri Seçimi ve İşin Alınması
- b) Denetim Planlaması
- c) Denetim Programının Yürütülmesi
- d) Bulguların Raporlanması

³¹ Philip L. DEFLIESE ve diğerleri, **Montgomery's Auditing**, Tenth Edition, John Wiley and Sons Inc., 1984, s. 33.

³² GÜREDİN, **a.g.e.**, s. 65.

1.4.1. Müşteri Seçimi ve İşin Alınması

Denetim sürecine başlayabilmek için öncelikle denetim işinin alınmış olması gerekir. Bir denetim işinin kabulü denetim sürecinin planlamadan önceki aşaması olarak kabul edilip müşteri seçimi olarak adlandırılır. Denetçinin denetim planlamasına geçebilmesi için müşteri işletmeye ait bilgileri toplayıp bunları inceleyerek denetim işini kabul edip etmeyeceğine ilişkin karar vermesi gerekir.³³

Bağımsız denetim faaliyetini uygulayan bağımsız dış denetim şirketinin seçimi bankalarda Yönetim Kurulu'nun, Sermaye Piyasası Kanunu'na tabi ortaklıklarda ise Genel Kurul'un kararına bağlanmıştır.³⁴

Denetim işini yapacak olan denetçi bağlı olduğu firmanın veya kendisinin iş kabul politikaları doğrultusunda müşteri işletme seçimini yaparak denetlemeyi kabul ederse bunun sonucunda müşteri işletmeye bir anlaşma mektubu göndererek kararını bildirir. Eğer müşteri işletme bu mektubu imzalayarak geri gönderirse bu taraflar arasında denetim işinin sözleşmesi olarak kabul edilir.³⁵

1.4.2. Denetimin Planlanması

Denetçi gerekli ön bilgileri sağladıktan sonra sıra yazılı bir şekilde denetim planı ve programının yapılmasına gelir. Öncelikle denetçi işletmeyi denetim alanlarına böler. Denetim alanları, üzerinde görüş oluşturulması gereken hesap birimleridir. İkinci adım denetim programının oluşturulmasıdır. Denetim programları denetimin yürütülmesi sırasında her bir denetim sahası için uygulanması düşünülen denetim işlemlerinin türünün ve sırasının yazılı olarak belirlendiği taslaklardır.³⁶

Denetim planının amacı denetim konusunu denetim sahalarına ayırmak, denetçileri denetim sahaları arasında dağıtarak görevlendirmek, her bir denetim

³³Seval KARDEŞ, **Denetim Etkinliğinin Artırılmasında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma**, Ankara: SPK Yayın No:29, 1996, s. 12.

³⁴KAVAL, **a.g.e.**, s. 56.

³⁵KARDEŞ, **a.g.e.**, s. 12.

³⁶GÜREDİN, **a.g.e.**, s. 79.

sahasında uygulanması öngörülen denetim yöntem ve işlemlerini belirlemek ve denetim faaliyetlerinin zaman planlamasını yapmaktır.³⁷

Denetim planlaması için gerekli bilgiler, müşteri işletme hakkındaki bilgiler ve denetim konusu ile ilgili bilgiler şeklinde ikiye ayrılır. Denetim konusu ile ilgili bilgiler; denetim anlaşmasının kapsamı hakkındaki bilgiler, müşteri işletmenin örgütsel yapısı, personel yapısı, üretim tekniği hakkındaki bilgiler, müşteri işletmenin işbirliği yapma eğilimi hakkındaki bilgilerdir.³⁸

1.4.3. Denetim Programının Yürütülmesi

Denetim planlaması tamamlandıktan, denetim konusu denetim alanlarına ayrıldıktan, her bir denetim alanında uygulanacak denetim yöntem ve işlemleri kararlaştırıldıktan sonra sıra denetim kanıtlarının toplanmasına gelir. Denetçi belirli tekniklere başvurarak denetim kanıtlarını toplar ve topladığı bu kanıtları değerlendirir. Yani denetim programının yürütülmesi safhası denetim çalışmalarının yapıldığı, denetim kanıtlarının toplanıp değerlendirildiği safhadır.³⁹

Denetlenecek işletmelerin farklı yapı ve faaliyet şartlarına sahip olması, her işletme için ayrı bir denetim programının yapılmasını zorunlu kılar. Denetim programının çok detaylı veya kısa bir şekilde hazırlanması mümkündür. Bu arada programda yer alacak hususların denetimin bütünlüğünü bozmayacak şekilde tespiti de çok önemlidir. Bu nedenle de denetim programının esnek olması gerekir. Diğer bir deyişle denetçi, programı harfi harfine takip etmek zorunda değildir, dikkatini çeken hususlarda ve kalemler üzerinde programda belirtilenlerin dışına çıkıp daha ileri bir çalışma yapabilmeli veya işi herhangi bir yerde kesebilmelidir.⁴⁰

Denetim programının hazırlanması denetçiye şu faydaları sağlar,⁴¹

³⁷ GÜREDİN, a.g.e., s. 72.

³⁸ GÜREDİN, a.g.e., s. 73.

³⁹ GÜREDİN, a.g.e., s. 85.

⁴⁰ Ferruh ÇÖMLEKÇİ, **Muhasebe Denetimi**, Eskişehir: Eskişehir İktisadi Ticari İlimler Akademisi Yayınları Yayın No 202/131, 1978, ss. 46-47.

⁴¹ KARDEŞ, a.g.e., s. 14.

- Yapılacak çalışmanın ana hatlarını belirler ve nasıl tamamlanabileceği hakkında bilgi verir.
- Denetimin kontrolü, gözlenmesi ve yürütülmesi için bir temel oluşturur.
- Yapılan çalışmayı yazılı hale getirir.

Denetlenen işletmenin mali tabloları hakkında bir karara varacak olan denetçi, o işletmenin defterlerini incelerken çeşitli analizler, ayarlamalar yapacak ve bu arada tamamlayıcı bilgiler toplayacak ve bunlara istinaden raporunu verecektir. Denetim raporunun hazırlanabilmesi için denetim çalışmalarının belgesel bir nitelik taşıması gerekir. Bu bakımdan denetçinin her denetim için denetim sırasında hazırlamış olduğu yazılı materyale *çalışma kağıtları* denir.⁴²

Çalışma kağıtları şunlardan meydana gelir;⁴³

- Denetim raporunun ve mali tabloların örnekleri
- Denetim programı ve soru listesi
- Çalışma mizanı
- Yevmiye kayıtlarının düzeltilmesi ve kayıtların tekrar sınıflandırılmasıyla ilgili çalışma kağıtları
- İncelemenin her safhasıyla ilgili analizler, listeler ve hesaplamalar
- Tutanaklar, akitler ve diğer belgesel kanıtların özetleri.

1.4.4. Denetim Yöntemleri

Denetim programının yürütülmesi safhasında denetçiler belirli denetim teknikleri uygulayarak denetim kanıtları toplar. Toplanan kanıtlar değerlendirilerek kuruluşun finansal tablolarının doğruluğu ve dürüstlüğü yargılanır. Yasal mevzuattan gelen kanıtlar önceden konulmuş kesin kurallara göre belirlenen kanıtlar olup (uygunluk denetimi), finansal tabloların denetimi bakımından toplanan kanıtlardan

⁴² ÇÖMLEKÇİ, a.g.e., s. 48.

⁴³ ÇÖMLEKÇİ, a.g.e., s. 49.

farklıdır. Bu anlamda bir bilginin kanıt olarak kabul edilip edilemeyeceği doğrudan doğruya denetçinin öznel yargısına bağlıdır.⁴⁴

Denetim programı kapsamında uygulanan denetim yöntemleri 5 gruba ayrılabilir.⁴⁵

a) Şekli denetim: Şekli denetim bir kuruluştaki tutulmakta olan muhasebenin şekil açısından uygunluğunu araştırmaya yönelik bir denetim yoludur. Şekli denetimde, kuruluştaki kıymet hareketi doğuran olayların belgelere dayalı olarak muhasebe kayıtlarına yansıtılıp yansıtılmadığını ve muhasebenin genel kabul görmüş ilkeleri ile yürürlükteki yasal mevzuatın öngördüğü şekil şartlarına uygun tutulup tutulmadığı araştırılır. Defter kayıtlarında şekil açısından düzen ve uygunluk olup olmadığını araştıran şekli denetimin amacı, işlemlerin belgelere dayalı olarak, muhasebe ve bilanço ilkeleri doğrultusunda defterlere kayıtları kayıtlanmadığını, finansal tablolara yansıyan kalemlerin tutarlarının, tutar aktarmalarının ve mizanların doğruluğunu ve aralarında hesapsal ilişki ile uygunluğun var olup olmadığını araştırmaktır.

b) Maddi denetim: Maddi denetim, kuruluşa ait kıymetlerde değişiklik doğuran işlemlerin, gerçeğe ve amaca uygunluğu ile defter ve hesaplara, belgeler ve değerlendirme ölçüleri ışığında doğru olarak kayıtları kayıtlanmadıklarını inceler. Finansal tablo kalemlerine ilişkin tutarların özünün ve içeriğinin ve özellikle değerlemesinin doğruluğu ile ekonomik açıdan anlamlılığını araştıran denetim işlemleri maddi denetim işlemleridir.

c) Aralıksız ve örnekleme yoluyla denetim: Aralıksız denetim, belirli bir zaman kesiti içindeki tüm işlemlerle ilgili kayıt ve belgelerin tek tek gözden geçirilmesidir. Aralıksız denetim yöntemini uygulayan denetçi faaliyet dönemi içindeki tüm kayıt ve belgeleri eksiksiz olarak inceler. Ancak aralıksız denetim yöntemi çok küçük denetim alanları için ender durumlarda başvurulan bir denetim

⁴⁴ <http://www.bumko.gov.tr/proje> “İç Denetim ve Türkiye Uygulaması”, TC. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İç Denetim Dökümanları.

⁴⁵ <http://www.bumko.gov.tr/proje> “İç Denetim ve Türkiye Uygulaması”, TC. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İç Denetim Dökümanları.

yöntemidir. Denetime konu olan inceleme birimlerinin sayısının artması ile birlikte örnekleme yoluyla denetim yöntemine başvurulur. Örnekleme yoluyla denetimde muhasebe belge ve kayıtlarının tümü değil, fakat belirli ölçütlere göre seçilen bir kısmı denetlenir.

d) İleriye doğru ve geriye doğru denetim: İncelemenin belgelerden defter kayıtlarına ve finansal tablolara doğru bir sıra izlenerek yapılan denetimdir. Geriye doğru denetim ise, inceleme yönünün finansal tablolardan başlayarak defter kayıtlarına ve bu kayıtlardan belgelere inilen bir denetim yoludur. Uygulamada denetçiler her iki yöntemi de kullanmaktadır. Denetçi, denetimleri sırasında kuruluştaki örnekleme yöntemiyle seçtiği kıymet hareketi doğuran olaylar zincirinin bir halkasını belirlemekte ve bu noktadan ileriye veya geriye giderek denetimini yürütür.

e) Doğrudan ve dolaylı denetim: Doğrudan denetim, her bir işlemin ayrı ayrı ve doğrudan incelendiği yöntemdir. Bu yöntemde denetçi, kuruluştaki kıymet hareketi doğuran her olayı ayrı olarak ele alır ve kayıtlara doğru geçirilip geçirilmediğini, değerlemenin doğru yapıldığını yapılmadığını ve kapanış hesaplarına uygun bir biçimde yansıtılıp yansıtılmadığını karşılaştırma yoluyla tek tek inceler. Dolaylı denetim, aynı nitelikteki veya birbirleriyle yakın ilişki içindeki hesaplar arasında toplam karşılaştırmalar yapılarak bunlar arasında uygunluk araştırması yapan bir denetim yöntemidir. Dolaylı denetim olaylarla ilgili muhasebe işlemlerini tek tek incelemek yerine, faaliyet sonuçlarının toplamlarından hareket edilerek yapılan denetimdir. Dolaylı denetimin amacı, aralarında ekonomik ilişkiler bulunan çeşitli tutarların karşılaştırılarak denetçiye ekonomik bütünün doğruluğu hakkında bir fikir vermektir. Bir yerde dolaylı denetim tamamlayıcı bir nitelik taşır. Bu nedenle dolaylı denetim, hata alanlarını daha işin başlangıcında ortaya çıkarmayı hedefler ve hata alanları belirlendikten sonra doğrudan denetim yöntemine başvurulmalıdır. Toplanan denetim kanıtları değerlendirilir ve kuruluşun finansal tabloları aracılığıyla yaptığı bildirimlerin doğruluğu ve dürüstlüğü hakkında bir yargıya ulaşılır.

1.4.5. Bulguların Raporlanması

Tüm bu çalışmalar tamamlandığında müşteri işletmenin üzerine görüş verilecek mali tabloları da müşteri tarafından düzenlenmiş ve denetim şirketine

teslim edilmiş bulunmaktadır. Çalışma kağıtlarındaki notlarla mali tablolar karşılaştırılır ve farklılıklar varsa tespit edilir. Bu dönemde aynı zamanda müşteri işletmenin yönetim kurulundan bir de *Yönetimin Teyit Mektubu* alınır. Bu mektupta Yönetim Kurulu mali tabloların düzenleme sorumluluğunun kendine ait olduğunu, bilançoya geçmeyen hiçbir varlık veya borç unsuru olmadığını, gelir ve giderlerin gerçek olduğunu ve gizlenen hiçbir şeyin kalmadığını teyit eder.⁴⁶

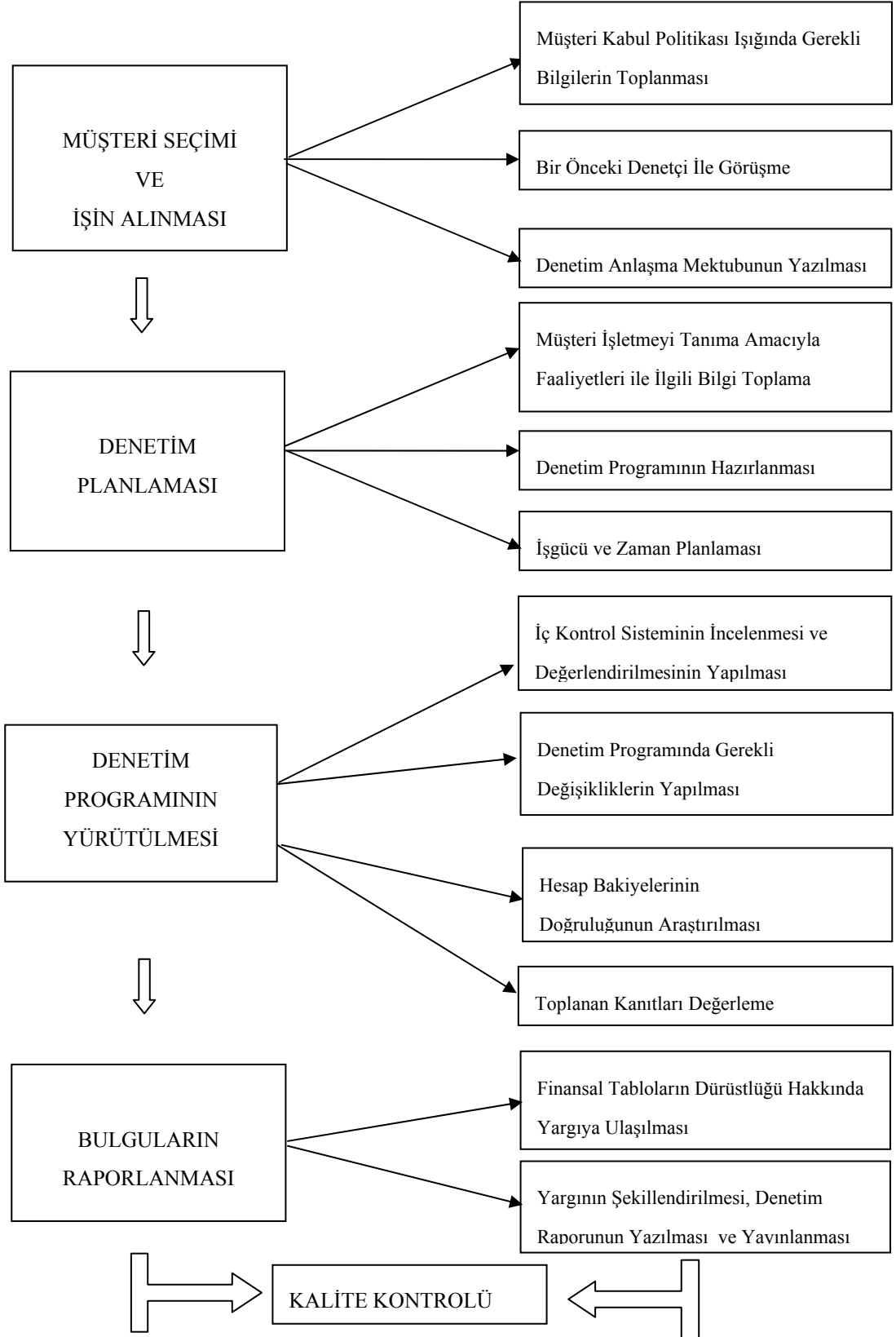
Bu çalışmalarla birlikte denetim raporunun ilk taslağı da hazırlanır ve müşteri işletmenin yetkili kurullarına yazılı bir şekilde sunulur. Eğer onların bir itirazları veya yanlış anlamalar varsa durum gözden geçirilir ve gereğı yapılır. Böylece denetim çalışmaları bitirilmiş ve kesin rapor verme aşamasına gelinmiştir. Kesin rapor ise denetim şirketinin yetkili kurullarında görüşüldükten sonra Sorumlu Ortak Başdenetçi tarafından imzalanır ve müşteri işletmeye istenilen sayıda sunulur. Kabul veya ibra edilen mali tabloların 6 gün içinde Sermaye Piyasası Kurulu'na gönderilmesi ve 1 ay içinde yayınlanması gerekmektedir.⁴⁷

Aşağıda denetim sürecini oluşturan aşamalar ve bu aşamalarda yer alan uygulamalar şekil üzerinde gösterilmiştir.

⁴⁶ KAVVAL, a.g.e., s. 59.

⁴⁷ KAVVAL, a.g.e., ss. 59-60.

Şekil 2 : Denetim Süreci

Kaynak: Ersin GÜREDİN, **Denetim**, Geliştirilmiş 7. b., İstanbul: Beta Yayınevi, 1997, s. 67.

İKİNCİ BÖLÜM

İŞLETMELERDE İÇ DENETİM VE BAĞIMSIZ DENETİM FAALİYETLERİ

2.1. İŞLETMELERDE İÇ DENETİM FAALİYETLERİ

İç denetim, işletme faaliyetlerinin ve uygulayıcılarının yaptıkları işlerin, uygunluk ve etkinliğinin, üretilmiş her türlü bilginin güvenilirliğinin, finans, muhasebe ve diğer tüm konulardaki kontrollerin sıhhatinin araştırılıp üst yönetime rapor edilmesi olarak ifade edilmekte ve işletmede bu amaçla çalışan kişilere de *iç denetçi* denilmektedir.⁴⁸

İç Denetim Enstitüsü'nün İç Denetim tanımına göre *İç Denetim*, bir organizasyonun faaliyetlerini geliştirmek ve bu faaliyetlere değer kazandırmak amacıyla güden, bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık aktivitesidir. Kurumun risk yönetim, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek amacıyla yönelik sistemli ve disiplinli bir yaklaşım getirerek bir organizasyonun amaçlarına ulaşmasına yardımcı olur.⁴⁹

2.1.1. İç Denetimin Amacı ve Kapsamı

İç denetimin temel amacı işletmedeki varlıkların korunup korunmadığı, yönetimce belirlenen politikalara uyulma derecesi, yasa, yönetmelik ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun kayıt yapılıp yapılmadığıdır. İç denetim sonucu daha çok işletme yöneticilerine raporlanarak, planlanan verimliliğin ne derece gerçekleştirildiğini görmelerine yarar.⁵⁰

⁴⁸ TURAN ve SAĞLAR, **a.g.e.**, s. 2.

⁴⁹ N.Burak ÜNLÜ, "Risk Yönetiminin Değişen Dünyası ve İç Denetim", **İç Denetim Dergisi**, Sonbahar 2004, s. 49.

⁵⁰ SÖZBİLİR, **a.g.e.**, s. 99.

İç denetimin ikinci amacı, yükümlülüklerini etkili bir şekilde yerine getirme hususunda organizasyon üyelerine yardımcı olmak ve onları incelenen faaliyetlerle ilgili analiz, değerlendirme, tavsiye, fikir ve bilgilerle donatmaktır.⁵¹

Uluslararası İç Denetim Enstitüsü Standartlarına göre iç denetimin kapsamı şu konulardan oluşmaktadır.⁵²

- Uygulamanın örgütsel politikalara, planlara ve yordamlara uygun olması
- Varlıkların korunmasının değerlendirilmesi
- Kaynakların etkin ve ekonomik kullanımının değerlendirilmesi
- Faaliyetler ve programlarda hedeflere ulaşmanın değerlendirilmesidir.

2.1.2. İç Denetim - İç Kontrol İlişkisi

İşletmelerde denetim faaliyetlerinin önem kazanması ile birlikte iç kontrol ve iç denetim kavramları da daha sıklıkla kullanılmaktadır.

İç kontrol sistemi ve iç denetim arasında yakın bir ilişki söz konusudur. İşletmelerde iç kontrol sisteminin var olması beraberinde iç denetim biriminin de kurulmasını gerekli kılmaktadır.⁵³

İç kontrol, kurumun yönetimi ve diğer personeli tarafından etkilenen bir süreçtir. İç kontrolün amacı;

- İşlemlerin etkili ve etkin olması
- Mali bilgilerin güvenilir olması
- Kanunlar ve diğer düzenlemelerle uyumun sağlanması

hususlarında yeterli derecede güvence sağlamaktır.

⁵¹ Jack ROBERTSON, **Auditing**, Eight Edition, Irwin, USA, 1996, s. 10.

⁵² UZAY, **a.g.e.**, s. 38.

⁵³ Cemal ELİTAŞ, “Kontrol Önlem ve Yordamlarının İç Denetçi Açısından Rolü ve Önemi”, **İç Denetim Dergisi**, Sayı 8 (Yaz 2003-2004), ss. 35-36.

İç kontrol işlemlerin her aşamasında uygulanan ve işlemlerin doğruluğu ile finansal tabloların güvenilirliği konusunda makul bir güvence sağlamayı amaçlayan geriye dönük bir faaliyettir. İç denetim ise benzer amaçları gerektiğinde ya da periyodik olarak sağlamayı amaçlayan geriye dönük bir faaliyettir. İç denetim belli standartlara uygun profesyonel iç denetçilerce yerine getirilirken, iç kontrol her aşamadaki işletme personeli tarafından yapılan bir faaliyet olmaktadır.⁵⁴

İç denetim, iç kontrolün önemli ancak farklı bir boyutunu oluşturmaktadır. İç kontrol, bir kurumun, kuruma ait politikaların ve hükümet programlarının istenilen sonuçlara ulaşması; bu programlar için kullanılan kaynakların, belirlenen amaç ve organizasyon hedefleriyle uyumlu olması; programların israf, hile ve kötü yönetimden korunması; güvenilir ve zamanında bilginin elde edilmesi, korunması, rapor edilmesi ve gerektiğinde karar alma mekanizmalarında kullanılması amacıyla oluşturulan organizasyon, politika ve prosedürler bütünüdür. Etkin bir iç kontrol sisteminin oluşturulması, bu sistemin gerektiği şekilde işletilmesi ve izlenmesi yönetimin sorumluluğundadır. Ne kadar ayrıntılı ve özenli bir biçimde tasarlanmış olursa olsun, hiçbir iç kontrol mekanizması hataların ortaya çıkarılması ve önlenmesi bakımından yüzde yüz güvence sağlamaz. Bu nedenle, yönetimin iç kontrol yapısının etkinliğini düzenli bir biçimde izlemesi ve gözden geçirmesi gerekir. Yöneticiler iç kontrollerin kalitesi hakkında bilgiyi, iç kontrol yapısının bir parçası olarak oluşturulan iç denetim biriminin raporlarından edinebilirler. Başka bir deyişle iç denetim iç kontrollerle ilgili olarak yönetime bilgiler sağlar, değerlendirmeler yapar ve önerilerde bulunur.⁵⁵

2.1.3. İç Denetimin İşletmeler Açısından Önemi

İç denetim işletmeye denetim sonucunda elde edeceği verilerle güvence ve danışmanlık sağlar. Denetim sonucunda işletme yönetimi, işletmenin amaç ve hedeflerine uygun kaynakların etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı, faaliyetlerin mevzuata uygunluğu, işletme varlıklarının korunması ve işletme içinde var olan iç kontrollerin yeterli olup olmadığı ve işletmenin ürettiği bilgilerin güvenilirliği konularında güvence ve danışmanlık elde eder. Bu güvence ve

⁵⁴ Aslan KAYA ve Halit DEMİRAL, “Vergi İncelemelerinde İşletmelerin İç Kontrol Sistemlerinden Yararlanma Olanakları”, *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, Sayı 3 (Ocak 2001), s. 83.

⁵⁵ KAYA ve Halit DEMİRAL, *a.g.e.*, s. 84.

danışmanlık faaliyeti aynı zamanda devlete, topluma ve işletme ile ilgili kişilere ve araştırmacılara karşı da sağlanır.⁵⁶

İç denetim, bir işletmenin amaç ve hedeflerine ulaşmasına dönük olarak işletmeye değer katmaya çalışır. Bu amaçla işletmenin amaçlarına yönelik yeni hedefler belirlemede ve geliştirmesinde yardımcı olur.⁵⁷

İç denetçiler yönetimin dışında ve yönetim fonksiyon ve işlem sürecinden ayrı olarak işletme üst yönetimine danışmanlık yapmak amacıyla, düzenlediği raporlarda iyileştirici ve geliştirici önerilere yer verir. İç denetim sürekli ve disiplinli, risk değerlemesine dayanan bir deneyim anlayışı benimsediğinden bir işletmede etkin bir risk yönetiminin kurulmasına yardımcı olur.⁵⁸

2.1.4. İç Denetim Türleri

Uygulamada, iç denetim beş temel faaliyet alanını kapsar. Bu faaliyetler mali denetim, uygunluk denetimi, performans denetimi, sistem denetimi ve bilgi teknolojileri denetimidir.⁵⁹

- **Mali denetim**, mali raporlardaki verilerin, denetlenen birimin varlık ve yükümlülüklerinin gerçek değeriyle, finansman kaynaklarıyla, varlıklarının yönetimiyle ve tahsis edilen bütçe ödenekleriyle uyumlu olup olmadığının değerlendirilmesidir. Yapılan denetimde çok sayıda işlemsel kusur tespit edilirse kayıtların doğruluğu, mevzuata uygunluğu ve düzenliliği üzerine daha fazla hesap denetimi yapılmasında yarar vardır.

- **Uygunluk denetimi**, bir örgütün mali işlemlerinin ve diğer faaliyetlerinin belirlenmiş yöntemlere, kurallara ve mevzuata uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla incelenmesidir. Bu denetim türünde belirlenmiş kriterler farklı kaynaklar tarafından oluşturulur. Uygunluk denetimi, iç denetçiler ve dış denetçiler ile kamu

⁵⁶ Tamer AKSOY, **Tüm Yönleriyle Denetim**, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları, 2002, s. 62.

⁵⁷ AKSOY, a.g.e., s. 62.

⁵⁸ AKSOY, a.g.e., s. 62.

⁵⁹ <http://www.bumko.gov.tr/proje> "İç Denetim ve Türkiye Uygulaması", TC. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İç Denetim Dökümanları.

denetçileri tarafından yürütülür. Bu tür denetimin yürütümü görece olarak daha kolay olduğundan daha az deneyimli denetçiler tarafından yerine getirilmesi mümkündür.

İç denetim, örgüt faaliyetlerinin yönetim politikalarına, planlarına, programlarına ve yasalara uygunluğunu ölçerek, iç kontrol sisteminin amacına uygun işleyip işlemediğini değerlendirir. İç denetim, örgütün iç kontrol sisteminin etkinliğini değerlendirdiği için aynı zamanda bizzat kendisi iç kontrol aracıdır. İç kontrol sisteminin etkinliğinin gözden geçirilmesi çalışmaları, iç denetimin uygunluk denetimi yönünü oluşturur.

- **Performans denetimi** kurum ya da kuruluşun görevlerini yerine getirirken kullandığı fiziki, mali ve beşeri kaynakların ekonomiklik, etkinlik ve verimlilik derecelerinin değerlendirilmesidir.

İç denetim, aynı zamanda örgütün kaynaklarının ekonomik (iktisadilik, tutumluluk) ve verimli (etkin) kullanılıp kullanılmadığını değerlendirir. Örgüt yönetimi tarafından verimlilik standartları belirlenmişse, iç denetçi standartların uygulayıcılar tarafından anlaşılıp anlaşılmadığını, standartlardan sapmaların belirlenip analiz edilip düzeltici önlemleri almakta sorumlu yöneticilere analiz sonuçlarının iletilip iletilmediğini ve önlemlerin alınıp alınmadığını araştırır. Yine iç denetçi, iç kontrol sisteminin yeterliliğini gözden geçirerek, örgütün amaçlarına, hedeflerine ekonomik ve verimli bir şekilde ulaşım ulaşamayacağı konusunda iç kontrol sisteminin yeterli olup olmadığını belirler. İç denetimin bu yönü, performans denetimi özelliğini oluşturur.

- **Sistem denetimi**, denetlenen birimin mali yönetim usullerinin eksikliklerini tespit etme ve giderme konusunda etkili olup olmadığını değerlendirilmesidir. Sistem denetimi ayrıca mali işlemlerin ekonomiklik, etkinlik ve verimliliklerinin yanı sıra genel bağlayıcı hukuki düzenlemeler ve iç yönergelerle uyumunu inceler.

- **Bilgi teknolojileri denetimi**, denetlenen birimin bilgi sistemlerinin güvenli olup olmadığını değerlendirilmesidir. Bu denetim türü ayrıca denetlenenin bilgi sisteminde depolanan veri ve bilgilerin yeterliliğini ve doğruluğunu değerlendirmek için kullanılır. Bilgi sisteminin güvenliği, depolanmış bilgilerin yanlış

kullanılmasının, zarara uğratılmasının ya da yok edilmesinin önlenme derecesi olarak tanımlanabilir.

İç denetçi, değerlendirmeye tabi tutacağı ve inceleyeceği iç yönetim ve kontrol faaliyetinin içerisinde yer almamalıdır. Buna karşın, hazırlanan bir faaliyet ya da programa ilişkin sistem ve prosedürler temelinde bir ‘ön denetim’ faaliyeti yürütebilmesi ya da fikir beyan etmesi beklenecektir. Ancak iç denetim, asla devamlı surette iç kontrol faaliyetinin bir parçası haline gelmemelidir. İç denetimin iç kontrol faaliyeti ile mesafeli olması oldukça önemlidir. Bu sayede yönetim, taşıdığı iç kontrol sorumluluğunun farkında olabilecek ve etkin bir iç kontrol faaliyeti oluşturma ve sürdürme konusunda gerekli girişimlerde bulunabilecektir.

2.2. İŞLETMELERDE BAĞIMSIZ DENETİM FAALİYETLERİ

İşletmelerin yayınlamış olduğu finansal tablolar ve raporlar, işletmeye ilişkin bilgilerin temel kaynağını oluşturmaktadır. Söz konusu bilgilerin istenilen nitelikte olup olmadığı, her ne kadar işletme içi bir denetimle anlaşılabilirse de, yatırımcıların işletmenin iç denetim sisteminin etkinliğine ilişkin kuşkuları, bağımsız bir dış denetimi zorunlu kılmaktadır. Bilindiği gibi iç denetçilerin, şirkette belirli bir ücretle sürekli çalışıyor olmaları, finansal tablolarda yer alan bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğine ilişkin böyle bir kuşkuyu yaratmaktadır. Bu nedenle şirket ile çıkar ilişkisi olmayan, bağımsız, yetkili ve deneyimli bir kuruluşun bu bilgilerin doğruluğunu onaylaması gerekmektedir.

2.2.1. Bağımsız Denetim Kavramı

Bağımsız denetim, serbest meslek sürdüren, kendi adına çalışan veya bir denetim şirketinin ortağı olan, denetimini yaptıkları işletmeyle işçi-işveren ilişkisi olmayan denetçilerin, işletmenin talebiyle ve bir denetim sözleşmesi çerçevesinde, işletmelerin mali tablolarının genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluk derecesini belirlemek amacıyla yaptıkları denetim faaliyetidir.⁶⁰

Her şeyden önce, bağımsız denetim sistemi bir çalışma ve karşılaştırma sürecidir. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartlarının Mesleki özen ilkesi gereği

⁶⁰ Celal KEPEKÇİ, **Bağımsız Denetim**, Genişletilmiş 5.b., İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 2003, s.8.

denetim faaliyeti düzen, tertip ve azami dikkati gerekli kılmaktadır. Diğer taraftan, dış denetim sürecinde mali tablolar hakkında önceden saptanmış ilkelere göre inceleme yapılarak görüş oluşturulması başka bir özelliktir. Bağımsız denetim tarafsızca kanıt toplayarak, bu kanıtları değerlendirme sürecidir. Sürecin son aşamasında ise denetim sonuçlarının ilgili birimlere ulaştırılması bulunmaktadır.⁶¹

2.2.2. Bağımsız Denetimin İşletmelere Sağladığı Faydalar

Bağımsız dış denetimin sağladığı yararları genel olarak 3 grupta toplamak mümkündür,⁶²

- *Bağımsız Dış Denetimin Denetlenen Şirkete Sağladığı Yararlar:* Bağımsız dış denetim sonucu düzenlenen raporlar işletme yönetimine işletmenin olumlu ve olumsuz mali durumunun ne olduğunu tarafsız ve nesnel bir biçimde ortaya koyar.

Bağımsız dış denetçi tarafından tasdik edilen bir mali tablo, güvenilir, doğru ve şeffaf bir mali tablodur. Bu da işletme yöneticisine daha sağlıklı ve doğru karar verebilme imkanı verir. Bağımsız dış denetim sonucunda işletme yöneticisi, işletmede var olan yanlışlıkları, yolsuzlukları, eksiklikleri, uluslararası muhasebe standartlarına uyumsuzlukları zamanında öğrenme imkanı bulur.

- *Bağımsız Dış Denetimin Denetlenen Şirket İle İlişkisi Olan Üçüncü Kişilere ve Para- Sermaye Piyasasına Sağladığı Yararlar:* Mali tabloları, bağımsız bir dış denetçi tarafından denetlenmiş olan şirketler, gerek alım-satım ilişkisinde buldukları şirketler açısından ve gerekse ilişkide bulunacakları para ve sermaye piyasası kuruluşları açısından yapılan değerlendirmelerde, mali tabloları bir bağımsız dış denetçi tarafından denetlenmemiş olan şirketlere kıyasla önemli avantajlar sağlamaktadırlar. Çünkü bağımsız dış denetimden geçmiş ve mali tabloları tasdik

⁶¹Cemal KÜÇÜKSÖZEN ve A. Zafer SAYAR, “Sermaye Piyasası’nda Bağımsız Denetim Raporlama Standartları”, **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, Ankara: TÜRMOB Yayın Organı, Yıl 2, Sayı 6 (Şubat 2002), s. 50.

⁶² Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **a.g.e.**, ss. 98-99.

edilmiş bir şirket denetim raporunda belirtilen şartlar ve kayıtlar çerçevesinde güvenilir ve tercih edilir bir şirkettir.

• *Bağımsız Dış Denetimin Denetlenen Şirketin Ortaklarına Sağladığı Yararlar:* Bağımsız dış denetimin tamamen tarafsız kişilerce yürütülen bir faaliyet olması ve bağımsız dış denetim çalışmalarının son derece objektif bir şekilde raporlanması nedeniyle bağımsız dış denetimden geçmiş bir şirkette tüm ortakların ve özellikle yönetimde yer almayan ortakların hakları ve görevleri daha iyi korunmuş olur. İşletme içi ve dışı her türlü eksik, yanlış ve haksız uygulama açıkça ortaya çıkar.

2.2.3. Bağımsız Denetim Faaliyetlerinin Mevzuattaki Yeri

Türkiye’de bağımsız denetim uygulamaları aşağıdaki mevzuatlar dahilinde yapılmaktadır;⁶³

- 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu Çerçevesinde Bağımsız Denetim
- 3568 sayılı Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Mevzuatı Çerçevesinde Bağımsız Denetim
- Bankalarla İlgili Mevzuat Çerçevesinde Bağımsız Denetim

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu çerçevesinde yapılan bağımsız denetleme, ortaklıkların ve yardımcı kuruluşların hesap ve işlemlerinin bağımsız denetleme kuruluşlarınca görevlendirilen yetkili denetleme elemanları tarafından, bu kuruluşlar adına, denetleme ilke, esas ve standartlarına göre incelenmesi ve bu inceleme sonuçlarına göre düzenlenmiş mali tabloların, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu çerçevesinde gerçeği yansıtıp yansıtmadığının tespiti ve rapora bağlanmasıdır.

3568 sayılı Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu’nun amacı işletmelerde faaliyetlerin ve işlemlerin sağlıklı ve güvenilir bir şekilde işleyişini sağlamak, faaliyet sonuçlarını denetleyerek gerçek durumu ilgililere tarafsızca sunmak ve mesleki standartları gerçekleştirmektir. Bu denetim faaliyetinin ana amacı ilgili mevzuat ile Maliye Bakanlığı ve resmi mercilerce verilen devlete yönelik vergi denetimi yetkisini yerine getirmektir.

⁶³ AKGÜL, a.g.e., s. 48.

Bankalarla ilgili mevzuat çerçevesinde bağımsız denetleme faaliyetleri 5411 sayılı Bankacılık Kanunu esas alınarak uygulanmaktadır. Bununla birlikte BDDK tarafından bankaların faaliyetlerinin güven ve açıklık içinde sürdürülmesi amacıyla 31.01.2002 Tarih ve 24657 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan *Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik* ile 31.01.2002 tarih ve 24657 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan *Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Yetkilerinin Geçici veya Sürekli Olarak Kaldırılması Hakkında Yönetmelik* de bankaların bağımsız denetiminde uygulanan esaslar içermektedir.

2.3. DENETİM MESLEĞİNDE GEÇERLİ OLAN STANDARTLAR

Denetim, bir doğruluk, uygunluk ve akılcılık sorgulaması olduğundan, denetim faaliyetinin bizzat kendisinin de kalite ve güvenilirlik sorgulamasının yapılması bir zorunluluktur. Denetimde kalite ve güvenirlüğün güvencesi ise, denetim faaliyetinin önceden belirlenmiş ölçütlere uygunluğuna bağlıdır. Bu belirleme bizi denetçinin niteliklerine ve denetim sürecinin geneline yönelik denetim standartlarına ulaştırır. Denetim standartları bir yerde yapılan işin kalitesine ilişkin ölçütler bütünü olup, hem kişisel özellikleri itibariyle denetçiyi, hem de başından sonuna kadar tüm denetim sürecini kapsar.⁶⁴

Denetim standartlarının oluşturulmasının nedeni ise, denetim standartlarıyla ilgilenen üçüncü kişilerin korunması, denetim etkinliğinin ve kalitesinin sağlanmasıdır. Bu standartların bir kısmı uluslararası nitelikte, bir kısmı ulusal veya daha dar kapsamlı standartlardır.⁶⁵

2.3.1. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları

Amerika Birleşik Devletleri’nde denetim mesleği ile ilgili olarak 1947 yılında Amerikan Yeminli Serbest Muhasebeciler Enstitüsü (American Institute of Certified Public Accountants- AICPA) tarafından yayınlanan denetim standartları, günümüzde

⁶⁴ YILMAZ ve diğerleri, **a.g.e.**, s. 22.

⁶⁵ YILMAZ ve diğerleri, **a.g.e.**, s. 23.

tüm dünyada denetim örgütlerince kabul görmüştür. Bu nedenle bu standartlara “Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları” denilmektedir.⁶⁶

Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları üç ana gruba ayrılır ve toplam on adettir;⁶⁷

2.3.1.1. Genel Standartlar

* *Yeterli Eğitim ve Mesleki Yeterlilik:* Denetim faaliyeti, yeterli teknik bilgi, deneyim ve uzmanlığa sahip kişi veya kişiler tarafından gerçekleştirilmelidir.

* *Bağımsızlık ve Tarafsızlık:* Denetim faaliyetinin her aşamasında, denetçi veya denetçiler bağımsız davranmalıdır.

* *Mesleki dikkat ve özen:* Denetim faaliyetinin her aşamasında, gerekli olan mesleki özen ve titizlik gösterilmelidir.

2.3.1.2. Çalışma Alanı Standartları

* *Planlama ve yardımcılarının gözlenmesi:* Denetim faaliyeti yeterli bir şekilde planlanmalı ve varsa yardımcılar uygun bir şekilde gözetlenmelidir.

* *İç kontrol sisteminin incelenmesi:* Denetim faaliyetinin planlanması ve yapılacak örnekleme çalışmasında örnek kütlelerin belirlenmesi için denetlenecek işletmenin iç kontrol sistemi incelenmelidir.

* *Yeterli kanıt toplama:* Denetim faaliyeti sonucunda bir yargıya ulaşılabilmesi için, denetlenen işletmede, çeşitli denetim teknik ve yöntemlerinin uygulanarak yeterli kanıt toplanması gereklidir.

⁶⁶ KARDEŞ, a.g.e., s. 10.

⁶⁷ Donald H. TAYLOR, G. William GLEZEN, **Auditing: An Assertions Approach**, Seventh Edition, John Wiley&Sons, 1997, s. 11-13.

2.3.1.3. Raporlama Standartları

* *Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluk:* Düzenlenecek rapor, finansal tabloların Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığını belirtmelidir.

* *Muhasebe ilkelerinde tutarlılık:* Düzenlenecek raporda, cari dönem finansal tablolarını etkileyen muhasebe yöntem ve teknikleri ile bir önceki dönem finansal tablolarını etkileyen muhasebe yöntem ve teknikleri arasında farklılıklar söz konusu ise bunların ayrıntılı bir şekilde açıklanmasına yer verilmelidir.

* *Raporlama sonuçlarında bilgilisel açıklamaların yeterliliği:* Düzenlenecek raporda aksine bir bilgi yoksa finansal tabloların ekinde yer alan açıklayıcı dipnotlardaki bilgiler yeterli olarak kabul edilecektir.

* *Mali tablolara ilişkin olarak genel görüşün olup olmadığının belirlenmesi:* Denetim faaliyeti sonucunda düzenlenecek raporda, denetim faaliyeti ile ilgili olarak bir yargıya ulaşılmalı ve bu yargı, mutlaka olumlu görüş, şartlı görüş, görüş bildirmeden kaçınma veya olumsuz (ters) görüş belirtmelidir. Bu yargı görüş bildirmekten kaçınma şeklinde ise bu durumun nedenleri ayrıntılı bir şekilde raporda yer almalıdır.

2.3.2. Uluslararası İç Denetim Standartları

1942 yılında ABD’de kurulan İç Denetçiler Enstitüsü (The Institute of Internal Auditors, IIA) çağdaş iç denetim anlayışının oluşmasında önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Bu organizasyon tarafından 1978 yılında oluşturulan Uluslararası İç Denetim Standartları, çeşitli ülkelerdeki mesleki birlikler tarafından benimsenmiş uygulamada rehberlik niteliği kazanmıştır.

Uluslararası İç Denetim Standartlarının temel amaçları şunlardır;⁶⁸

⁶⁸ İç Denetim Enstitüsü, **Uluslararası İç Denetim Standartları Uygulama Çerçevesi**, İstanbul: Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE) Yayınları Yayın No:3, s. 10.

- a) İç denetimin öneminin yönetimin her kademesince, kamu birimlerince, dış denetçilerce ve ilgili meslek kurumlarınca kabul edilmesini sağlamak,
- b) İç denetimin etkinliğinin belirlenmesi için esaslar oluşturmak,
- c) İç denetim uygulamalarını yaygın hale getirmek.

Standartlar, gerek kurum gerekse denetçi açısından, iç denetimin yerine getirilmesi sırasında rehberlik sağlar. Standartlar, iç denetim faaliyetlerinin niteliğini, iç denetim yönetmeliğinin ve yıllık faaliyet planının kilit unsurlarını, görevin ifası ve sonuçların değerlendirilmesi esasları ve hizmetlerin performansını değerlendirmekte kullanılan kalite kıstaslarını tanımlar.⁶⁹

İç Denetçiler Enstitüsü'nün yayınlamış olduğu Uluslararası İç Denetim Standartları 4 başlık altında toplanmaktadır.⁷⁰

2.3.2.1. Bağımsızlık

İç denetçiler, denetleme faaliyetlerini bağımsız olarak yürütmelidirler. İşlerini özgürce ve objektif olarak yapabilen iç denetçiler bağımsızdırlar. İç denetim departmanının organizasyonel yapısı, denetimin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirecek yeterlilikte olmalıdır. Denetimin bağımsız olarak yürütülebilmesi, denetim alanları oluşturulması ve raporlardaki önerilere uygun önlemler alınması konularında iç denetim departman yöneticisi tek başına sorumlu olmalıdır. İç denetçiler, denetim faaliyetlerini tarafsızca yürütmelidirler. İç denetçiler görevlerini yerine getirirken ve karar verirken başkalarının kararlarından etkilenmemelidirler.⁷¹

2.3.2.2. Mesleki Yeterlilik

İç denetçiler, kişisel olarak sorumluluklarını yerine getirmek için gereken bilgi, beceri ve diğer vasıflara sahip olmalıdır. İç denetçiler, görevlerini yerine getirirken maksimum özen ve dikkati göstermelidir. Mesleki özen benzer koşullardaki standart bir davranışın karşısında iç denetçi tarafından gösterilmesi

⁶⁹ Uluslararası İç Denetim Meslekî Uygulama Standartları; www.tide.org.tr

⁷⁰ İç Denetim Enstitüsü, **a.g.e.**, ss. 7-10.

⁷¹ İç Denetim Enstitüsü, **a.g.e.**, s. 7.

beklenen dikkati ifade eder.⁷² Bu nedenle mesleki dikkat ve özen gerçekleştirilen denetimin koşullarına uygun olmalıdır. Bir iç denetçi dikkat ve özen ile görevini yürütürken, yanlış işlemler, hatalar, ihmaller ve çıkar çatışması gibi durumlarla karşılaşmaya hazır olmalıdır. Ayrıca iç denetçiler, yetersiz denetimleri belirlemek ve prosedürlere uygunluğu artırmak amacıyla önerilerde bulunmalıdırlar.⁷³

2.3.2.3. Denetimin Kapsamı

İç denetim sisteminin verimliliğinin ve yeterliliğinin incelenmesi, değerlendirilmesi ve üstlenilen sorumlulukların yerine getirilmesindeki kalite düzeyi iç denetim kapsamında yer almaktadır. İş kapsamı ve denetlenecek faaliyetlerle ilgili yönlendirmeyi üst yönetim kurulunun yapması uygundur.⁷⁴

2.3.2.4. Denetimin Yürütülmesi

İç Denetim Standartlarına göre iç denetçiler, her görev için, kapsam, amaçlar, zamanlama ve kaynak dağılımı hususlarını da dikkate alan ayrı bir plan hazırlamalı ve kaydetmelidir. İç denetçiler, denetim sonuçlarını destekleyecek bilgileri toplayıp analiz etmek ve daha sonra bunları yorumlamak ve ulaştıkları sonuçları belgelendirmek zorundadırlar. Elde edilen sonuçlar iç denetim departman yöneticisi tarafından son incelemeler yapılarak ilgili yöneticilere raporlanır. İç denetim standartları aynı zamanda iç denetim yöneticisine yönetime rapor edilen sonuçların akıbetinin gözlenmesi için bir sistemin kurulmasını ve uygulanmasını önermiştir.

2.3.3. Türkiye’de Uygulanan Denetim Standartları

Türkiye’de denetim standartlarına, 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu’nun bazı hükümlerinde ve Sermaye Piyasası Kurulu’nun Tebliğlerinde yer verilmektedir.⁷⁵

⁷² GÜREDİN, a.g.e., s. 29.

⁷³ Berk DİCLE, “Modern İç Denetim Anlayışı ve İç Kontrol”, **Vergi Dünyası**, Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, Sayı 187 (Mart 1997), s. 40.

⁷⁴ Sinan ASLAN, **Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim**, İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 2003, s. 25.

⁷⁵ Adnan SÖNMEZ, P. Başak BERBEROĞLU ve Ayten ERSOY, “Ülkemiz Bağımsız Dış Denetim Standartlarının ABD Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları-AB Sekizinci Yönergesi ve

Denetleme ilke ve kuralları ilk kez Sermaye Piyasası Kurulu'nun 1988 yılında yayınladığı tebliğlerle yasal bir nitelik kazanmıştır. Bu kurallar, SPK'ya tabi olan kuruluşlarda yapılan denetimin sermaye piyasası mevzuatı yönünden geçerliliğini sağlamak için kabul edilmiştir. Sermaye piyasasında bağımsız denetime ilişkin ilke ve kurallara büyük ölçüde Seri X, No:16 sayılı Tebliğde yer verilmiştir. 1 Haziran 1989 tarihinde kabul edilen 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'nun 50. maddesi uyarınca hazırlanan Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik hükümlerinde de denetim standartlarına yer verildiği görülmektedir.⁷⁶

Muhasebe ve denetim standartlarının oluşturulması görevi TÜRMOB tarafından 1994 tarihinde kurulan Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu'na (TMUDESK) verilmiştir. TMUDESK'in amacı; ulusal muhasebe ve denetim standartlarını uluslararası standartlarla uyumlu olarak saptamak ve yayınlamaktır.⁷⁷ Bu Kurul 1994 tarihinde 19 muhasebe standardı yayınlamıştır.

Ancak, TMUDESK'in bu muhasebe standartları oluşturma görevi 15.12.1999 tarih ve 4487 sayılı Kanun'un 27. maddesiyle yapılan değişiklikle yeni kurulan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'na verilmiştir. Muhasebe denetiminde en önemli gelişmelerden biri de 22 Ocak 2003 tarihinde Türkiye Denetim Standartları Kurulu'nun kurulmasıyla gerçekleşmiştir. TÜDESK, 3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'na göre meslek ruhsatı sahibi olan meslek elemanlarının denetim faaliyetleri ile başka kanunlarla verilen denetim işlemlerini disiplinli bir şekilde yürütebilmesi için uluslararası denetim standartları saptaması ve yayınlaması amacıyla TÜRMOB tarafından kurulmuştur.⁷⁸

İç denetim mesleğinin Türkiye'de gelişimi son yıllarda hız kazanmıştır. Bu doğrultuda 1995 yılında 47 kurucu üye ile Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE) kurulmuştur. Merkezi İstanbul'da olan TİDE 2001 yılından itibaren bankacılık,

Uluslararası Denetim Standartlarıyla Karşılaştırılması," **Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı 9, 2005, ss. 74.

⁷⁶ SÖNMEZ, BERBEROĞLU ve ERSOY, **a.g.e.**, s. 74.

⁷⁷ www.turmob.org.tr

⁷⁸ SÖNMEZ, BERBEROĞLU ve ERSOY, **a.g.e.**, s. 74.

sermaye piyasaları, kamu ve sivil toplum alanlarının iç denetimiyle ilgili düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Enstitünün tüzüğünde belirtildiği gibi mesleki uygulamada iç denetim ahlak, gelenek ve ilkelerin, esasların ve standartların oluşmasına, gelişmesine ve devamına katkıda bulunmak, üyelerinin mesleki yararlarını ve bağımsızlıklarını korumak, ulusal ve uluslararası alanda mesleki gelişmeleri izlemek gibi amaçları olan TİDE, aynı zamanda bir meslek grubunu uluslararası sertifikasyona kavuşturan ilk mesleki kuruluş olma özelliğini taşımaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKALARDA DENETİM

Son yıllarda bankacılık sektörü hızlı ekonomik büyüme ve teknolojik gelişme süreci içinde çeşitli risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu risklerin en aza indirilmesi amacıyla bankalarda denetim kavramı giderek önem kazanmış bulunmaktadır. Bu bölüm kapsamında öncelikle banka kavramı ve bankaların sınıflandırılması, bankaların organizasyon yapısı ele alınmış olup, ardından bankalarda yer alan denetim faaliyetleri ve bu denetim faaliyetlerinin Türk Bankacılık mevzuatındaki yeri incelenmiştir.

3.1. BANKA KAVRAMI VE BANKALARIN SINIFLANDIRILMASI

En gelişmiş tanımıyla *banka*, mevduat kabul eden, bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacı güden veya kısaca; faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak ve kredi vermek olan bir ekonomik kuruluştur.⁷⁹

Bankalar, dinamik yapıda para ve kredi ticareti yapan, çeşitli mali ve sosyal hizmetleri yerine getiren kuruluşlardır. Bankalar, kendi öz kaynakları yanında, mevduat kabulü ile yaratılan yabancı kaynakları da kullanarak müşterilerin kredi taleplerini karşılamaktadır. Bankalar bir taraftan öz sermayelerini, diğer taraftan mevduat şeklinde topladıkları yabancı sermayeleri belirli bir kâr yani faiz karşılığında kredi şeklinde ihtiyaç sahiplerine vermektedir. Bankalarda öz sermaye veya mevduat şeklinde toplanan paralar kredi yolu ile alacak şekline dönüşmektedir.⁸⁰

Bankalar;

- Sermaye kaynaklarına göre,
- Sermaye sahiplerine göre,
- İş kollarına göre,

⁷⁹ Osman ALTUĞ, *Banka İşlemleri ve Muhasebesi*, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2000, s. 1.

⁸⁰ ALTUĞ, *a.g.e.*, s. 2.

- Verdikleri kredinin vadesine göre,
- Hukuki kuruluş şekline göre,
- Şube sayılarına göre,
- Faaliyet alanı ve amacına göre,
- Örgütlenme alanlarının yaygınlığına göre sınıflandırılmaktadır.⁸¹

Aşağıda bu sınıflandırmalara Türk Bankacılık sistemi ile birlikte Türkiye'deki bankalar hakkında bazı genel bilgiler vermek amacıyla kısaca değinilmiştir.⁸²

1. Sermaye Kaynaklarına Göre Bankalar

* *Özel Sektör Bankaları:* Bu gruba giren bankalar anonim şirket şeklinde ve özel sermaye ile kurulan, sermayesinin tamamı özel kişi ve firmalara ait olan bankalardır. Bu tip bankalarda devletin veya kamu kuruluşlarının sermaye payları yoktur. Ör: Akbank, Garanti Bankası, Denizbank...

* *Kamu İktisadi Teşebbüsü Şeklindeki Bankalar:* Bu grupta yer alan bankaların sermayelerinin tamamı hazineye ya da diğer kamu tüzel kişiliklerine aittir. Bu bankaların yönetim ve denetimleri kamu iktisadi teşebbüslerinde olduğu gibidir. Ör: T.C. Ziraat Bankası.

* *Özel Sektör İle Kamu Sektörünün Birlikte Sermayeyi Karşıladığı (Karma) Bankalar:* Sermayeleri belirli ölçüler içinde ağırlıklı olarak devlet ve özel teşebbüs veya kişiler tarafından karşılanmış olan bankalardır. Bu bankalar anonim şirket statüsünde olmakla beraber, birçok hususlar kendi özel kuruluş kanunlarında hükme bağlanmıştır. Ör: Türkiye Vakıflar Bankası, Halk Bankası.

⁸¹ Sami KARACAN, **Banka Muhasebesi**, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları Yayın No: 39, 2000, s. 8-11.

⁸² KARACAN, **a.g.e.**, s. 8-11.

2. Sermaye Sahiplerine Göre Bankalar

* *Milli Bankalar:* Ülkemiz kanunlarına göre kurulan, sermayesinin çoğunluğu Türklere ait olarak kurulan bankalardır. Ör: Oyakbank, Koçbank..

* *Yabancı Bankalar:* Sermayesinin çoğunluğu yabancılara ait olan, yönetim ve denetimi yabancılara ait olan bankalardır. Ör: Deutsche Bank A.Ş., Fortis Bank A.Ş.

3. İş Kollarına Göre Bankalar

* *İş ve Ticaret Bankaları:* Bu tür bankalar geleneksel anlamda bankacılık fonksiyonlarını yerine getirmektedir. Mevduat toplama, kredi verme anlayışı içinde bankacılık hizmetlerini yerine getirmektedir.

* *Uzmanlık Bankaları:* Özel kişi ve firmalar veya devlet tarafından belirli konularda faaliyet göstermek üzere kurulan bankalardır.

4. Verdikleri Kredinin Vadesi Yönünden Bankalar

* *Kısa Vadeli Kredi Veren Bankalar*

* *Uzun Vadeli Kredi Veren Bankalar*

* *Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Veren Bankalar*

5. Hukuki Kuruluş Şekline Göre Bankalar

* *Kişisel Teşebbüs Bankaları*

* *Ortaklık Şeklinde Kurulan Bankalar*

* *Özel Kanunla Kurulan Bankalar*

6. Şube Sayılarına Göre Bankalar

* *Tek Şubeli Yerel Bankalar*

* *Çok Şubeli Ulusal Bankalar*

7.Faaliyet Alanı ve Amacına Göre Bankalar

Emisyon bankası, kalkınma bankaları, yatırım bankaları, ipotek bankaları, tarım bankaları, halk bankaları, ticaret bankaları, dış ticaret bankaları ve kooperatif bankaları.

8. Örgütlenme Alanlarının Yaygınlığına Göre

Tek şubeli bankalar, çok şubeli bankalar, grup bankaları, zincirleme bankacılık ve holding bankacılığı.

3.2. BANKALARIN FONKSİYONLARI

Bankalar kredi ticareti yapan; borç para vermek isteyenler ile almak isteyenler arasında aracılık görevi yüklenen kurumlardır. Bankaların varlık nedeni ve temel bankacılık işlevi, tasarruf sahiplerinin mevduatlarını toplamak, topladığı tasarrufları kredi ve benzeri şekillerde ekonomik kalkınmanın faydasına sunmak, bu yolla kazanç elde etmek ve elde ettiği kazancın bir kısmını faiz geliri olarak tasarruf sahiplerine dağıtmaktır.⁸³

Bankalar bir taraftan özsermayelerini, diğer taraftan mevduat şeklinde topladıkları yabancı sermayeleri (mevduat) belirli bir kar karşılığında kredi şeklinde ihtiyaç sahiplerine vermektedir. Bankalarda özsermaye veya mevduat olarak toplanan paralar kredi yolu ile alacak şekline dönüşmektedir. Bu alacaklar da zaman içinde tekrar nakit hale dönüşmektedir.⁸⁴

Günümüzde ticaret bankaları, merkez bankalarının bankacılık fonksiyonları dışında kalan tüm bankacılık fonksiyonlarını yerine getirmekte olup, temel fonksiyonları “tasarruf fazlası bulunan ekonomik birimler” den “tasarruf açığı

⁸³ Nusret İlker ÇOLAK, **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve ABD Örneği**, Ankara: Seçki Yayınevi, 2003, s. 53.

⁸⁴ ALTUĞ, **a.g.e.**, s. 2.

bulunan ekonomik birimler” e fon akışı sağlamaktır. Buna göre ticaret bankalarının fonksiyonlarını aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür;⁸⁵

Fon Sağlama Fonksiyonu: Diğer ekonomik amaçlı işletmelerle benzer şekilde, banka işletmelerinde de kullanılan fonlar öz kaynaklar ve yabancı kaynaklardan sağlanmaktadır. Nitekim bankaların mali bünyelerinde yer alan öz kaynakları, kendi kaynaklarından sağladıkları fonlar; yabancı sermayeleri ise, borçlanmak yoluyla üçüncü şahıslara ait kaynaklardan sağlanan fonları ifade etmektedir. Borçlanmak yoluyla fon sağlamak başlıca 3 şekilde uygulanmaktadır. Bunlar;⁸⁶

- * Tahvil ihracı yoluyla borçlanma,
- * Merkez Bankası’ndan borçlanma,
- * Mevduat kabulü suretiyle borçlanma.

Fon Kullanma Fonksiyonu: Belirli bir maliyetle (ödenen faiz, komisyon ve diğer giderler) sağladıkları fonları, belirli bir gelir karşılığında kullanma yoluna gitmeleri, bankaların fon kullanma fonksiyonunu oluşturur.

Hizmet Fonksiyonu: Günümüzde, bankacılık hizmetleri, bankalar için etkin bir gelir kaynağı haline gelmiştir. Bu nedenle bankalar giderek artan bir biçimde, geleneksel bankacılığın dışında başka alanlarda da gelir kaynağı yaratacak yeni hizmetlere yönelmektedir.

Bankaların sağladığı bu hizmetlerin başlıcaları; para gönderilmesine aracılık hizmetleri, müşterilerin üçüncü şahıslardan olan alacaklarının tahsiline aracılık hizmetleri, döviz ve efektif alım satım hizmetleri, ithalat ve ihracat işlemlerine aracılık hizmetleri, kiralık kasa işlemleri vb. olarak sayılabilir.

⁸⁵ ALTUĞ, a.g.e., ss. 20-21.

⁸⁶ ALTUĞ, a.g.e., ss. 20-21.

3.3. BANKALARIN ORGANİZASYON YAPISI

Bankaların organizasyon şekli Genel Müdürlük birimlerinde ve şubelerde farklı görevler üstlenen birimlerin bir araya gelmesiyle oluşan iki yapı şeklinde incelenebilmektedir.

3.3.1. Genel Müdürlük Organizasyonu

Genel Müdürlük bankaların şubelerinin bağlı olduğu temel bankacılık işlemlerinin ana merkezi olarak faaliyette bulunduğu organizasyon şeklidir. Bu organizasyonda Yönetim Kurulu, Genel Kurul ve Denetim Komitesi birimleri ve bu birimlere bağlı alt birimler yer almaktadır.

3.3.1.1. Yönetim Kurulu

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 23. maddesine göre bankaların yönetim kurulları genel müdür dahil beş kişiden az olamaz. Genel müdürlük ve yönetim kurulu başkanlığı görevleri aynı kişi tarafından icra edilemez. Bununla birlikte iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin ilgili mevzuata uygun olarak tesis edilmesi, işlerliğinin, uygunluğunun ve yeterliliğinin sağlanması, finansal raporlama sistemlerinin güvence altına alınması, banka içindeki yetki ve sorumlulukların belirlenmesi yönetim kurulunun sorumluluğundadır.

Banka yönetim kurulu, bankanın tüm faaliyetlerine ilişkin önemli politika ve stratejileri onaylamak ve periyodik olarak incelemek; bankanın taşıdığı temel riskleri bilmek ve bu risklere ilişkin kabul edilebilir asgari ve azami sınırları belirlemek ve üst düzey yönetimin söz konusu riskleri tespit etmesi, ölçmesi, yönetmesi ve kontrol etmesi konusunda gerekli tedbirler almasını temin etmek; bankanın kurumsal yapısını onaylamak; ve üst düzey yönetimin iç denetim sisteminin işlerliğini izlemesini sağlamaktan sorumludur. Banka Yönetim Kurulu uygun ve etkin bir iç denetim sisteminin kurulması ve sürdürülmesinden nihai olarak sorumludur. Banka üst düzey yönetimi, yönetim kurulu tarafından onaylanan politika ve stratejilerin yürütülmesi; bankanın taşıdığı risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntemlerin geliştirilmesi; yetki ve sorumlulukların açık olarak paylaşıldığı bir kurum yapısının sürdürülmesi ve görev ve sorumlulukların

etkin olarak yerine getirilmesinin takip edilmesi; uygun iç denetim politikalarının oluşturulması, iç denetim sisteminin etkinliğinin ve uygunluğunun izlenmesinden sorumludur.⁸⁷

3.3.1.2. Genel Kurul

Anonim şirketlerde Genel Kurul bir karar organıdır. Diğer zorunlu organların (Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulu) seçilmesi, yıllık hesapların onaylanması ve ibra kararının alınması, kâr payı dağıtılması, esas sözleşmenin değiştirilmesi gibi önemli hususları ihtiva ettiği görülür. Nitekim bu yetkilerin yönetim kurulu veya denetçiler tarafından kullanılması mümkün değildir.⁸⁸ Bankalardaki genel kurul organı banka hissedarlarının oluşturduğu ve normal olarak yılda bir kez toplanan en yüksek karar organıdır.⁸⁹

3.3.1.3. Denetim Komitesi

Bankalar, denetim açısından diğer ticaret şirketlerine oranla daha yoğun bir uygulamayla karşı karşıyadır. Bankaların ticaret şirketlerine göre daha fazla denetime tabi tutulmaları, taşıdıkları ekonomik ve sosyal öneme dayanmaktadır.⁹⁰

TTK'ya göre anonim şirketlerde Denetim Kurulu yer alırken 19.10.2005 Tarih ve 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 24. maddesinde yer alan aşağıda belirtilen ifadeler banka organizasyon yapısına yönetim kuruluna bağlı Denetim Komitesinin bulunması zorunluluğunu getirmiştir.

“Bankaların, yönetim kurullarınca yönetim kurulunun denetim ve gözetim faaliyetlerinin yerine getirilmesine yardımcı olmak üzere denetim komitesi oluşturulur. Denetim komitesi en az iki üyeden oluşur. Denetim komitesi üyeleri icraî görevi bulunmayan yönetim kurulu üyeleri arasından seçilir.

⁸⁷ “Bankalarda İç Denetim Sistemleri” <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/denetim.doc>.

⁸⁸ İbrahim ARSLAN, **Şirketler Hukuku Bilgisi**, Konya: Mimoza Basım Yayım, 2003, s. 223.

⁸⁹ KARACAN, **a.g.e.**, s. 13.

⁹⁰ ÇOLAK, **a.g.e.**, s. 53.

Denetim komitesi, yönetim kurulu adına bankanın iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin etkinliğini ve yeterliliğini, bu sistemler ile muhasebe ve raporlama sistemlerinin bu Kanun ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde işleyişini ve üretilen bilgilerin bütünlüğünü gözetmek, bağımsız denetim kuruluşlarının yönetim kurulu tarafından seçilmesinde gerekli ön değerlendirmeleri yapmak, yönetim kurulu tarafından seçilen bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetlerini düzenli olarak izlemek, bu Kanun kapsamında ana ortaklık niteliğindeki kuruluşlarda, konsolide denetime tâbi kuruluşların iç denetim işlevlerinin konsolide olarak sürdürülmesini ve eşgüdümünü sağlamakla görevli ve sorumludur.

Denetim Komitesi, altı aylık dönemleri aşmamak kaydıyla icra ettiği faaliyetlerin sonuçları ile bankada alınması gereken önlemlere, yapılmasına ihtiyaç duyulan uygulamalara ve bankanın faaliyetlerinin güven içinde sürdürülmesi bakımından önemli gördüğü diğer hususlara ilişkin görüşlerini yönetim kuruluna bildirmekle yükümlüdür.

Denetim komitesi, iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimi sistemleri kapsamında oluşturulan birimlerden ve bağımsız denetim kuruluşlarından; görevlerinin ifasıyla ilgili olarak düzenli raporlar almak ve bankanın faaliyetlerinin sürekliliği ve güven içinde yürütülmesini olumsuz etkileyebilecek hususlar veya mevzuata ve iç düzenlemelere aykırılıklar bulunması hâlinde bu hususları yönetim kuruluna bildirmekle yükümlüdür.”

İyi bir kurumsal yönetim yapısının kurulabilmesi için, bankada doğrudan yönetim kuruluna bağlı, icradan bağımsız ve yetkin üst düzey yöneticilerden kurulu bir denetim komitesinin olması, oldukça önem kazanmaktadır. Denetim komitesinin görevi, iç denetim fonksiyonunun objektif, bağımsız ve etkin bir şekilde işlenmesini sağlayarak, bankaya değer katmasını garantilemektir.⁹¹

⁹¹ Selda AYTEKİN ve Arzu PIŞKİNOĞLU, “Bankalarda Risk Yönetimi, Teftiş Kurulu ve İç Kontrol Birimlerinin Organizasyonu”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, Sayı 32 (Eylül-Ekim 2003), s.44.

3.3.2. Şubeler Organizasyonu

Bir bankanın faaliyet konusunu oluşturan işlerin yapıldığı ve hizmetlerin sunulduğu yer şubelerdir. Banka şubelerini, iş hacimleri ve personel sayıları bakımından küçük şube, orta şube ve büyük şube şeklinde sınıflandırmak mümkündür.⁹²

Küçük şubelerde bankacılık işlemlerinin tümü yapılır. Genellikle mevduat toplama fonksiyonları ağır basar. Bu şubelerde bir müdür, bir muhasebeci, bir şef ve birkaç memurdan oluşan dar bir kadro yer alır. Orta büyüklükteki şubelerde ise, iş hacmi ve türü ile birlikte servis ve eleman sayısı artar. Büyük şubelerde ise her tür bankacılık işlemleri yapılır. Bu nedenle bu şubelerin organizasyon yapıları daha geniş kapsamlıdır. Müdür ve müdür yardımcılarının bulunduğu *şube yöneticileri*; mevduat servisi, krediler servisi, kambiyo servisi ve vezne gibi birimlerin bulunduğu *aktif servisler* ve muhasebe servisi, istihbarat servisi, hukuk işleri servisi ve muhaberat servisi gibi müşterilerle muhatap olmayan servislerin bulunduğu *pasif servisler* büyük şubelerde yer alan servisler arasındadır.

3.4. BANKALARDA DENETİM

Bankaların, temelde iki önemli fonksiyonu mevcuttur; birincisi, bankalara verilen tasarrufların korunması; ikincisi ise, toplanan kaynakların etkin ve verimli bir şekilde, ekonominin ihtiyaçları yönünde, en uygun şekilde kullanılmasıdır. Bankaların taşıdığı bu fonksiyonlardan dolayı bankalar, özel düzenlemeye konu olmakta, sürekli kontrol altında tutulmakta ve çok sıkı denetlenmektedir. Çoğu ülke, geleneksel bir bakış açısıyla bankaların denetimlerinin diğer ticari kuruluşlardan farklı bir nitelik taşıdığına ve daha önemli olduğuna inanmaktadırlar. Bu inancın temelinde bankacılık faaliyetlerinde meydana gelen olumsuzluklara karşı ekonomik hayatın daha duyarlı olması yatmaktadır. Çünkü bankalar ödenmiş sermayelerinin çok üzerinde, kendi malvarlıklarına ve yabancı parasal büyüklüklere

⁹² KARACAN, a.g.e., s. 15.

hükmetmektedirler ve bu nedenle bankacılık sektörü her zaman diğer ticari şirketlere göre daha geniş kapsamlı bir denetime tabi olmuştur.⁹³

Bankaların denetimlerinin kaynaklandığı genel nedenler şöyle sıralanabilir;⁹⁴

- Ekonomideki kaynak ve gelir dağılımını etkileyebilmeleri,
- Kaydi para yaratarak ekonomideki para hacmini artırma ya da azaltma gücüne sahip olmaları,
- Enflasyonist baskılara ve ekonomik durgunluğa neden olabilmeleri,
- Başarısızlıkları halinde ekonominin tüm kesimlerinin zincirleme bir biçimde etkilenebilmesi,
- Kaynaklarını diğer kesimlerden sağlamaları.

Yukarıda sayılanlar dışında bir ülkede bankacılık sisteminin yapısının hükümetlerin uygulamayı düşündükleri para ve kredi politikalarının başarısını ve niteliğini belirleyen unsurlardan biri olması da diğer bir denetim nedeni olarak gösterilebilir.⁹⁵

3.4.1. Bankalarda Denetim Faaliyetlerinin Amaçları

Bankalar üzerindeki denetimin başlıca amacı, emanet edilen tasarrufların zamanında sahiplerine geri verilebilmesini ve bankacılık işlemlerinin ekonomiye zarar vermeyecek biçimde aksamadan yürütülmesini sağlamaktır. İkinci amacı bankaların kamu kesimine finansman olanakları yaratmak ve bankaların karlılıklarını etkilemektir. Bankalar üzerindeki denetimin bir diğer amacı da mali sistemde verimlilik ve rekabeti teşvik etmektir.⁹⁶

⁹³ Michael GRUSON and Ralph REISNER, **Regulation of Banks- United States and International**, New York: Butterworth Legal Publisher, 1991, s. 13.

⁹⁴ Türk Bankacılık Sistemine İlişkin Bir Değerlendirme (1973-1988), Milli Produktivite Merkezi Yayınları Yayın No:24, Ankara.,1990, s.70.

⁹⁵ Milli Produktivite Merkezi, **a.g.e.**, s. 70.

⁹⁶ İhsan Uğur DELİKANLI, "Bankaların Denetim ve Gözetimi: Türkiye ve Avrupa Birliği Uygulamaları", **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, Sayı 1 (Haziran-Temmuz 1998), s. 32.

3.4.2. Bankalarda Denetim Faaliyetlerinin Mevzuattaki Yeri

Bankaların denetlenmesinin tarihi, paranın ve bankaların ekonomiye girmesiyle başlar. Ancak bugünkü anlamdaki denetim modern bankaların kurulduğu 16. yüzyılda başlamıştır. Tarihi gelişim içerisinde bankaların denetlenmesinde üç farklı uygulama görülmüştür. Bunlar;⁹⁷

- Denetleme yetkisinin hükümetlere bırakılması,
- Denetimin bu amaçla kurulmuş bankacılık düzenleme ve denetleme kurumlarına bırakılması,
- Merkez bankalarına bırakılması.

Türkiye’de ise bankaların devletçe denetlenmesini öngören ilk kanun, 1936 yılında çıkarılan 2999 sayılı Bankalar Kanunu’dur. 25.04.1985 tarihinde kabul edilen 3812 sayılı Bankalar Kanunu’nda Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların dış denetimi esas olarak Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı’na bırakılmıştır. Bankaların bazı konularda kısmi olarak denetimi TCMB ve Türkiye Bankalar Birliği’ne bırakılmıştı. 18.06.1999 tarihinde kabul edilen 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nda bankaların dış denetimi esas olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)’na bırakılmıştır. Ayrıca ilgili Kanun’la bankaların etkin bir iç denetim sistemi kurabilmesi için bankaların yeteri kadar denetçi (müfettiş) çalıştırması zorunluluğu getirilmiştir.⁹⁸

Bu düzenlemelerin ardından ülkemizde yaşanan banka iflasları neticesinde BDDK tarafından bankaların faaliyetlerinin güven ve açıklık içinde sürdürülmesi amacıyla 31.01.2002 Tarih ve 24657 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan *Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik* ve bankaların, karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemeyi amaçlayan, 08.02.2001 Tarih ve 24312 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan *Bankaların İç Denetim ve Risk*

⁹⁷ Mikail ALTAN, *Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık*, İstanbul, Beta Yayınevi, 2001, s. 297.

⁹⁸ ALTAN, *a.g.e.*, ss. 297-298.

Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik yürürlüğe girerek bankalarda iç denetim ve bağımsız denetim faaliyetlerine yeni bir düzenleme getirilmiştir.

Bankacılık sektörüyle ilgili son yasal düzenleme ise 01.11.2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’dur. Avrupa Birliği direktifleri, uluslararası ilkeler ve standartlar ile uyumlu olarak mevcut sorunları çözümlenmeyi ve geleceğe yönelik politikalar ile, şeffaflık ilkesi çerçevesinde anlaşılır ve açık olması hedeflenen bu Kanun, 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nda yer alan maddelerin birçoğunu aynen benimsemekle birlikte 4389 sayılı Kanun’da yer almayan yeni tanım ve kuruluşlara ilişkin hükümler de getirmiş bulunmaktadır.

Yeni getirilen düzenlemeyle birlikte ilk yenilik bankalarda Denetim Komitesi’nin oluşturulması ve ikinci olarak bağımsız denetim, derecelendirme, değerlendirme kuruluşları için mesleki sorumluluk sigortası hükümlerinin getirilmiş olmasıdır. Yerinde denetim faaliyetlerinin bütünlük içinde yerine getirilmesi için kurumun meslek personelini oluşturan bankalar yeminli murakıp ve yardımcılarının yanında, bankacılık uzmanı ve yardımcıları, bilişim uzmanı ve yardımcıları, hukuk uzmanı ve yardımcılarının da görev alacağı bir denetim ekibi tarafından yerine getirilmesi, risk odaklı denetim anlayışının benimsenmesi hususları getirilmiştir.

3.4.3. Türkiye’deki Mevzuata Göre Bankalarda Denetim Türleri ve Bu Denetimleri Yapan Organlar

Türkiye’deki mevzuata göre bankaların denetim türleri ve bu denetimleri yapan organlar aşağıda gösterilmiştir;⁹⁹

1. İç Denetim

- Genel Kurulca seçilen denetçiler
- Banka Müfettişleri

⁹⁹ ALTAN, a.g.e., s. 298.

2. Dış Denetim

a) Bağımsız Denetim

- Sermaye Piyasası Kurulu
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)
- Yeminli Mali Müşavirler
- Özel denetim firmaları

b) Devlet Denetimi

- Hesap Uzmanları ve maliye müfettişleri
- T.C. Merkez Bankası
- Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu (Kamu bankalarını denetimine yetkili)
- Devlet Denetleme Kurulu

Varolan yasal düzenlemelere göre bankalarda iç denetim faaliyetleri, Türk Ticaret Kanunu gereğince bankanın Genel Kurulu tarafından seçilen denetçiler ile 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu gereğince bankaların İç Kontrol Merkezi bünyesinde yer alan müfettişlerce yapılmaktadır.

Bağımsız denetim faaliyetleri ise bankaların anonim şirket olmaları nedeniyle öncelikle Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yapılmaktadır. Bununla birlikte 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu da bankaların dış denetimini BDDK bünyesinde oluşturulan Bankalar Yeminli Murakıpları ile yürütülmesini öngörmektedir.

213 Sayılı Vergi Usul Kanunu gereğince Maliye Müfettişleri ve Hesap Uzmanları tarafından yapılan denetimler, 1211 Sayılı Merkez Bankası Kanunu gereği TC Merkez Bankası müfettişlerinin yaptığı denetimler ve Devlet Denetleme Kurulu ve Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun denetimleri ise bankalarda uygulanan devlet denetiminin organlarını oluşturmaktadır.

Bu alışma kapsamında zel Şirket Şeklinde kurulan ve sermayesinin tamamı özel kişi veya firmalara ait olan özel sektör bankalarına uygulanan iç denetim ve bağımsız faaliyetleri ele alınacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BANKALARDA İÇ DENETİM SİSTEMİ

4.1. BANKALARDA İÇ DENETİM SİSTEMİ

Geleneksel anlamda iç denetim faaliyetlerinin hedefi, her türlü riski bulmak ve ortadan kaldırmaktır. Başka bir ifadeyle, iç denetim birimi, işletme içerisinde faaliyetlerin önceden belirlenen standartlara, politikalara ve hedeflere uygun bir şekilde yerine getirilip getirilmediğini kontrol eden bir birimdir. İç denetim, üst yönetim için aynı zamanda müşavirlik ve danışmanlık hizmeti vermekte ve yönetimin bilgiye dayanan kararlarını almasını sağlamaktadır. İç denetim raporlarında ise faaliyetlerin etkinliği ve verimliliği araştırılarak, bu konuda yönetime tavsiyelerde bulunmaktadır.¹⁰⁰

Bankalarda iç denetim sistemi ise, banka yönetiminin en önemli unsuru ve aynı zamanda bankacılık faaliyetlerinin tam ve güvenli olarak sürdürülmesi için gerekli bir yapıdır. Güçlü bir iç denetim sistemi, bankanın amaçlarına ulaşılması, uzun dönemli kâr hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve güvenilir mali ve idari raporlamanın sürdürülmesi için gereklidir. İç denetim sistemi aynı zamanda, bankaların hem ilgili yasa ve yönetmeliklere hem de kendi politika ve yöntemlerine uyumlu olarak faaliyet göstermesine ve bankanın ticari itibarını olumsuz etkileyebilecek beklenmedik risklerin en aza indirilmesine yardımcı olur.¹⁰¹

4.1.1. Bankalarda İç Denetim Sisteminin Amaçları

Bankalarda iç denetimin esas amacı, banka kaynaklarının etkin ve verimli olarak kullanılması ve olası zararların önlenmesidir. İç denetim işlevi ile tüm banka personelinin banka çıkarlarını kişisel ya da diğer her türlü çıkarın üstünde tutarak, birlik ve beraberlik içinde banka amaçları doğrultusunda etkin olarak çalışması

¹⁰⁰ GÜREDİN, a.g.e., s. 15.

¹⁰¹ Gürdoğan YURTSEVER, “Türk Bankacılığının Kontrol ve Denetim Yapısı İçinde İç Kontrol Merkezinin Yeri”, **Active Finans ve Bankacılık Dergisi**, Sayı 33 (Kasım-Aralık 2003), s. 52.

amaçlarıdır. Ayrıca iç denetim fonksiyonu ve bu fonksiyonu yerine getiren iç denetçiler kontrol ortamının önemli bir elemanıdır ve iç kontrol amaçlarının başarılmasına yardımcı olurlar.¹⁰²

İç denetimin diğer amacı üst yöneticilere ve yönetim kurulu üyelerine sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirmelerinde yardımcı olmaktır. İç denetçiler örgütün iç kontrol sisteminin yeterliliği ve etkinliği ile başarı düzeyinin kalitesi hakkında yöneticilere bilgi sağlamakla sorumludurlar. İç denetim sistemi faaliyetlerin verimliliğinin, etkinliğinin sağlanmasını, finansal ve idari konulara ait bilginin güvenilirliğinin ve banka faaliyetlerinin yürürlükteki yasalara uygunluğunun sağlanmasını amaçlar.¹⁰³

4.1.2. Bankalarda İç Denetim Sisteminin Temel Unsurları

BDDK tarafından 08.02.2001 Tarih ve 24312 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmeliğin 19. maddesinde önceki bölümde söz edilen amaçlara ulaşabilmek için iç denetim sistemi,¹⁰⁴

- Banka faaliyetlerinin yasal düzenlemelere, yönetim kurulunca kurulmuş strateji ile politikalara uygun olarak basiretli, düzgün ve maliyet boyutu dikkate alınarak etkin bir şekilde planlanması ile yürütülmesinin kontrolünü,
- İşlemlerin ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinin, genel veya özel yetkilere dayalı olarak gerçekleştirilmesini,
- Faaliyetlere ilişkin olarak, yönetim kurulunun bankanın varlıklarını güvence altına alabilmesini ve yükümlülükleri kontrol edebilmesini,

¹⁰² YURTSEVER, a.g.e., s. 52.

¹⁰³ Mehmet TAKAN, **Bankacılık**, Genişletilmiş 2.b., Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2002, s. 503.

¹⁰⁴ TAKAN, a.g.e., ss. 503-504.

- Usulsüzlükler ile hatalardan kaynaklanan risklerin asgariye indirilmesi için risklerin tanımlanabilmesini ve gerekli önlemlerin alınmasını,
- Kayıtların tam, doğru ve zamanında bilgi sağlamasını,
- Yönetim kurulunun, bankanın sermaye yeterliliğini, likiditesini, aktiflerinin kalitesini, bütçesine uygun karlılık performansını, bankacılıkla ilgili mevzuat hükümlerine uygunluğunu düzenli ve zamanında izlemesini,
- Yönetim kuruluna, zarara uğrama riskini tanımlama, düzenli olarak gözden geçirme ve mümkün ise sayısallaştırma imkanı vermesi bakımından risk yönetim sisteminin etkin bir biçimde çalışmasını temin edecek şekilde oluşturulur.

4.1.3. Bankalarda İç Denetim Sisteminin Kapsamı ve Denetim Alanları

Günümüzde iç denetim bireye ve hataya dayalı yaklaşımdan, organizasyona, sürece ve sisteme odaklı bir yaklaşıma dönüşmektedir. Diğer bir ifadeyle, işin doğru yapılıp yapılmadığı yerine, doğru işin yapılıp yapılmadığını irdeleyen bir yaklaşım gündemdedir.¹⁰⁵ Genel bir bakış açısından iç denetimin kapsamını;

- İç kontrol sisteminin yeterliliğinin ve etkinliğinin incelenmesi ve değerlendirilmesi,
- Risk yönetim sistemleri uygulamasının incelenmesi,
- Yönetim ve mali bilgi sistemlerinin gözden geçirilmesi,
- Muhasebe kayıtları ile mali tabloların doğruluk ve güvenilirliğinin incelenmesi,
- Bankanın kendi sermayesini değerlendirme sisteminin incelenmesi,
- Kanuni düzenlemeler ile etik kurallara uyulup uyulmadığının incelenmesi,
- Raporlamanın doğruluğu, güvenilirliği ve zamanındalığının kontrol edilmesi,

¹⁰⁵ Ali Kamil UZUN, “Organizasyonlarda İç Denetim Fonksiyonu ve Önemi”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, Yıl 1, Sayı:6 (Nisan-Mayıs 1999), s. 70.

- Hem işlerin hem de belirli iç kontrol usullerinin işleyişinin kontrol edilmesi ve özel incelemelerin yapılması

şeklinde özetlemek mümkündür.¹⁰⁶

Bankaların iç denetim yapısını oluşturan iç kontrol merkezinin, teftiş kurulu ile risk yönetim merkezi tarafından etkin bir iç denetimin gerçekleştirilmesi için faaliyetlerine başlamadan önce denetim alanlarını tespit etmeleri gerekmektedir. Bu doğrultuda denetim alanları aşağıdaki gibi belirlenebilir;¹⁰⁷

- Gözetim amacıyla BDDK'nın talep ettiği raporlamaların ve diğer bilgilerin hazırlanması,
- İlgili mevzuata uygunluğun sağlanması,
- Yeterli düzeyde karşılık ayrılmasının sağlanması,
- Faaliyetlerin sağduyulu olarak planlanması ve yürütülmesinin temini,
- Finansal muhasebe ve yönetim bilgi sistemleri,
- Temel faaliyet alanlarının özel kontrolü,
- Otomasyon/bilgi işlem ortamı,
- Acil ve beklenmedik durum planlaması,
- Kara paranın aklanmasının önlenmesi.

4.2. 5411 SAYILI BANKACILIK KANUNU ÇERÇEVESİNDE BANKALARDA İÇ DENETİM SİSTEMİNE GETİRİLEN DÜZENLEMELER

Bankaların denetimleri önem arz edince yasa koyucu bu konuda ilk yükümlülüğü, bankacılık faaliyetleri yoluyla kar elde eden banka anonim ortaklıklarına yüklemiştir. Bankaların, kendi kendilerini yaptıkları işlemler açısından denetime tabi tutmaları, bu denetimi yapmak üzere özel denetim birimleri

¹⁰⁶ YURTSEVER, a.g.e., s. 8.

¹⁰⁷ ASLAN, a.g.e., s. 87.

oluşturmaları ve gereken durumlarda ilave birimler kurarak kendi iç denetimlerini yerine getirmeleri gerektiği belirtilmiştir.¹⁰⁸

Bu amaç doğrultusunda bankaların organizasyon yapısı içinde oluşturulan Denetim komitesi, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 23. maddesine göre yönetim kurulu adına bankanın iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin etkinliğini ve yeterliliğini, bu sistemler ile muhasebe ve raporlama sistemlerinin bu Kanun ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde işleyişini ve üretilen bilgilerin bütünlüğünü gözetmek, bağımsız denetim kuruluşlarının yönetim kurulu tarafından seçilmesinde gerekli ön değerlendirmeleri yapmak, yönetim kurulu tarafından seçilen bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetlerini düzenli olarak izlemek, bu Kanun kapsamında ana ortaklık niteliğindeki kuruluşlarda, konsolide denetime tâbi kuruluşların iç denetim işlevlerinin konsolide olarak sürdürülmesini ve eşgüdümünü sağlamakla görevli ve sorumludur.

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun¹⁰⁹ 29. maddesinde iç sistemlere ilişkin yükümlülükler konusunda şu hüküm yer almaktadır;

“Bankalar, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi, kontrolünün sağlanması, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm şube ve konsolidasyona tâbi ortaklıklarını kapsayan yeterli ve etkin bir iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi kurmak ve işletmekle yükümlüdürler. İç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin kuruluşuna, işleyişine, yeterliliğine, oluşturulacak birimlere, icra edilecek faaliyetlere, üst yönetimin görev ve sorumlulukları ile Kuruma yapılacak raporlamalara ilişkin usul ve esaslar Kurulca belirlenir.”

Kanun'un 30., 31. ve 32. maddeleri ise iç kontrol sistemi, risk yönetimi sistemi ve iç denetim sistemine ilişkin hükümlerdir;

¹⁰⁸ ÇOLAK, a.g.e., s. 57.

¹⁰⁹ 01.11.2005 Tarih ve 25983 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

“Bankalar, iç kontrol sistemi kapsamında, faaliyetlerinin mevzuata, iç düzenlemelerine ve bankacılık teamüllerine uygun olarak yürütülmesini, muhasebe ve raporlama sisteminin bütünlüğünü, güvenilirliğini ve bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini her seviyedeki personeli tarafından uyulacak ve uygulanacak sürekli kontrol faaliyetleri ile sağlamak, görevlerin fonksiyonel ayrımlarını, yetki ve sorumlulukların paylaşımını, fon ödemelerini, banka işlemlerinin mutabakatını, varlıkların korunmasını ve yükümlülüklerin kontrol altında tutulmasını temin etmek, maruz kalınan her türlü riskin tanınması, değerlendirilmesi ve yönetimi için gerekli alt yapıyı hazırlamak ve yeterli iletişim ağını oluşturmak zorundadır. İç kontrol faaliyetleri yönetim kuruluna bağlı olarak çalışacak iç kontrol birimi ve personeli tarafından yürütülür” (Bankacılık Kanunu m. 30).

“Bankalar risk yönetimi sistemi kapsamında, risk politikalarını Kurulca belirlenen esaslar çerçevesinde oluşturmak, uygulamak ve raporlamak zorundadır. Risk yönetimi faaliyetleri yönetim kuruluna bağlı olarak çalışacak risk yönetimi birimi ve personeli tarafından yürütülür” (Bankacılık Kanunu m. 31).

“Bankalar bütün birim, şube ve konsolidasyona tabi ortaklıklarını kapsayan bir iç denetim sistemi kurmak zorundadır. Bu çerçevede, faaliyetlerin mevzuata, ana sözleşmeye, iç düzenlemelere ve bankacılık ilkelerine uygunluğu, banka müfettişleri tarafından denetlenir. İç denetim faaliyetleri, tarafsız ve bağımsız bir şekilde, gerekli mesleki özen gösterilerek, yeterli sayıda müfettiş tarafından yerine getirilir” (Bankacılık Kanunu m. 32).

4.3. BASEL KOMİTESİ VE BANKALARIN İÇ DENETİMİNE YÖNELİK GETİRİLEN DÜZENLEMELER

Basel Bankacılık Komitesi bankaların iç denetim sistemlerindeki temel eksikliklerin neler olduğunu tespit edebilmek için bankacılıkta yaşanan güncel sorunları incelemektedir. Bu incelemeler sonucu tüm banka yönetici ve idarecilerinin, banka müfettişleri ile bağımsız dış denetçilerin ve gözetim ve denetim

otoritelerinin iç denetim sistemlerinin güçlendirilmesi ve etkin olarak işlerliğinin sağlanması konusuna daha fazla önem vermeleri gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu bölümde genel olarak Basel Komitesi'nin kuruluş amacından söz edilerek, Komite'nin bankalarda iç denetim sistemlerine yönelik yayınladığı temel prensiplerden bahsedilecektir.

4.3.1. Basel Komitesi'nin Kuruluşu ve Amacı

Bankaların iç kontrol ve denetimi konularında çalışmalar yapan bazı uluslararası kuruluşlar bulunmasına rağmen, bunların içinde en önemlisi olarak görülebilecek olan Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi (Basel Committee on Banking Supervision)'dir. Bu komite bankacılık gözetim ve denetiminde uluslararası işbirliği sağlamak amacıyla G-10 ülkeleri Merkez Bankaları Governörleri tarafından 1974 yılının Aralık ayında "Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulamaları Komitesi" (Committee on Banking Regulations and Supervisory Practices) adıyla oluşturulmuştur. Komitede ülkeler (Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere, ABD) ulusal bankacılık gözetim ve denetim otoriteleri ve merkez bankaları üst düzey yetkilileri tarafından temsil edilmektedir. Komite üyeleri her üç ayda bir İsviçre'nin Basel kentinde toplanmaktadır.¹¹⁰

Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi bankaların iç kontrol ve denetimi konularında üye ülkelerin görüşlerinin de yer aldığı temel prensipler yayınlamıştır. Yayımlanan bu prensiplerin tüm ülkelerde ve uluslararası alanda gözetim ve denetim otoriteleri ve diğer kamu otoritelerince başvurulacak temel bir kaynak olması amaçlanmaktadır. Gözetim ve denetim sistemlerinin yapısının iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi için çalışan ulusal gözetim ve denetim otoritelerinin, bu dokümanda yer verilen tavsiyeler ışığında kendi mevcut sistemlerini gözden geçirmeleri, sistemlerinin eksik ya da hatalı yanlarını dikkate alarak hazırlanan bir programı kendi yetki alanları dahilinde en kısa sürede

¹¹⁰ <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/denetim.doc>.

uygulamaya geçirmeleri istenmektedir. Tüm ulusal gözetim ve denetim otoritelerinden Basel Komitesi'nin oluşturduğu bu temel prensiplerin savunucusu ve takipçisi olmaları beklenmektedir.¹¹¹

4.3.2. Basel Komitesi'nin İç Denetim Sisteminin Değerlendirilmesine İlişkin Yayınladığı Prensipler

Basel Komitesi'nin bankacılıkta etkin gözetim ve denetim prensipleri konuları itibariyle aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;¹¹²

- Etkin bankacılık gözetim ve denetimi için ön koşullar
- Faaliyet izni ve yapı
- Bankaların ihtiyati yönetimine ilişkin düzenlemeler ve yükümlülükler
- Aralıksız banka denetimine ilişkin yöntemler
- Bilgi verme yükümlülükleri
- Gözetim ve denetim otoritelerinin yasal yetkileri
- Sınır ötesi bankacılık

Bankacılıkta gözetim ve risk yönetimi konusunda sürdürülen çalışmalar çerçevesinde Basel Bankacılık Gözetim Komitesi'nin iç denetim sistemlerinin değerlendirilmesine ilişkin temel prensipleri şunlardır;¹¹³

- Bankacılıkta gözetim ve denetim işlevinin temel amacı mali sistemde istikrarı ve güveni temin etmek ve böylece ödünç alan ve ödünç verenlerin maruz kalacakları riskleri en aza indirmektir.
- Gözetim ve denetim otoritesi, her bankanın uygun yapıda ve yeterli sorumlulukları taşıyan bir yönetim kurulu ve üst düzey yönetime sahip olması ve mali piyasalarda şeffaflığın ve denetimin artırılmasını sağlamak suretiyle piyasa disiplininin oluşturulması ve muhafaza edilmesini desteklemelidir.

¹¹¹ <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/denetim.doc>.

¹¹² <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/denetim.doc>.

¹¹³ <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/denetim.doc>.

- Gözetim ve denetim otoritesi taşıdığı sorumlulukları yerine getirmek ve görevlerini etkin olarak sürdürebilmek için faaliyetlerinde bağımsız olmalı, bankalardan gerekli bilgilerin temin edilmesi ve aldığı kararların uygulanması konusunda gerekli yasal yetki ve araçlara sahip olmalıdır.
- Gözetim ve denetim otoritesi bir bankanın yaptığı işi tam olarak anlamalı ve taşıdığı risklere ilişkin etkin risk yönetimi yapmasını sağlamalıdır.
- Etkin bankacılık gözetim ve denetimi her bir bankanın risk profilinin bilinmesini ve denetime ilişkin kaynakların uygun olarak dağılımını gerektirir.
- Gözetim ve denetim otoritesi bankaların taşıdıkları riskler için yeterli kaynak buldurmalarını (sermaye, güvenilir yönetim, etkin kontrol sistemi, muhasebe kayıtları gibi) temin etmelidir.
- Diğer ülkelerin gözetim ve denetim otoriteleri ile dayanışma ve işbirliği içinde olunmalıdır. Bu husus özellikle sınır ötesi faaliyet gösteren bankaların denetiminde daha fazla önem taşımaktadır.

4.3.3. Basel Komitesi'nin İç Denetim Faaliyetlerine İlişkin Görev Dağılımı

Bankacılık denetimine ilişkin Basel Komitesi tarafından yayımlanan Çalışma Belgesine¹¹⁴ göre iç denetim, farklı sorumluluklar taşımakla birlikte tüm banka personelinin içinde yer aldığı bir işlemdir. Tüm banka personeli iç denetim işlevine doğrudan ya da dolaylı olarak katkıda bulunacak bir bilgi üretmektedir. Tüm çalışanların kendi sorumluluklarını yerine getirmesi ve görevleri dolayısıyla karşılaştıkları problemleri (etik kurallara aykırı uygulamalar ve diğer banka stratejilerine aykırı olan ya da yasal olmayan faaliyetler gibi) kurum içi kanallar aracılığıyla üst yönetime aktarmaları etkin bir denetimin sağlanmasında önem taşımaktadır. Bunun en iyi şekilde sağlanması için görev ve yetkilerin yazılı olarak tanımlanması ve ilgili personele ulaştırılması gerekmektedir. Banka içindeki tüm personelin iç denetimin önemini anlaması ve aktif olarak bu sürece katılması esastır.

¹¹⁴ www.bis.org/publ/bcbs.pdf.(Temmuz 2000)

İç denetim sisteminin, bağımsız ve uygun eğitime sahip banka müfettişlerince yürütülecek etkin ve kapsamlı kontrolünün yapılması gerekir. Banka müfettişlerince yürütülen kontroller iç denetim sisteminin önemli bir parçasıdır ve doğrudan yönetim kurulu, teftiş kurulu ve üst düzey yönetime rapor edilmelidir. Bankalarda iç denetim faaliyetleri, risk değerlendirme işlevi ile tespit edilen risklerin izlenmesine olanak verecek şekilde düzenlenmeli ve sürdürülmelidir. Bankada çalışan tüm personel denetim faaliyetlerinin kapsamındadır. Basel Bankacılık Komitesi'nin denetim faaliyetlerine ilişkin görev dağılımı aşağıda sıralanmaktadır;¹¹⁵

- **Üst düzey yönetimin incelemeleri:** Yönetim kurulu ve üst düzey yöneticiler banka personelinden sık sık görevleri ile ilgili rapor ve sunum yapmalarını isteyerek bankanın amaçları doğrultusunda gelişmeleri incelerler. Örneğin; üst düzey yönetim mali hesap raporlarını inceleyerek bütçe hedeflerini gözden geçirir. Bu inceleme sonucunda üst düzey yönetimin yönelteceği sorular cevaplandırılır ve böylece bir denetim süreci işletilmiş olur.
- **Faaliyet denetimi:** Birim yöneticileri olağanüstü durumlar hakkında günlük haftalık ve aylık raporlar ile genel performans raporlarını inceler ve değerlendirir. Birim yöneticilerince yapılan incelemeler üst düzey yönetimce yapılan incelemelerden daha sık ve daha detaylı olmaktadır. Örneğin; ticari kredilerden sorumlu müdür haftalık raporlarda kredi geri ödemeleri ve faiz gelirlerini incelerken, kredilerden sorumlu üst düzey sorumlu ise benzer raporları aylık bazda inceler ve tüm sektörlere verilen kredileri daha özet bir formatta görmek ister. Daha üst yönetimin incelemeleri sonucu ise ortaya konulan sorular ve alınan yanıtlar denetim sürecinin işleyişini gösterir.
- **Fiziksel denetimler:** Daha çok bankaya ait maddi varlıkların kullanımına yönelik sınırlamaları içerir (nakit para, menkul kıymetler gibi). Denetim faaliyeti söz konusu bu sınırlamaları ve periyodik envanterleri içerir.

¹¹⁵ “Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi”
<http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/denetim.doc>.(24.04.2006)

- **Tanınan limitlere uygunluk:** Bankacılığa ilişkin genel risk sınırlarına bağlı kalınması risk yönetiminin bir gereğidir. Örneğin, kredi verme limitlerine uyulması bankanın kredi riskini azaltacağından risk profilinin değişmesini de sağlayacaktır. Dolayısıyla, iç denetimin en önemli kısmı bankanın genel risk sınırlarına uyup uymadığının incelenmesidir.
- **Onay ve yetki:** Belli limitlerin üzerindeki işlemler için onay ve yetki gerekliliği üst yönetim seviyelerinin söz konusu işlemlerden haberdar olmasına imkan verir ve kendilerine sorumluluk yükler.
- **Sorgulama ve mutabakat:** İşlem detaylarının ve kullanılan risk yönetim modellerine ait çıktıların sorgulanması önemli bir denetim faaliyetidir. Periyodik olarak yapılan mutabakat toplantıları, (nakit akışı ile hesap verilerinin karşılaştırılması gibi) işlem ve kayıtların karşılaştırılarak doğrulanmasına imkan verir. Bu mutabakatlar uygun üst düzey yöneticilere rapor edilerek mevcut problemlerin saptanması sağlanır.

4.4. BANKALARDA İÇ DENETİM SİSTEMİNİN YAPISI

Bankalar, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, değişen koşullara cevap verebilecek nitelik, yeterlilik ve etkinlikte, uygun iç denetim ve risk yönetim sistemlerini kurmak, devam ettirmek ve geliştirmek zorundadırlar. İç denetim yapısı kapsamındaki iç kontrol, teftiş ve risk yönetimi fonksiyonları içindeki faaliyetler, yönetim kurulu, üst düzey yönetim, bankanın her düzeydeki personeli ile teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubu tarafından yürütülür. İç denetim ve risk yönetim düzenlemeleri, bu birimlerin birbirinden bağımsız, iç kontrol işlevi kapsamında banka yönetim kuruluna ve üst düzey yönetimine karşı ayrı ayrı sorumlu olmalarını sağlayacak şekilde yapılmalıdır.¹¹⁶

¹¹⁶ ASLAN, a.g.e., ss. 77-78.

4.4.1. İç Kontrol Merkezi

SPK tarafından yayınlanan Seri:X 16 No'lu Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetim Hakkında Tebliğ'in 28. maddesine göre İç kontrol sistemi;

“Yönetim politikalarına uymak da dahil olmak üzere işlerin düzenli ve etkin yürütülmesi, varlıkların korunması, hata, hile ve usulsüzlüklerin önlenmesi ve belirlenmesi, muhasebe kayıtlarının doğru ve eksiksiz olması ve mali bilgilerin güvenilir olarak zamanında derlenmesi amacıyla işletmede uygulanan organizasyon planı ile bunlara ilişkin tüm yöntemleri kapsayan bir süreçtir.”

Bankalarda iç kontrol sistemi ise, banka faaliyetlerinin, yönetim stratejisi ve politikaları çerçevesinde düzenli, verimli ve etkin bir şekilde mevcut yasa ve kurallara uygun olarak bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini sağlamak amacıyla, bankanın üst düzey yönetimi tarafından oluşturulan yönetim biçimi ve organizasyon yapısı kapsamında yürütülen ve her düzeydeki personel tarafından uyulması ve uygulanması zorunlu olan kontrol faaliyetlerinin tümüne denilmektedir. Bankanın her faaliyeti ve her birimi iç kontrol kapsamına girer. İç kontrol sürekli bir faaliyet olarak, iş akımlarının gerçekleştirildiği süreçlerin içinde, yerinde ve uzaktan izleme yoluyla yürütülür. Tüm birimler arasında gerekli olan sürekli iletişim iç kontrol merkezi tarafından sağlanır.¹¹⁷

İç kontrol işlevi kapsamındaki faaliyetler, yönetim kurulu, üst düzey yönetim ve bankanın her seviyedeki personeli ile teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubu tarafından yürütülür. Yönetim kurulu, bu birimlerin, görevlerini bankanın temel faaliyetlerinden bağımsız olarak ve objektif bir şekilde yerine getirmeleri için gerekli tüm tedbirleri almakla veya alınmasını sağlamakla yükümlü kılınmışlardır.¹¹⁸

¹¹⁷ ASLAN, a.g.e., s. 79.

¹¹⁸ TAKAN, a.g.e., s. 497.

İç kontrol Merkezi, bankalarda iç kontrol faaliyetlerinin tasarımı, yönetimi ve eşgüdümü amacıyla doğrudan yönetim kuruluna bağlı olarak kurulur. İç kontrol merkezinde bir başkan ile yeteri kadar iç kontrol elemanı görev yapar. İç kontrol merkezinin çalışma esas ve usulleri , yönetim kurulu tarafından, teftiş kurulu ile üst düzey risk komitesinin görüşü alınarak tespit edilir. İç kontrol merkezi fiziki olarak banka genel müdürlüğünde yer alır.¹¹⁹

Yönetim kurulu, banka ile konsolidasyon kapsamındaki kuruluşlarda kendisine bağlı operasyonel ya da icracı birimler bulunmayan bir üyesini, iç denetim işlevinin sürdürülmesi için görevlendirir. Bu üye, yönetim kurulu adına, kendisine sunulan risk değerlendirmelerini, denetim planlarını, denetim programlarını, raporlarını ve belgelerini kontrol eder ve bunlarla ilgili işlemlerde, teftiş kurulunun, iç kontrol merkezinin ve risk yönetimi grubunun ilişkilerinin eşgüdümünü gözetir, yönetim kuruluna bu hususlarda bilgi akışını temin eder, oluşturulacak politikaları, usul ve esaslar hazırlar ve yönetim kurulunun onayına sunar.¹²⁰

Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik¹²¹ ile bankaların karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç denetim sistemleri ve risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usuller ayrıntılı bir şekilde düzenlenmeye çalışılmıştır.

Yönetmeliğin 2. maddesinde öngörüldüğü şekliyle “İç kontrol merkezi”, “bankanın iç kontrol faaliyetlerini tasarlayan, idare eden ve eşgüdümünü sağlayan yapılanmayı” ifade etmektedir.

Yönetmelikte öncelikle ve geniş olarak iç kontrol işlevi kavramı üzerinde durulmuştur. İç kontrol işlevi yönetmelik kapsamında, banka faaliyetlerinin, yönetim stratejisi ve politikalarına uyumlu olarak düzenli, verimli ve etkin bir şekilde, mevcut mevzuat ve kurallar çerçevesinde yürütülmesini, hesap ve kayıt düzeninin

¹¹⁹ TAKAN, a.g.e., s. 505.

¹²⁰ TAKAN, a.g.e., ss. 505-506.

¹²¹ BDDK tarafından 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

bütünlüğünü ve güvenilirliğini, veri sistemindeki bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini sağlamak amacıyla, banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetimi tarafından tesis edilen yönetim tarzı ve organizasyon yapısı kapsamında yürütülen ve her seviyedeki personel tarafından uyulması ve uygulanması gereken kontrol faaliyetlerinin tümü olarak tanımlanmıştır.

Aynı zamanda Yönetmeliğin 24. maddesine göre bankalar, iç kontrol faaliyetlerinin tasarımı, idaresi ve eşgüdümü amacıyla doğrudan yönetim kuruluna bağlı bir iç kontrol merkezi tesis ederler. İç kontrol merkezinde bir başkan ile yeteri kadar iç kontrol elemanı görev yapar. İç kontrol merkezinin çalışma esas ve usulleri, yönetim kurulu tarafından, teftiş kurulu ile üst düzey risk komitesinin görüşü alınarak saptanır. İç kontrol faaliyetlerinden bazılarının teftiş kurulunca gerçekleştirilmesinin kararlaştırılması halinde, diğer kontrol faaliyetlerinin nasıl ifa edileceği iç kontrol merkezi tarafından saptanır. Bankada standartların yerine getirilip getirilmediği, kurallara ve sınırlamalara uyulup uyulmadığı, hedeflere ulaşıp ulaşılamadığı hususları, belirlenen değişik yönetim kademelerinde ve ilgili kontrol basamak ve noktalarında kontrol edilerek tespitlerin niteliği de dikkate alınmak suretiyle normal veya acil bir şekilde iç kontrol elemanlarınca ilgili yönetim kademesine ve iç kontrol merkezine aynı zamanda bildirilmesi temin edilir. İç kontrol elemanlarının görev yaptığı mahaldeki bankanın faaliyetlerini yürüten diğer personelle olan kontrol ilişkisinin iç kontrol merkezi tarafından eşgüdümü sağlanır.

İç kontrol sürecinin etkinliği iç kontrol merkezi tarafından izlenerek değerlendirilir ve gerektiğinde bu süreçte yeni ya da daha önceden karşılaşılmamış veya tanımlanmamış riskleri de kapsamına almak üzere kontrol etkinliğini koruyacak değişiklikler hızla gerçekleştirilir.¹²²

¹²² TAKAN, a.g.e., s.506.

4.4.1.1. Bankalarda İç Kontrol Faaliyetleri

08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik’te bankalarda iç kontrol süreci ve faaliyetleri ile ilgili olarak aşağıdaki unsurlara yer verilir;

a) *Yönetim kurulu ile banka üst düzey yönetiminin gözetim ve incelemeleri:* Banka yönetim kurulu, bankanın amaç ve hedefleri doğrultusunda gelişmeleri, bütçe ve performans hedeflerine uygunluğunu gözler ve ortaya çıkan aksaklıklar için uyarı yapmak suretiyle iç kontrol sürecine işlerlik kazandırır.

b) *Faaliyet kontrolleri:* Bu kontroller, birim veya servis yöneticilerinin olağanüstü durumlar hakkında günlük, haftalık ve aylık raporlar ile genel performans raporlarını incelemelerini ve değerlendirmelerini kapsar.

c) *Maddi unsurlara ilişkin kontroller:* Genellikle bankaya ait nakit para, menkul kıymetler gibi finansal varlıklar da dahil olmak üzere maddi varlıklara erişilebilmesine, bunların kullanımına ve saklanmasına yönelik kurallara ve sınırlamalara uyumun incelenmesini, tüm maddi varlıkların periyodik envanterinin çıkarılmasını ve değerlendirilmesini içerir.

d) *Limitlere uygunluk incelemeleri, aşım ve aykırılıkların takibi:* Genel ve özel risk sınırlarına uyulup uyulmadığı incelenir ve limit aşımaları yakından izlenir.

e) *Onay ve yetki sistemi:* Organizasyon yapısı içinde işlevsel görev ayrımları yapılır, çift taraflı ve çapraz kontrol ve imza usulleri tesis edilir, yetki ve sorumluluklar açıkça tanımlanır, belirli limitlerin üzerindeki işlemler için onay ya da yetki alınması yükümlülüğü konulur.

f) *Sorgulama ve mutabakat sistemi:* İşlem detaylarının ve kullanılan risk yönetim modellerine ait çıktıların tutarlılığının araştırılması, hesapların karşılaştırılması, kontrol listelerinin hazırlanması ve periyodik mutabakatların gerçekleştirilmesi suretiyle iç kontrol sistemi etkin bir biçimde işletilir. Bu

incelemeler sonucunda saptanan mevcut veya potansiyel sorunlar yetkili üst düzey yöneticilere rapor edilir.

4.4.1.2. İç Kontrol Merkezinin Yapısına İlişkin Esaslar

08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelikte İç Kontrol Merkezinin Yapısına İlişkin esasları aşağıda sıralanmaktadır;

1. İç kontrol işlevi kapsamındaki faaliyetler, yönetim kurulu, üst düzey yönetim ve bankanın her seviyedeki personeli ile teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubu tarafından yürütülür. Yönetim kurulu, bu birimlerin, görevlerini bankanın temel faaliyetlerinden bağımsız olarak ve objektif bir şekilde yerine getirmeleri için gerekli tüm tedbirleri almakla veya alınmasını sağlamakla yükümlüdür. Teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve risk yönetim grubunun yetki ve sorumluluk alanları, eleman sayısı ve bunların aralarındaki işbirliği, yönetim kurulunca belirlenir (m. 5).

2. Yönetim kurulu, bankanın kontrol faaliyetlerine ilişkin önemli strateji ve politikaları oluşturarak, onaylar, uygulanmasını dönemsel olarak inceler ve bankanın bünyesinde kurumsal yapıya uygun ve etkin bir iç denetim sistemi ile risk yönetim sisteminin kurulması ve sürdürülmesi hususunda gerekli tedbirleri alır. Yönetim kurulu, yönetmelikte belirtilen esaslara uygun olarak bankanın genel yönetim yapısında iç denetim ve risk yönetim sistemlerine açıkca yer verir; bu sistemlerin idari yapısına, personelin teminine, kalitenin sağlanmasına ilişkin esas ve usulleri belirler (m. 6).

3. Üst düzey risk komitesi, bankanın konsolide ve konsolide olmayan bazda izleyeceği risk yönetimi stratejilerinin, politikalarının hazırlanmasından, yönetim kurulunun onayına sunulmasından ve uygulamaların izlenmesinden sorumlu tutulur (m. 8).

4. Etkin bir iç kontrolün sağlanmasında, tüm personelin kendi sorumluluklarını yerine getirmeleri, meslek ilkeleriyle bağdaşmayan uygulamalar ile görevleri dolayısıyla karşılaştıkları banka politikalarına aykırı veya yasal olmayan

faaliyetler gibi hususları üst düzey yönetime aktarmaları için görev ve yetkiler, yazılı olarak tanımlanır ve ilgili personele bildirilir (m.9).

5. Yönetim kurulu, mesleki ve ahlaki standartların geliştirilmesini ve her seviyedeki personelin iç kontrolün önemini ve üzerine düşen yükümlülüğü özümsemesini sağlayacak kurum içi kontrol kültürünün oluşturulmasını sağlar. İç kontrollerle ilgili detaylı uygulama usullerinin oluşturulması konusunda banka bünyesinde özel birimler görevlendirebilir (m.11).

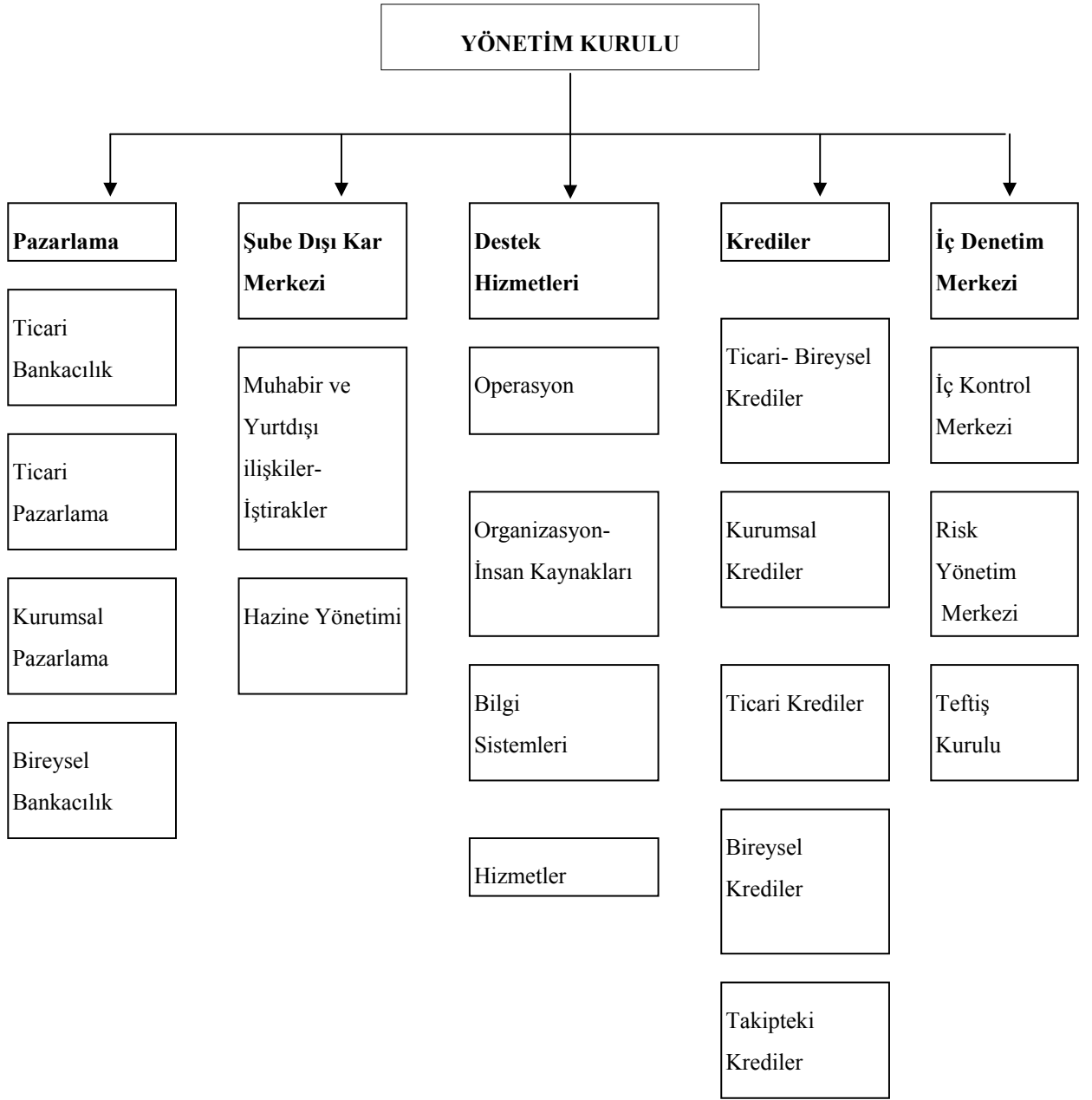
6. İç kontrol işlevinin iyi çalışmasının ve gerekli bilgi ihtiyacının karşılanmasının sağlanması bakımından verilerin ve diğer bilgilerin elektronik ortamda saklanılmasına ve kullanılmasına olanak veren, güvenilir etkin yönetim bilgi sistemlerinin tesis edilmesi zorunludur (m.16).

7. İç denetim sisteminin etkin bir şekilde çalışmasının sağlanması bakımından, bankalarda yeterli ve etkin bir iletişim sistemi tesis edilir. Bankanın organizasyon yapısı içinde bilginin yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya ve yatay olmak üzere bankanın tüm yönetim kademeleri ile personeline ulaşacak biçimde akışı ve bankanın amaçları, politikaları, uygulama usulleri ve beklentileri hakkında alt birim yöneticilerinin ve operasyonda görevli personelin tam anlamıyla bilgi sahibi olması sağlanır. Personele yönlendirilecek bilgilerin içeriğinde banka faaliyetlerine ilişkin politikalara, bunların uygulama usullerine ve bankanın faaliyet performansına ilişkin verilere yer verilir. Banka personelinin görev ve sorumluluklarına ilişkin kuralları bilmeleri ve gerekli bilgilerin ilgili personele hızlı bir biçimde ulaşması sağlanır (m.16).

8. Bankalar iç denetim faaliyetlerini, iç denetime ilişkin yürürlükteki mevzuatta yer alan iç denetim standartlarına göre yürütürler. Bu standartların mevzuatta belirlenmemiş veya bu Yönetmeliğin uygulanması bakımından yeterince açık olmadığı hallerde uluslararası düzeyde kabul gören “İç Denetçiler Enstitüsünün (IIA) İç Denetime İlişkin Profesyonel Uygulama Standartları” (The Institute of Internal Auditors’ Standards for the Professional Practice of Internal Auditing) dikkate alınır (m.22).

Çalışma kapsamında ele alınan özel bir bankanın üst düzey yönetiminde, iç denetim merkezinden sorumlu bir banka yetkilisiyle yapılan görüşmelerde¹²³ banka organizasyon yapısı içinde iç denetim sisteminin yeri aşağıdaki şekilde gösterilmiştir. Buna göre İç Kontrol Merkezi, Risk Yönetim Merkezi ve Teftiş Kurulu bankanın Yönetim Kuruluna bağlı bir yapı içinde faaliyet göstermektedir.

Şekil 3: Banka Organizasyon Yapısı İçinde İç Denetim Sistemi

¹²³ Erol ASMA; Şekerbank Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı.

4.4.1.3. İç Kontrol Merkezi Üyelerinin Görev ve Sorumlulukları

İç kontrol merkezi, banka bünyesinde oluşan finansal, işlevsel ve diğer kontrol sisteminin tümünü kapsar. Merkez istenilmeyen olayları önleyici kontrol faaliyetlerini, istenilmemekle beraber meydana gelmiş olaylarda kanıtlayıcı ve düzeltici niteliğe sahip araştırıcı kontrol faaliyetlerini ve beklenen bir faaliyetin oluşmasını teşvik edici niteliğe sahip yönlendirici kontrol faaliyetlerini düzenler. Bu kontroller, yönetsel kontroller ile finans ve muhasebe kontrollerini, operasyonel kontrolleri, finansal ürün ve hizmetlerle ilgili kalite kontrollerini kapsar.¹²⁴

Çalışma kapsamında ele alınan bankanın üst düzey yönetiminde, iç denetim merkezinden sorumlu bir banka yetkilisiyle yapılan görüşmelerde¹²⁵ banka iç kontrol merkezinin şu amaçları gerçekleştirecek şekilde oluşturulduğu belirtilmiştir;

- * Bankanın tüm işlemlerinin kanunlar, tüzükler ve yönetmelikler başta olmak üzere tüm yasal düzenlemelere, yönetim kurul karar ve direktiflerine ve genel müdürlük talimatlarına uygun olarak yapılıp yapılmadığını kontrol etmek,
- * Bankanın tüm organizasyon ve faaliyetleri ile kontrolünde bulundurduğu ve konsolidasyon kapsamındaki iştirak şirketleri ile bankanın sunduğu hizmetlere destek sağlayan şirketlerde denetimde bulunmak, bu konularda yönetim kuruluna ve banka yönetimine bilgi aktarmak,
- * Bölümlerin ve konsolide bazda bankanın finansal performansı ile ilgili gerekli inceleme ve kontroller yapmak,

¹²⁴ ASLAN, a.g.e., s. 122.

¹²⁵ Erol ASMA; Şekerbank Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı.

* Bankanın bilançosunu ve diğer resmi raporların mevcut yasal düzenlemelerle sirküler ve izahnamelere uygunluğunun kontrolünü gerçekleştirmek,

* Erken uyarı sistemleri gerçekleştirerek olası riskleri önceden bildirmek ve önlem alınmasını sağlamak,

* Tüm personelin, kendi sorumluluklarını yerine getirmeleri, banka politikalarına aykırı ve yasal olmayan faaliyetler gibi hususları üst düzey yönetime aktarmaları konusunda bilinçlenmelerini sağlamak ve bu konularla ilgili rapor hazırlayarak ilgili mercilere göndermek.

Bu bankanın iç kontrol merkezinin belirtilen amaçlar doğrultusunda yerine getirdiği görev ve sorumlulukları ise şunlardan oluşmaktadır;

* Bankada etkin bir iç denetim yapısı oluşturmak ve işletmek, sürekli şekilde gözden geçirmek ve değerlendirmek,

* Bankada yürütülen iç kontrol faaliyetlerinde bütünlüğü sağlamak,

* Banka işlem ve faaliyetlerinin mevzuata, BDDK'ca belirlenen standartlara ve banka politikası ile etik kurallara uygunluğunu denetlemek,

* BDDK tarafından denetleme faaliyetleri ile ilgili olarak istenen bilgileri ilgili kuruma raporlamak,

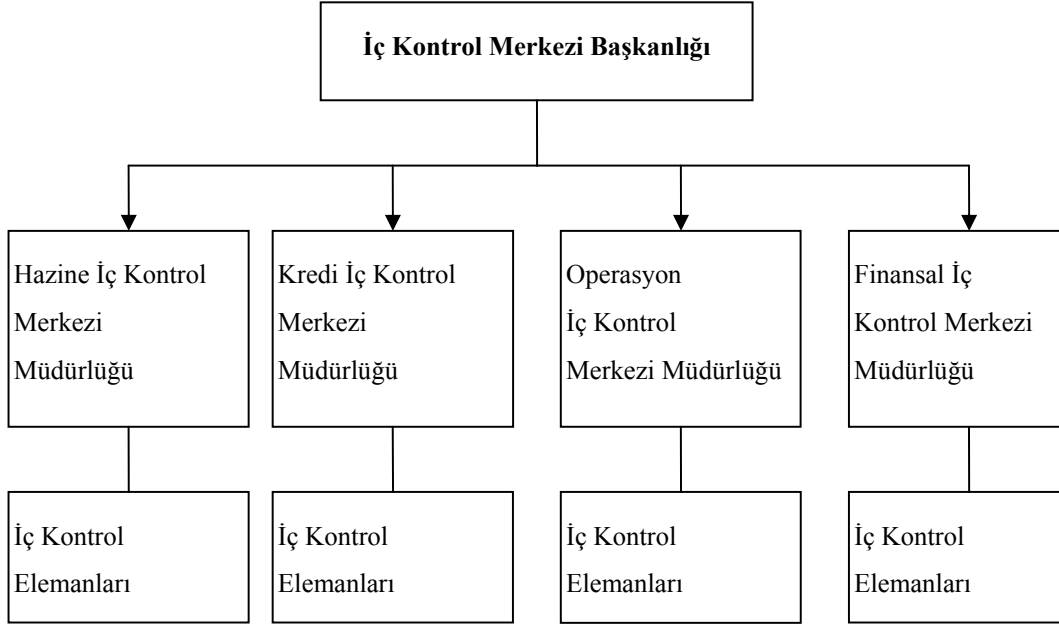
* Bütün banka işlemlerinin belirli kurallara bağlanmasını ve standardize edilmesini sağlayarak denetimin etkinliğini artırmak,

* Bankanın muhasebe kayıtları ile mali tabloların doğruluğunu incelemek ve güvenilirliğini denetlemek,

- * Bankaya ait para, menkul kıymet gibi maddi varlıklara erişilebilmesine, bunların kullanımına ve saklanmasına yönelik kuralların ve sınırlamaların uygunluğunu denetlemek,
- * İşlem ve faaliyetlere yönelik olarak genel müdürlükçe belirlenen genel ya da özel risk sınırlarına uyulup uyulmadığını incelemek ve limit aşımalarını takip etmek,
- * Denetim faaliyetlerine ilişkin denetim planları ve raporları hazırlamak, denetim sonuçlarını değerlendirmek, bu sonuç ve değerlendirmeleri gerektiğinde üst yönetime, denetim komitesine ve yönetim kuruluna raporlamak,
- * Bankanın her seviyesinde iç kontrol kültürünün oluşması amacıyla gerekli önlemleri almak ve uygulamak,
- * Bankanın iç kontrolüne yönelik yönetmelik oluşturmak, iç denetim faaliyetlerine ilişkin esas ve ilkeleri belirlemek,
- * Eğitim programlarının hazırlanması ve eğitimin verilmesinde, eğitim birimine destek vermek.

Bununla birlikte iç kontrol merkezinin kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını, iç kontrol merkezi tarafından denetlenenlerin yükümlülüklerini, iç kontrol elemanlarının çalışma ilke ve yöntemlerini belirlemek amacıyla iç kontrol merkezi yönetmeliği hazırlanmıştır. Banka, yönetmeliğe ek olarak kontrol merkezinin organizasyon yapısını da oluşturmak zorundadır. Banka yönetmeliği kapsamında oluşturulan iç kontrol merkezi organizasyon yapısı aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

Şekil 4: Bankalarda İç Kontrol Merkezinin Organizasyon Yapısı¹²⁶

Çalışmada ele alınan bankanın iç kontrol merkezi bir başkan, yeterli sayıda müdür, müdür yardımcısı, uzman, uzman yardımcısı ve büro personelinden oluşmaktadır. Başkan ve müdürlerin dışındaki diğer personele iç kontrol elemanı olarak genel bir isim verilmektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan bankanın iç kontrol merkezinde yer alan üyelerin görev, yetki ve sorumlulukları aşağıdaki hususları kapsamaktadır;

İç Kontrol Merkezi Başkanının görev, yetki ve sorumlulukları;

* İç kontrol merkezini yönetmek, iç kontrol elemanlarının çalışmalarını düzenlemek ve denetlemek,

¹²⁶ Çalışma kapsamında ele alınan bankanın iç kontrol merkezinin organizasyon yapısı.

- * İç kontrol usullerini gösteren uygulama talimatlarını hazırlama, onaylanan iç kontrol programlarını uygulamak, uygulama aşamasında ortaya çıkabilecek güçlükleri giderecek önlemleri almak,
- * Müdürlerden ve elemanlardan gelen raporları her aşamada incelemek, uygulama birliğinin sağlanması amacıyla gerekli önlemleri almak,
- * Kontroller sonrasında hazırlanan raporları ilgili bölümlere ve gerekli durumlarda teftiş kurulu başkanlığına iletme,
- * İç kontrol merkezinin kadrosunu önermek, iç kontrol elemanlarının göreve alınmaları ve terfi ettirilmelerine ilişkin işlemleri yerine getirmek ve iç kontrol elemanları hakkında performans raporları düzenlemek,
- * İç kontrol merkezinin faaliyetleri ve sonuçları hakkında dönemler itibarıyla raporlar hazırlayarak görevli yönetim kurulu üyesi ve genel müdüre sunmak,

Hazine İç Kontrol Merkezi Müdürlüğünün görev ve sorumlulukları;

- * Bölümlerin hazine, menkul ve bunlarla ilgili operasyon işlemlerinin uygunluk, verimlilik ve karlılık kriterleri çerçevesinde yönetildiğini kontrol etmek,
- * Hazine ve menkul riskleri ile ilgili limit ve standartları denetlemek, aşım ve aykırılıkları takip etmek ve işlemlerle ilgili muhasebeleştirme farklılıklarını belirlemek,
- * Hazine işlemlerinin politikalarını, stratejilerini ve yazılı standartlarını denetlemek.

Kredi İç Kontrol Merkezi Müdürlüğünün görev ve sorumlulukları;

- * Bireysel ve kurumsal krediler ile kredi kartları işlemlerinin uygunluk, verimlilik ve karlılık kriterlerine göre yönetildiğini kontrol etmek,
- * Limit, teminat, ödeme gücü kriterleri açısından mevcut riskleri değerlendirmek ve müşterileri risk gruplarına göre ayırmak,
- * Kullandırılan kredilerin 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nda belirtilen sınırlamaları ile ilgili hükümlere uygunluğunu denetlemek.

İç kontrol Merkezinde yer alan Operasyon İç Kontrol Müdürlüğünün görev ve sorumlulukları;

- * Mevduat, dış işlemler, idari işler ve satınalma, insan kaynakları, inşaat-emlak, kasa ve kıymetli evrak, koruma ve emniyet, mutabakat, sigorta, takas ve muhasebe işlemlerini kontrol etmek,
- * Telefon bankacılığı, internet, ATM, nakit yönetimi gibi hizmetlerin etkin ve verimli bir şekilde yönetildiğini kontrol etmek,
- * Karaparanın aklanmasının önlenmesine yönelik uygulamaları incelemek.

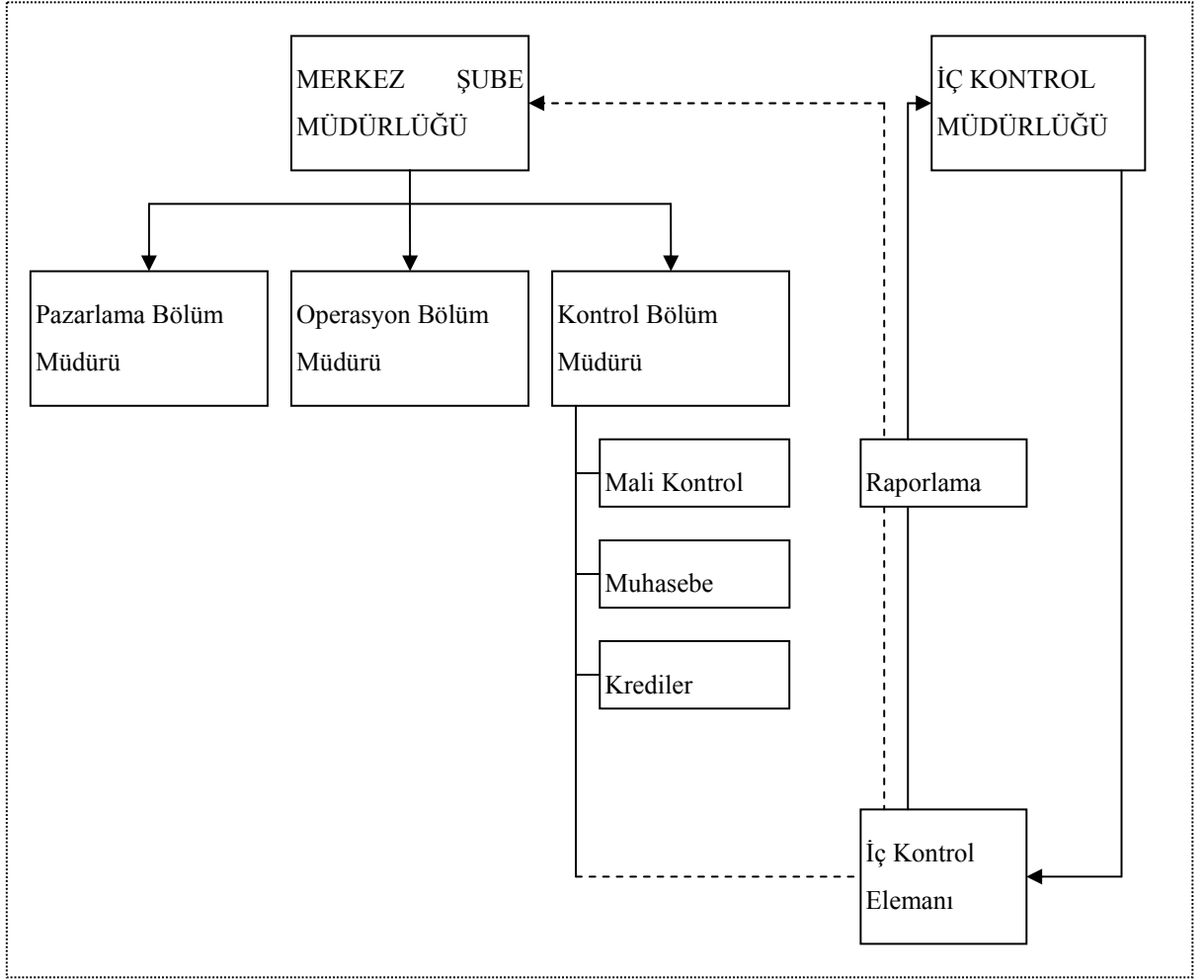
Finansal İç Kontrol Merkezi Müdürlüğü'nün görev ve sorumlulukları ise şöyledir;

- * Banka bilançosunun ve diğer resmi raporların mevcut yasal düzenlemelere uygunluğunu kontrol etmek ve yasal yükümlülüklerin zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirildiğini denetlemek,

- * Bölümlerin hazırladığı ve banka üst yönetimine sunduğu raporların yeterlilik ve doğruluğunu incelemek,
- * Bütçe verilerini gerçekleştiren rakamlarla karşılaştırarak sapmaları belirlemek,
- * Bölümlerin, şubelerin ve konsolide bazda bankanın finansal performansını inceleyip, kontrolleri yerine getirmek,
- * Tek Düzen Hesap Planı'na uygunluk kontrollerini yürütmek.

İç kontrol elemanları, banka faaliyetlerini sürekli izleyen, inceleyen ve kontrol eden, denetledikleri birim veya şubeden bağımsız olarak doğrudan iç kontrol müdürlüğüne bağlı çalışan, şube veya birimde herhangi bir servis veya yöneticiye bağlı olmayan, denetimleri sırasında ortaya çıkan soruşturma konusunu hemen müdürlüğe bildiren personeldir. İç kontrol elemanları aynı zamanda görevlendirildikleri birimde her türlü bilgi ve belgeyi izleme, inceleme, araştırma yapma ve gerektiğinde görev konusu ile ilgili olarak banka personelinden ek açıklama isteme, denetledikleri birim veya şubenin, görev konuları ile ilgili işlemlerinin, öncelikle yasal düzenlemeler olmak üzere banka mevzuatına, bankanın yararlarına ve banka yönetiminin hedef ve politikalarına uygunluğunu kontrol etme, bankada standartların yerine getirilip getirilmediğini tespit edip rapor halinde sorumlusu olduğu iç kontrol müdürlerine iletmekle yükümlüdürler.

Şekil 5: Banka Merkez Şubelerinde İç Kontrolün Fonksiyonel ve İdari İlişkisi

Kaynak: Çalışma kapsamında ele alınan bankanın üst düzey yönetiminde iç denetim merkezinde sorumlu banka yetkilisiyle yapılan görüşmeler.

Bankanın iç denetim görevini yerine getirecek iç kontrol elemanları tespit edildikten sonra konu ile ilgili meslek içi eğitime tabi tutulmaktadır. İç kontrol elemanları eğitim sonrası bankanın şube örgütlenmesine uygun olacak şekilde kurumsal şube, merkez şube ve merkez şubelere bağlı büyük, orta ve küçük ölçekli şubelerde görev almaya başlamaktadırlar.

Banka şubelerinde görev alan iç kontrol elemanları, öncelikle iç kontrol merkezi tarafından çıkarılmış olan yönetmeliğe uygun olarak günlük, haftalık, aylık, altı aylık ve yıllık faaliyet planlarını hazırlamak zorundadır. İç kontrol elemanları

çeşitli kontrol dökümanlarını kullanarak gözlemlerine dayalı kontrol ya da incelemelerinin sonucunu raporlara bağlamaktadır.

Raporlar, iç kontrol elemanlarının denetledikleri birimin veya şubenin kontrol bölüm müdürüne veya ilgili yönetmene gereği yapılmak üzere verilir. Sonuçlar ise Başkanlığın belirleyeceği prosedürlere göre ya bağlı grup başkanına ya da İç Kontrol Merkezi'ne gönderilir. Başkanlığa gönderilen iç kontrol raporları, genel müdürlüğün ilgili birimlerinde değerlendirilir, genel müdürlük birimi, raporlar çerçevesinde şubelere gerekli talimatı verir.

4.4.2. Banka Teftiş Kurulu

4.4.2.1. Teftiş Kavramı

Teftiş; bankanın ve bankanın denetlemekle yetkili ve görevli olduğu kuruluşlarca yapılan her türlü işlem ve çalışmaların yasa, tüzük, yönetmelik, karar, tebliğ, ana sözleşme, genelge, emirler, genel mektup ile yıllık iş programları çerçevesinde belirlenen hedeflere uygun olarak yapılıp yapılmadığının saptanması yönünde müfettiş ve müfettiş yardımcıları tarafından sürdürülen, ayrıca şube ve birimlerin daha üstün bir düzeye ulaşmalarını amaçlayan önerileri de içeren denetim ve inceleme çalışmalarının tümüdür.¹²⁷

4.4.2.2. Teftiş Yöntemleri

Çalışmada ele alınan bankanın Teftiş Kurulu'nda uygulanan teftiş yöntemleri;

- a) Olağan teftiş
- b) Kısa süreli teftiş
- c) Ani sayım ve mutabakat
- d) Özel amaçlı teftiş

şeklinde 4 grupta sınıflandırılmaktadır.

¹²⁷Serdar BORHAN, **Teftiş Teknikleri**, Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 2000, s. 3.

* **Olağan Teftiş;** Şube ve birimlerdeki tüm servislerin denetlendiği teftiş türüdür. Servis ayırımına uygun olarak denetim yapılır. Teftiş sonunda raporlar; birim müdürlükleri ayırımına uygun olarak birbirini izleyen sayfalar Şeklinde ve her müdürlük için ayrı ayrı düzenlenir.

* **Kısa Süreli Teftiş;** Şubelerin önem ve ağırlık taşıyan servislerinden bir ya da en çok 7 iş günü süresi ile denetlediği teftiş türüdür. Bu teftiş sresinde teftişe ilk olarak sayımlar ile başlanır. Daha sonra ticari ve bireysel krediler ile muhasebe servislerinin teftişi yapılır. Bu teftişlerde;

- a) Ticari krediler servisinde, aşım, güvence, akışkanlık ve diğer kullanım koşullarına uygunluk,
- b) Bireysel krediler servisinde; vadesinde tahsil edilmemiş taksit tutarları ve bunlara ilişkin kredi dosyaları,
- c) Muhasebe servisinde ise; alacaklı- borçlu geçici hesaplar, muhtelif alacaklar-borçlar hesapları ile açık kayıtlar incelenerek bir usulsüzlüğe yer verilip verilmediği hususları denetlenir.

* **Ani sayım ve mutabakat;** Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın uygun göreceği süre ve içerikte, yaptığı bir program doğrultusunda belirlediği; Şube ve birimlerdeki nakit değerlerin sayılarak, kayıtlara uygunluğunun denetlendiği ve sonuçların yazı ile Başkanlığa bildirildiği denetim türüdür.

* **Özel amaçlı teftiş;** Genel Müdürlük birimlerinin ihtiyaç duymaları halinde Genel Müdürden alacakları onay üzerine, belirli işlem, ürün pazarlaması ya da servislerin denetlenmesi amacıyla geçici veya dönemsel olarak yapılan teftiştir. Özel amaçlı teftişlerde belirlenen hedeflere ve güdülen amaca göre yapılacak incelemelerin sonucunun ne Şekilde ve hangi sisteme göre Teftiş Kurulu Başkanlığı'na bildirileceği Başkanlıkça belirlenerek müfettişlere iletilir.

4.4.2.3. Teftiş İşlemlerinin Uygulanmasında Yer Alan Kanıt Türleri

Ele alınan bankanın teftiş işlemlerinin uygulanması aşamasında gerekli kanıt türleri ise fiziki kanıtlar, doğrulamalar, belgelenmiş kanıtlar, görsel kanıtlar, sözlü kanıtlar, matematiksel kanıtlar, analitik kanıtlar ve yazılı bildirimlerden oluşmaktadır.

- *Fiziki Kanıtlar*; İlgili varlığın fiziki olarak incelenmesidir.
- *Doğrulamalar*; Hakkında bilgi sorulmuş konularda bilgi sahibi üçüncü kişilerin verdikleri cevaplardır.
- *Belgelenmiş Kanıtlar*; Toplantı tutanakları, ekstreler, dekontlar, çekler, faturalar, makbuzlar vb.
- *Görsel Kanıtlar*; Gözlem, fiziki inceleme, ve sayımlar sonucunda elde edilirler.
- *Sözlü Kanıtlar*; Sözlü soruşturmalar sonucunda elde edilen kanıtlardır.
- *Matematiksel Kanıtlar*; Hesaplamalar sonucunda elde edilen kanıtlardır.
- *Analitik Kanıtlar*; İşlemlerin değeri, fiziksel miktarlar, oranlar ve yüzdelerden yararlanılarak denetçiye dolaylı yoldan tahmini bilgiler sağlayan kanıtlardır. Finansal oranlar, çeşitli istatistiki analiz yöntemleri, her türlü ekonomik karşılaştırmalar analitik kanıtlar kapsamındadır.

BDDK'nın Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmeliğinin 26. maddesinde;¹²⁸ “Teftiş kurulu başkanlığının, müfettişlerin ve müfettiş yardımcılarının, yetki ve sorumlulukları ile buna bağlı faaliyetleri teftiş işlevinin hedefleri, kapsamı, teftiş kurulunun banka içindeki konumu, yönetim kurulunca yürürlüğe konulan teftiş kurulu yönetmenliğinde düzenlenir” denilmektedir.

Yönetmeliğın 27. maddesinde; “Teftiş, banka içinde tüm maddi hususların, hesap ve kayıtların, belgelerin, personelin ve banka güvenliğini etkileyebilecek diğeri tüm unsurların yerinde incelenmesinin yanısıra, banka bünyesinin ve faaliyetlerin özelliğine göre merkezden de inceleme ve denetleme faaliyetlerinde bulunulmasını, gerektiğinde soruşturma yapılmasını, ifade alınmasını, savunma istenilmesini, belge

¹²⁸ 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete.

ve bilgilere el konulmasını gerekli görülmesi halinde sorumlu personelin inceleme sonuçlandırılıncaya kadar işten uzaklaştırılması gibi eylemleri de kapsar” denilmektedir.

Teftiş yönetmeliğinde, müfettişlerin görevleri arasında şunlara yer verilir;¹²⁹

a) Bankanın risk yönetim sisteminin yeterliliğinin ve etkinliğinin bir bütün olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi, risk değerlendirme metodolojilerinin uygulanmasının ve etkinliğinin incelenmesi, risk tahmini ile bağlantılı olarak banka özkaynağının değerlendirilmesi sisteminin incelenmesi;

b) Banka içindeki görev dağılımı dahil olmak üzere, iç kontrol sisteminin yeterliliğinin ve etkinliğinin incelenmesi ve değerlendirilmesi çerçevesinde bankadaki çeşitli operasyonel kontrollerin, elektronik bankacılık hizmetleri dahil olmak üzere yönetim ve finansal bilgi sistemlerinin yeterliliğinin gözden geçirilmesi ve bu kontroller ile işlemlerin ve yönetim ve finansal bilgi sistemlerinin etkinliğinin ve işleyiş usullerinin test edilmesi, personelin tesis edilmiş politikalara ve uygulama usullerine uyum durumunun incelenmesi;

c) Limit ihlalleri, yetki alınmadan alım-satım yapılan işlemleri ve üzerinde mutabık kalınmayan değerlendirme işlemleri veya muhasebeleştirme farklılıkları gibi hususların araştırılması;

d) Hesap ve kayıt düzeni ile mali tabloların ve gözetim raporlamalarının doğruluğunun ve güvenilirliğinin incelenmesi;

e) İşlemlerin bankacılık mevzuatına uygunluğunun incelenmesi.

Müfettişlerin sorun ve aksaklıkları uygun yönetim kademesine derhal bildirmeleri zorunlu tutulur.

¹²⁹ 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete.

4.4.2.4. Teftiş Kurulu'nun Organizasyon Yapısı

Ele alınan banka organizasyonu içerisinde yer alan Teftiş Kurulu bir başkan, başkan yardımcıları, müfettiş ve müfettiş yardımcılardan oluşmaktadır. Banka Teftiş Kurulu Yönetmeliği'ne¹³⁰ göre Teftiş Kurulunun amaçları şu şekilde belirtilmektedir;

- * Teftiş Kurulu, bankanın bütün işlemlerinin yasal düzenlemelere, yönetim kurulu kararı ve banka amirlerine uygun olarak yapıp yapılmadığını denetleyerek teftiş ve inceleme raporları hazırlamak,
- * Genel müdürlük bölümleri ve şubelerde görevli personelin yasal düzenlemelere ve direktiflere aykırı işlem yapması veya aykırı uygulama ihtimalinin bulunması durumunda soruşturma yaparak rapor hazırlamak,
- * Uluslar arası kabul görmüş standartlara göre görev alanı içindeki şirket ve birimlerde "bilgi güvenliği"nin sağlanması amacıyla incelemelerde bulunmak,
- * Risklerin önceden tespit edilerek erken uyarı yöntemleriyle önlemlerin ivedilikle alınmasını sağlamak,
- * Bankanın tüm bölümlerinin ve personelinin bankanın karşılaşılabileceği muhtemel riskler konusunda bilgi sahibi olmasını sağlamak.

¹³⁰Yönetim Kurulu tarafından yürürlüğe konulan Teftiş Kurulu Yönetmeliği, Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın, müfettişlerin ve müfettiş yardımcılarının görev, yetki ve sorumluluklarını, teftiş işlevinin hedeflerini ve kapsamını, teftiş kurulunun banka içindeki konumunu düzenler.

4.4.2.5. Teftiş Kurulu Üyelerinin Görev ve Sorumlulukları

Teftiş Kurulu başkanı, müfettişlerin, teftiş kurulu yönetmeliğinde belirlenen ilkeler ve kurallar ile iç denetim standartlarına uyumlarını sağlamaktan sorumludur. Müfettiş yetkilerine de sahip olan başkanın belli başlı görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır;

- * Teftişin etkin bir biçimde yürütülmesi amacıyla bankadaki uygulama esaslarını saptamak ve personelin verimli çalışmasını özendirici bir teftiş sistemi geliştirmek,
- * Bankanın tüm işlemlerinin yasal düzenlemelere ve direktiflere uygunluğunu incelemek ya da inceletmek,
- * Tasarruf sağlayıcı, verim artırıcı, hizmet kalitesini yükseltici önlemleri belirlemek,
- * Riskleri asgari düzeyde tutarak bankanın varlıklarını korumak,
- * Kurul üyelerinin çalışmalarını düzenlemek, denetlemek ve çalışma yerlerini belirlemek.

Bankanın Teftiş Kurulu Yönetmeliği'ne göre Teftiş Kurulu Başkan Yardımcılarının yetki ve sorumlulukları ise şunları içermektedir;

Hazine ve Menkul Teftiş Başkan Yardımcılarının görev, yetki ve sorumlulukları;

- * Hazine ve operasyon bölümlerinin TL, döviz ve menkul işlemlerinin uygunluk, verimlilik ve karlılık koşulları dikkate alınarak yönetildiğinin denetlenmesi,

* Hazine ve menkul risklerinin, politika ve stratejilerinin ve yazılı standartların izlenmesi,

* Pozisyonlara ve fiyatlara ilişkin verilerin ve risk tutarlarının incelenmesi,

Krediler Teftiş Başkan Yardımcılarının görev, yetki ve sorumlulukları;

* Bireysel ve kurumsal krediler işlemlerinin etkin ve verimli bir şekilde yönetildiğinin izlenmesi, ilgili şube ve genel müdürlük bölümlerinin denetlenmesi,

* Belirlenen kredi limitlerinin sürekli olarak gözden geçirilmesi, karşılaşılan kredi risklerinin saptanması,

* Kullanılan kredilerle ilgili olarak ayrılan karşılıkların, mevzuata uygunluğunun izlenmesi,

* Kullanılan kredilerin kredi sınırları ile ilgili hükümlere uygunluğunun kontrol edilmesi.

Operasyon Teftişi ve Soruşturma Başkan Yardımcılarının görev, yetki ve sorumlulukları;

* Dış işlemler, EFT, swift, idari işler ve satınalma, iletişim ve tanıtım, insan kaynakları, inşaat-eylak, kasa ve kıymetli evrak, koruma ve emniyet, mevduat, muhaberat, muhabir bankacılık, mutabakat, repo, sigorta ve takas işlemlerinin mevcut düzenlemeler çerçevesinde etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesinin denetlenmesi,

* Operasyon risklerine ilişkin gerekli tedbirlerin geliştirilmesi,

- * Telefon bankacılığı, internet, ATM, kredi kartları, nakit yönetimi, POS gibi hizmetlerin etkin ve verimli bir şekilde yürütüldüğünün denetlenmesi.

Teftiş Yönetmeliği'ne göre, müfettişlerin görevleri arasında aşağıdaki hususlar yer alır;

- * İç kontrol sistemin yeterliliğinin ve etkinliğinin incelenmesi amacıyla bankadaki çeşitli faaliyetlerin sistemlerinin gözden geçirilmesi, personelin oluşturulan politikalara ve uygulama usullerine uyumunun incelenmesi,
- * Limit ihlalleri, yetki alınmadan yapılan işlemleri veya muhasebeleştirme farklılıkları gibi konuların araştırılması,
- * Hesap ve kayıt düzeni ile mali tabloların ve gözetim raporlamalarının doğru ve güvenilir olup olmadığının incelenmesi,
- * İşlemlerin bankacılık mevzuatına uygunluğunun incelenmesi,
- * Banka örgütü ve bankanın denetimle yetkili ve görevli olduğu kuruluşlarda teftiş, inceleme ve soruşturma yapılarak sonuçların raporlanması,
- * Hataların ve yolsuzlukların önlenmesi, bulunması, hesap ve kayıt düzeninin doğruluk ve güvenilirliğinin temin edilmesi.

4.4.3. Banka Risk Yönetim Merkezi

Risk, kurumun hedeflerinin gerçekleşmesini engelleyecek her türlü olay veya durumlardır. Risk gelecekte oluşabilecek potansiyel problemlere, tehdit ve tehlikelere işaret eder. *Risk Yönetimi* ise kurum hedeflerine ulaşılmasını olumsuz

etkileyebilecek her türlü riskin tanımlanması, gerçekleşme olasılığı ve olumsuz etkilerinin ölçülmesi ve uygun iç kontrol yöntemleriyle azaltılmasını içeren sistematik bir yönetim biçimidir.¹³¹

Bu süreç, risklerin tanımlanması, ölçülmesi, risk politikaları ile uygulama ilkelerinin oluşturulması, uygulanması, risklerin analizi, izlenmesi, raporlanması, araştırılması, onayı ve denetimi aşamalarından meydana gelir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmeliğinin¹³² 31.maddesinde; risk yönetimi sistemi ile ilgili olarak şu ifade yer almaktadır;

“Bankalar risk yönetimi sistemi kapsamında, risk politikalarını Kurulca belirlenen esaslar çerçevesinde oluşturmak, uygulamak ve raporlamak zorundadır. Risk yönetimi faaliyetleri yönetim kuruluna bağlı olarak çalışacak risk yönetimi birimi ve personeli tarafından yürütülür.”

Banka risk yönetimi sistemi, idari yönden bağımsız bir şekilde örgütlenir. Risk tanıma ve değerlendirme işlevi ağırlıklı olarak risk yönetimi sistemi kapsamında faaliyette bulunan risk yönetimi grubu tarafından yerine getirilir. Risklerin bankadaki iş akışı içinde etkin bir biçimde tanımlanması, tespit edilmesi, değerlendirilmesi sürecinde iç kontrolle risk yönetimi grubu elemanlarının yönetim kurulunca belirlenecek esas ve usullere göre işbirliği içinde hareket etmesi sağlanır. Gerek duyulması halinde müfettişler başta yasal ve operasyonel riskler olmak üzere, özellikli alanlardaki riskleri de değerlendirirler.

Bu çalışmada yer alan banka organizasyonunda üst düzey risk komitesi, bankanın konsolide ve konsolide olmayan bazda izleyeceği risk yönetimi stratejilerinin, politikalarının hazırlanmasından, yönetim kurulunun onayına sunulması ile uygulamaların izlenmesinden sorumludur. Üst düzey risk komitesi,

¹³¹ Meryem FİKİRKOCA, **Bütünsel Risk Yönetimi**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2003, s.25.

¹³² 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete.

yönetim kurulunun iç denetim sisteminin devam ettirilmesi ile görevli üyesinin başkanlığında, aktif-pasif yönetimi komitesi başkanından, kredi komitesi başkanından ve konsolidasyon kapsamındaki kuruluşların üst düzey risk komitelerinin ya da benzeri organlarının başkanlarından oluşur.

Risklerin tanınmasında, değerlendirilmesinde, bankanın ve kontrol ettiği iştiraklerin oluşturduğu grubun karşı karşıya olduğu tüm riskler konsolide bazda dikkate alınır. İç kontrol süreci, bankanın kontrol ettiği konsolidasyon kapsamındaki tüm kuruluşları ve bunların karşılaştıkları riskleri kapsar.

Banka işletmelerinin karşı karşıya kaldığı risk türleri olan kredi riski, işlemin sonuçlandırılmaması riski, işlemin sonuçlandırılması öncesi oluşan risk, ülke riski, transfer riski, likidite riski, piyasaya ilişkin likidite riski, fonlamaya ilişkin likidite riski, piyasa riski, operasyonel risk, mevzuata ilişkin yetersiz bilgi riski, itibar riski düzenlemelere uyulmama riski gibi riskler bankanın risk yönetim merkezi tarafından banka üst düzey yönetimi ile birlikte belirlenir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BANKALARDA BAĞIMSIZ DENETİM

Serbest piyasa ekonomisine geçtiğimiz 24 Ocak 1980 tarihinden itibaren Türkiye’de kaynak dağılımı bankacılık sektörü aracılığıyla gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu düzenlemelerden sonra bankacılık çok daha fazla önem kazanmıştır. Bu önem finans sektörüne yansımış ve 1980’li yılların başında bankerler, yasal boşluklardan yararlanarak kaynak dağılımı faaliyetlerinde rol üstlenmiştir. Yasal boşluğa denetimsizlik eklenince 1982 yılında yaşanan bankerlik krizi sırasında 4 banka kapanmıştır. Bu gelişme bankacılık mevzuatının değiştirilmesini gerektirmiştir. 1985 yılından itibaren bankaların bağımsız denetim kuruluşları tarafından denetlenmesi gündeme gelmiş ve bankalara ‘Bağımsız Dış Denetim’ zorunluluğu getirilmiştir.¹³³

1994 yılında yaşanan krizin ardından 3 bankanın iflas etmesi sonucunda, Bankacılık Kanunu, Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile değiştirilmiştir. Ancak bu KHK’nin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi sonucunda bankalar yasal düzenleme olmadan 1999 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. 1999 yılında küresel bankacılık anlayışına göre çıkarılan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) Kanunu ile bankacılık sektörü yasal bir altyapıya kavuşmuştur. Sonradan yapılan değişiklikler ve düzenlemeler ile BDDK Kanunu bankacılık sektörü, küresel düzenlemeyi belirleyen Basel Komitesinin çalışmalarına uyumlu hale getirilmiştir.

2001 yılında yaşanan krizde 19 banka Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna alınmış, bu durum bankacılık sektöründe şeffaflığın sağlanamadığını ortaya koymuştur. Bankaların sermayelerinin güçlendirilmesi amacıyla yapılan yasal değişikliğe uygun olarak; 01 Şubat 2002 tarihinde BDDK, bankacılık sektörünü güçlendirmeye ve bankalardan beklenen şeffaflığın sağlanması amacıyla yönelik olarak Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik¹³⁴ yayınlamıştır. Buna göre bağımsız denetim yeniden düzenlenmiş ayrıca mevcut

¹³³ Masum TÜRKER, Bankalar Mevzuatındaki Son Değişiklikler ile Bağımsız Denetim Esasları ve Uygulamaları konulu TÜRMOB Paneli Bildirisi, 02 Nisan 2002, Ankara.

¹³⁴ 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

bankaların 2001 yılı sonu itibariyle bağımsız denetiminin belirlenen yeni kurallara göre tamamlanması yolunda önemli adımlar atılmıştır.

Ülkemizde ilk bağımsız denetim uygulamaları, bankacılık alanında gerçekleştirilmiştir. Bankacılık alanında başlatılan denetim uygulamaları ile ilgili olarak hukuki düzenlemelere bakıldığında denetim uygulamaları ile ilgili standartlaşmaya pek rastlanmamıştır. Bankacılık alanında denetim uygulamalarına ilişkin hukuki düzenlemelerde daha ziyade 1989 yılında yürürlüğe giren 3568 Sayılı “Serbest Muhasebecilik Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu” ve bu kanun kapsamında unvan ve yetki almış muhasebe meslek mensuplarının tesis edecekleri şirketlerin bağımsız denetim faaliyetlerinde bulunabilecekleri belirtilmiş ve bunlara ilişkin genel ve mesleki standartlar ve denetim uygulamalarında izlenecek usul ve esaslardan söz edilmemiştir.¹³⁵

5.1. BANKALAR MEVZUATI ÇERÇEVESİNDE BAĞIMSIZ DENETİM

01.11.2005 Tarih ve 25983 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’nun 2. maddesinde belirtildiği gibi Türkiye’de kurulu mevduat bankaları, katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubeleri, finansal holding şirketleri, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, BDDK, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve bunların faaliyetleri bu Kanun hükümlerine tâbidir.

Ülkemizde bankaların bağımsız denetim faaliyetleri bankalar mevzuatı çerçevesinde 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na dayanılarak yürütülmektedir. Bu Kanun’la birlikte bankaların bağımsız denetiminde, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun yayınlamış olduğu Bankalarda Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik ve Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Yetkilerinin Geçici veya Sürekli Olarak Kaldırılması Hakkında Yönetmelik de yer almaktadır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun amacı Kanun’un 1. maddesinde

¹³⁵ Türkan ÖNDER, **Batan Bankalar, Bağımsız Denetim ve Meslek Ahlakı**, İstanbul: Beta Yayınları, 2001, s. 18.

belirtildi gibi, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun bağımsız denetim kuruluşlarına ilişkin 33. maddesinde "Bu Kanun'un 15. maddesine göre yetkilendirilecek bağımsız denetim kuruluşlarının çalışmalarına ilişkin esaslar Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği, Türkiye Muhasebe Standartları Kurul, Merkez Bankası ve kuruluş birliklerinin görüşü alınarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından düzenlenir" denilmektedir.

5.1.1. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)

Bankacılık alanında düzenleme, gözetim ve denetim yapan kurumların en önemlisi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'dur. Ülkemiz uygulamasında yeni bir yapılanma olan bu kurum, ülkede yaşanan ekonomik krizin faturasının bankacılık sektörüne çıkarılmasının sonunda, kamu vicdanında meydana gelen rahatsızlıklar üzerine geniş yetkilerle donatılarak kurulmuştur.¹³⁶

4389 Sayılı Bankalar Kanunu ve ilgili diğer mevzuatın uygulamasını, gerektiğinde bu Kanun'un vermiş olduğu yetkiler çerçevesinde düzenlemeler de yapmak suretiyle, sağlamak, uygulamayı denetlemek ve sonuçlandırmak, tasarrufların güvence altına alınmasını temin etmek ve kanunla verilen diğer görevleri yerine getirmek üzere kamu tüzel kişiliğine haiz, idari ve mali özerkliğe sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurularak bankacılık sektöründe yaşanan sorunların çözülmesi hedeflenmiştir.¹³⁷

4389 sayılı Bankalar Kanunu ile 1999 yılında kurulan BDDK; tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, mali piyasalarda güven ve istikrarı ve ekonomik kalkınmanın gereklerini de dikkate alarak kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere bankaların kuruluş, yönetim, çalışma, devir,

¹³⁶ ÇOLAK, a.g.e., s. 89.

¹³⁷ ÇOLAK, a.g.e., s. 53.

birleşme, tasfiye ve denetlenmelerine ilişkin Kanun'da verilen yetkiler çerçevesinde, düzenlemeler yapmak, uygulamayı denetlemek ve sonuçlandırmakla görevlendirilmiştir. Ancak BDDK'nın asli görevi denetimden ziyade mali piyasaları düzenleme, kuralları koyma ve uygulamadır. Bunun yanında, 1999 yılına kadar Hazine Müsteşarlığı bünyesinde faaliyet gösteren Bankalar Yeminli Murakıplar Kurulu 4389 sayılı Kanun ile BDDK bünyesinde faaliyet göstermeye başlamıştır. Bankalar Yeminli Murakıplar Kurulu, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve diğer kanunların bankalarla ilgili hükümlerinin uygulanmasının ve her türlü bankacılık işlemlerinin denetimi ile görevli olup doğrudan BDDK Başkanına bağlı olarak faaliyet göstermektedir.¹³⁸

5.1.1.1. Kurumun görev ve yetkileri

Kurumun görev ve yetkileri 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 93. maddesinde şöyle belirtilmiştir;

- a) Bankalar ve finansal holding şirketleri ile diğer kanunlarda ve ilgili mevzuatta yer alan hükümler saklı kalmak kaydıyla finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin; kuruluş ve faaliyetlerini, yönetim ve teşkilat yapısını, birleşme, bölünme, hisse değişimini ve tasfiyelerini düzenlemek, uygulamak, uygulanmasını sağlamak, uygulamayı izlemek ve denetlemek,
- b) Yurt içi ve yurt dışı muadil kurumların katıldığı uluslararası malî, iktisadî ve meslekî teşekküllere üye olmak, görev alanına giren hususlarda yabancı ülkelerin yetkili mercileri ile mutabakat zaptı imzalamak,
- c) Kanunla verilen diğer görevleri yapmak ile görevli ve yetkilidir.

¹³⁸ Erdal KENGER'in, 30 Nisan- 6 Mayıs 2003 tarihleri arasında Devlet Denetim Elemanları Derneği'nin Denetim Haftası Panelinde yaptığı "Kamu Denetiminde Standardizasyon" konulu konuşmasından alınmıştır.

Kurum, tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye sokabilecek ve ekonomide önemli zararlar doğurabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önlemek, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve tedbirleri almak ve uygulamakla yükümlü ve yetkilidir. Kurum, bu Kanun ve ilgili diğer mevzuat hükümleri çerçevesinde kendisine verilen yetkilerini, düzenleyici işlemler tesis ederek veya özel nitelikli kararlar alarak kullanır. Kurum, Kurul kararıyla bu Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelikler ve tebliğler çıkarmaya yetkilidir.¹³⁹

Bu Kanun ile Kuruma verilen görevlerin gerektirdiği sürekli görev ve hizmetler, bankalar yeminli murakıpları ve yardımcıları, bankacılık uzman ve yardımcıları, hukuk uzman ve yardımcıları ile bilişim uzman ve yardımcılarında oluşan meslek personeli ve idarî personel eliyle yürütülür.¹⁴⁰

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu 82. maddesinde belirtildiği üzere, BDDK kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip kurulmuştur. Kurumun merkezi Ankara'dadır. Kurum, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ile Başkanlıktan oluşur. Kurum, bu Kanunla ve mevzuatla kendisine verilen düzenleme ve denetlemeyle ilgili görev ve yetkileri kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak yerine getirir ve kullanır.

Kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip BDDK, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda kendisine verilen düzenleme ve denetlemeyle ilgili görev ve yetkileri kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak yerine getirir ve kullanır. Kurumun kararları yerindelik denetimine tâbi tutulamaz. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi Kurumun kararlarını etkilemek amacıyla emir ve talimat veremez.

5.1.1.2. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nda BDDK ile İlgili Yer Alan Hükümler

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 43. maddesine göre Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu; bankaların varlıkları, alacakları, öz kaynakları,

¹³⁹ ÇOLAK, a.g.e., s. 70.

¹⁴⁰ 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu 92. maddesi.

borç, yükümlülük ve taahhütleri, gelir ve giderleri arasındaki ilgi ve dengelerin ve malî bünyeyi etkileyen diğer tüm unsurların ve maruz kalınan risklerin tespiti, tahlili, izlenmesi, ölçülmesi ve değerlendirilmesi amacıyla sınırlamalar ve standart oranlar da belirlemek suretiyle gerekli düzenlemeleri yapmaya ve bunlar hakkında her türlü tedbiri almaya yetkilidir.

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 15. ve 33. maddelerinde BDDK'nın çalışmalarına ilişkin şu hükümler yer almaktadır;

“Bankaların bağımsız denetim, değerlendirme, derecelendirme ve destek hizmeti faaliyetlerini gerçekleştirecek olan kuruluşların yetkilendirilmesine, yetkilerinin geçici veya sürekli olarak kaldırılmasına Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nca karar verilir. Buna ilişkin usûl ve esaslar ilgili meslek birliklerinin görüşü alınarak Kurulca belirlenir” (m. 15)

“Bu Kanunun 15 inci maddesine göre yetkilendirilecek bağımsız denetim kuruluşlarının çalışmalarına ilişkin esaslar Türkiye Serbest Muhasebeci Malî Müşavirler ve Yeminli Malî Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB), Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, Merkez Bankası (MB) ve kuruluş birliklerinin görüşü alınarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nca düzenlenir. Bağımsız denetim kuruluşları, bu Kanun uyarınca yaptıkları faaliyetler dolayısıyla üçüncü kişilere verdikleri zararlardan sorumludurlar” (m. 33).

BDDK, bütün resmi kuruluş ve kişilerden “gizli dahi olsa” her türlü belge ve bilgiyi isteyebilir, kredi ve bankacılık politikalarının yürütülmesiyle ilgili konularda ilgili kuruluşlarda görüş alabilir.¹⁴¹

“Bu Kanun ile Kuruma verilen görevlerin gerektirdiği sürekli görev ve hizmetler, bankalar yeminli murakıpları ve yardımcıları, bankacılık uzman ve

¹⁴¹ Ali Sait YÜKSEL, Aslı Yüksel ve Ülkü Yüksel, **Banka Yönetimi El Kitabı**, İstanbul: Alfa Basım Yayın No 1109, 2002, s. 124.

yardımcıları, hukuk uzman ve yardımcıları ile bilişim uzman ve yardımcılarından oluşan meslek personeli ve idarî personel eliyle yürütülür”(m. 92.)

BDDK tarafından 31.01.2002 tarih ve 24657 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmeliğin 5. maddesine göre *bağımsız denetim*; denetlenenler ile bunlarla konsolidasyon kapsamında bulunan ortaklıkların hesap ve kayıtlarının kuruluşlarca bu Yönetmelikte düzenlenen denetim ilkelerine göre incelenmesi ve bu inceleme sonuçlarına dayanılarak hesap ve kayıtların Kanununun 13 üncü maddesine göre yürürlüğe konulan hesap ve kayıt düzenine ilişkin mevzuata uygunluğu hususunda oluşturulan görüş çerçevesinde konsolide ve konsolide olmayan mali tabloların onaylanması ve rapora bağlanmasıdır.

Bankalarla ilgili mevzuat kapsamında 1211 Sayılı Merkez Bankası Kanunu,¹⁴² Merkez Bankası’nın temel görev ve yetkilerini; “mali piyasaları izlemek amacıyla bankalar ve diğer mali kurumlardan ve bunları düzenlemek ve denetlemekle görevli kurum ve kuruluşlardan gerekli bilgileri istemek ve istatistiki bilgi toplamak” olarak ifade etmiştir.

Bankanın başlıca müşavirlik görevleri; bankalar ve uygun göreceği diğer mali kurumlar hakkındaki görüşlerini ve tespitlerini Başbakanlık ile bu kurum ve kuruluşları düzenleme ve denetleme yetkisine sahip kuruluşlara bildirmektir.

Ayrıca Merkez Bankası, bu Kanunla ve mevzuatla kendisine verilen yetki ve görevlerle ilgili olarak düzenlemeler yapmaya ve bunları uygulamaya, bu düzenlemelere tabi kurum ve kuruluşlar nezdinde bunlara uygun hareket edilip edilmediğini ve kendisine gönderilen bilgilerin doğru olup olmadığını denetlemeye görevli ve yetkilidir.

¹⁴² 25.4.2001 tarih, 4651 sayılı Kanun ile değiştirilen şekli.

5.1.2. Bağımsız Denetim Faaliyetleri ile İlgili Yer Alan Hükümler

5.1.2.1. Denetim Şirketlerinin Kuruluş Şartları

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun¹⁴³ 33. maddesinde bağımsız denetim kuruluşlarına ilişkin şu hüküm yer almaktadır;

“Kanununun 15 inci maddesine göre yetkilendirilecek bağımsız denetim kuruluşlarının çalışmalarına ilişkin esaslar Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, Merkez Bankası ve kuruluş birliklerinin görüşü alınarak Kurulca düzenlenir.”

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Yetkilerinin Geçici veya Sürekli Olarak Kaldırılması Hakkında Yönetmeliğin 4. maddesine göre denetim şirketlerinin kuruluş şartları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;¹⁴⁴

Kuruluşların,

- a) Anonim şirket şeklinde kurulmuş olması ve hisse senetlerinin nama yazılı olması,
- b) Ana sözleşmelerinin ilgili mevzuata ve 1/6/1989 tarihli ve 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanununa ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılan mevzuata aykırı hükümler taşıması,
- c) 3568 sayılı Kanuna göre kurulmuş bulunan ilgili meslek odasına kayıtlı bulunması ve şirket tescil belgesi almış olması,
- d) Kuruluş ortaklarının tamamının aynı ünvana sahip olması,

¹⁴³ 01.11.2005 Tarih ve 25983 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

¹⁴⁴ 29 Mart 2002 tarih ve 24710 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmelik ile değiştirilmiş halidir.

e) Denetimi gerçekleştirebilecek ölçüde yönetim yapısına, yeterli sayı ve nitelikteki meslek personeline ve gerekli teknik donanımına sahip olması şarttır.

Bu Yönetmeliğin 4. maddesinde belirtilen koşulları taşıyan ve 5. maddede belirtilen belgeleri tamamlayan kuruluşlardan, yapılacak değerlendirmeler sonucunda Kurumca durumu uygun bulunanlara Kurul kararıyla banka ve özel finans kurumlarında bağımsız denetim yapma yetkisi verilir.

5.1.2.2. Denetim Sözleşmesi

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 5. maddesine göre banka ve özel finans kurumlarında denetim yapma yetkisi verilen bağımsız denetim kuruluşu, denetlenen ile denetim sözleşmesi yapmadan önce bağımsız denetimin kapsam ve planlamasını belirlemek amacıyla gerekli ön araştırmayı yapmak zorundadır.

Ön araştırma kapsamında, denetim sürecini olumlu ya da olumsuz etkileyebilecek hususların varlığı ve kuruluş değişikliğinin nedenleri ile ilgili olarak önceki dönemlerde denetimi üstlenen kuruluşlardan bilgi talep edilebilir. Denetlenen, önceki kuruluşa cari dönem için sözleşme yaptığı kuruluşun ünvanını bildirir ve talep edilen bilgilerin verilmesi için yetkilendirir. Önceki kuruluş, bu kapsamda kendilerinden talep edilen bilgileri vermek zorundadır.

Bağımsız denetim sözleşmeleri, denetlenenin yönetim kurulunca onaylanarak yürürlüğe girer. Sözleşmenin bir örneği, yürürlüğe girdikten itibaren altı iş günü içinde denetlenen tarafından Kuruma iletilir. Bağımsız denetim sözleşmelerinde asgari olarak aşağıdaki unsurların bulunması zorunludur;¹⁴⁵

1. Denetimde görevlendirilecek sorumlu ortak başdenetçi, başdenetçi, kıdemli denetçi ve denetçi ile bunların yedekleri,

2. Bağımsız denetimin amacı, kapsamı, varsa özel nedenleri,

¹⁴⁵ 01.11.2005 Tarih ve 25983 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 13. maddesi.

3. Kuruluş tarafından anlaşma kapsamında sunulacak hizmetler,
4. Tarafların sorumluluk ve yükümlülükleri,
5. Ücret, (Denetim ekibinde görevlendirilenlerin unvanları, öngörülen çalışma süreleri ve herbiri için uygun görülen ücret tutarının ayrıntılı dökümü belirtilmelidir.)

5.1.2.3. Denetimin Planlanması

Bağımsız denetim kuruluşu, denetim faaliyetinin etkin bir biçimde sürdürülmesi ve sonuçlandırılması amacıyla genel bir bağımsız denetim planı hazırlamak zorundadır.

Yönetmeliğin¹⁴⁶ 15. maddesi gereği bağımsız denetim planı kapsamında asgari olarak aşağıdaki hususların bulunması gerekir;

1. Denetlenenin organizasyon yapısı, iç kontrol ve risk yönetim sistemleri, çalışma tarzı, iş akışı ve diğer hususlarda gerekli araştırmaların yapılmış olması,
2. Mali tablolar, önceki döneme ait çalışma kağıtları ve denetim raporları ile denetlenenin haberleşme dosyalarının gözden geçirilmesi,
3. Denetlenenin iç kontrol ve risk yönetim sistemlerinin güvenilirliği ile denetim riski ve önemlilik sınırının tespit edilmesi,
4. Muhasebe politikalarının ayrıntılarıyla incelenmesi, muhasebede, bağımsız denetim uygulamalarında veya mevzuatta meydana gelen ve mali tabloları etkileyebilecek olan değişikliklerin araştırılması,
5. Yapılacak bağımsız denetim faaliyetinin türü, kapsamı ve zamanlamasının yöneticiler ve diğer ilgili personel ile tartışılması,

¹⁴⁶ BDDK tarafından 31.01.2002 Tarih ve 24657 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik

6. Bağımsız denetim faaliyeti sırasında, denetçilere bilgi verecek ve veri hazırlayacak personelin belirlenmesi ve bunlar arasında koordinasyon sağlanması,

7. Bağımsız denetim faaliyetini yürütecek ekip içinde iş bölümünün yapılması ve koordinasyonun sağlanması,

8. Yazılı bir bağımsız denetim programının hazırlanması,

9. Önceki döneme ait bağımsız denetimin farklı bir kuruluş tarafından yapılmış olması halinde, sözkonusu kuruluşun denetim faaliyetlerine ilişkin çalışma kağıtlarının incelenmesi şarttır.

5.1.2.4. Bağımsız Denetim Programının Yürütülmesi

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Yetkilerinin Geçici veya Sürekli Olarak Kaldırılması Hakkında Yönetmeliğe göre bağımsız denetim programları, bağımsız denetimin yürütülmesi sırasında her bir denetim alanı için uygulanması planlanan denetim tekniklerini belirleyen ve bunları çalışma kağıtlarıyla ilişkilendiren belgelerdir.

Denetçi görüşü, belirli denetim teknikleri uygulanarak yeterli ve güvenilir denetim kanıtı toplanması ve bunların değerlendirilmesi suretiyle oluşturulur. Denetim sürecinde kullanılan belgeler, muhasebe kayıtları ve diğer kaynaklardan sağlanan her türlü bilgi denetim kanıtı olarak değerlendirilir.

Yönetmeliğin 23. maddesine göre denetçi, denetimin bu Yönetmeliğe uygun olduğunu göstermek ve verilen görüşü desteklemek için toplanan kanıtları ve yapılan çalışmaları çalışma kağıtları olarak muhafaza etmelidir. Çalışma kağıtları, denetimi planlamaya ve yapmaya, işleri gözden geçirmeye ve denetim kanıtlarını kaydetmeye yardımcı olmalıdır.

5.1.2.5. Denetim Teknikleri

Denetçiler, bağımsız denetim programını yürütürlerken yeterli ve gerekli sayıda denetim kanıtını aşağıdaki ve benzeri tekniklerle toplarlar;¹⁴⁷

1. *Fiziki inceleme*; belgelerin ve kayıtlarda gösterilen fiziki kıymetlerin gerçekten var olduklarının görülmesi ve varlığı saptanan kıymetlerin denetlenene ait olduğunun resmi belge ve kayıtlarla doğrulanması işlemidir.

2. *Gözlem*; belirli faaliyetlerin yürütülmesi sırasında denetçinin hazır bulunmasını ifade eder.

3. *Doğrulama*; denetçinin belirlediği çerçevede, denetlenen dışındaki bir kaynaktan denetlenenin yazılı talebiyle bilgi istenmesi ve bu bilginin doğrudan denetçiye iletilmesi işlemidir.

4. *Bilgi toplama*; denetçinin, iç denetçileri de kapsayacak şekilde ilgililerden bilgi alması işlemidir.

5. *Kayıt sistemini yeniden izleme*; örneklemeler yoluyla kaynak belgeler seçilmesi ve bu belgelerden hareketle muhasebe kayıtlarının doğruluğunun araştırılması işlemidir.

6. *Yeniden hesaplama*; yapılan kayıtların denetçi tarafından doğrulanması işlemidir.

7. *Belge incelemesi*; faaliyetlere ve mali tablolara ilişkin her türlü belgenin içeriğinin ve kayıtlara uygunluğunun ayrıntılı şekilde incelenmesi işlemidir.

8. *Analitik inceleme*; mali tablolarda yer alan verilerin karşılaştırılması ve aralarındaki ilişkilerin araştırılarak gözden geçirilmesidir. Bu denetim tekniğinin

¹⁴⁷01.11.2005 Tarih ve 25983 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’nun 18. maddesi.

amacı, denetim görüşü için kanıt toplamak, veriler arasında anlamlı ilişkiler olduğunu doğrulamak ve bunlar arasında doğal kabul edilmeyecek sapmaları bulup ortaya çıkartmaktır.

5.1.2.6. Faaliyet Esasları

Söz konusu Yönetmeliğin 8. maddesine göre denetim şirketleri aşağıdaki esaslar dahilinde faaliyet göstereceklerdir;

1- Banka veya özel finans kurumlarındaki çalışmalar, sorumlu ortak başdenetçi başkanlığında, kuruluştaki istihdam edilen, 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'na göre meslek mensubu veya stajyer meslek mensubu ünvanına sahip olanlar tarafından yapılır.

2- Kuruluşlar, çalışmalarını bu Yönetmelik ve Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelikte açıklık bulunmayan hallerde 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu ve bu Kanuna ilişkin yönetmelik ve tebliğlerde belirlenen esaslara göre yürütmek zorundadır.

3- Banka ve özel finans kurumlarının mali tablolarının onaylanması ve denetim raporunun düzenlenmesi aynı kuruluşça yapılır. Kuruluşlar, hazırlayacakları yıllık denetim raporlarını yıl sonunu takip eden dört ay içinde tamamlamak zorundadırlar. Düzenlenen bağımsız denetim raporlarının bir örneği, kuruluşu temsil ve ilzama yetkili olanların imzasını taşıyan bir yazı ekinde denetlenenin yönetim kurulu başkanlığına, T.C. Merkez Bankasına ve üç nüsha olmak üzere Kuruma iletilir.

4- Bağımsız denetim kuruluşunda çalışan denetçilerin alabilecekleri ünvanlar kıdem sırasına göre; sorumlu ortak başdenetçi, başdenetçi, kıdemli denetçi, denetçi, denetçi yardımcısı ve stajyer denetçi yardımcısıdır.

Denetçiler yukarıda belirtilen ünvanların yanında 3568 sayılı Kanuna göre aldıkları ve kuruluşun temsili ile ilgili olarak sahip oldukları ünvanları kullanabilirler.

5.1.2.7. Denetim İlke ve Esasları

Yönetmeliğin¹⁴⁸ denetim ilke ve esaslarına ilişkin hükümlerine göre denetim şirketleri aşağıdaki esaslar dahilinde faaliyet göstereceklerdir;

1- Kuruluşlar ve bu kuruluşlarda her ne nam altında olursa olsun görev yapanlar ile ortakları, denetledikleri banka ve özel finans kurumlarında veya iştiraklerinde yönetim ve danışmanlık işleriyle iştirak edemez ve bu banka ve özel finans kurumlarıyla doğrudan veya dolaylı ortaklık ve nakdi veya gayrinakdi kredi ilişkisine giremezler. Bu kişiler, denetledikleri banka ve özel finans kurumlarının defterlerini tutamaz, mali tablolarını düzenleyemezler.

2- Bu Yönetmelik ve Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik hükümlerine aykırı hareket ettikleri tespit edilen kuruluşların, tespit edilen aykırılıkların mahiyetine bağlı olarak, banka ve özel finans kurumlarında bağımsız denetim yapma izninin geçici veya sürekli olarak kaldırılması yetkisi BDDK'ya aittir.

3 - Banka ve özel finans kurumları, her yılın Kasım ayı sonuna kadar o yıl için denetim yaptıracakları kuruluşla yaptıkları sözleşmeler ile ek ve değişikliklerini Kuruma gönderirler. Banka ve özel finans kurumları aynı kuruluşla birbirini izleyen azami dört hesap dönemi için sözleşme yapabilirler.

¹⁴⁸ 31.01.2002 tarih ve 24657 sayılı Resmi Gazete'de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yayımlanan Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Yetkilerinin Geçici veya Sürekli Olarak Kaldırılması Hakkında Yönetmelik.

5.1.2.8. Bağımsız Denetim Türleri

Bağımsız denetim uygulaması bu Yönetmelik hükümleri çerçevesinde aşağıda belirtilen şekillerde yapılır.¹⁴⁹

1. *Yıllık denetim*; denetlenenlerin yıl sonları itibarıyla düzenlenen konsolide ve konsolide olmayan mali tablolarının tam kapsamlı olarak ve gerekli tüm denetim teknikleri kullanılarak denetlenmesidir. Denetim teknikleri, denetçi tarafından, bu Yönetmelik hükümleri, bağımsız denetimi zorunlu kılan yetkili ve ilgili mercilerin talimatları, ilgili diğer mevzuat hükümleri ve denetlenen kuruluş ile imzalanan denetim sözleşmesi hükümlerine göre belirlenir.

2. *Ara denetim*; mali tabloların yayımlanması zorunluluğu olan ara dönemler itibarıyla düzenlenen konsolide ve konsolide olmayan ara dönem mali tabloların, sınırlı denetim ilke ve kurallarına uygun şekilde yıllık denetimi gerçekleştiren kuruluşca yıllık denetim programına uyumlu bir şekilde incelenmesidir. Ara denetim sonucunda, mali tablolar ile ilgili bir denetim görüşü bildirilmez, ancak yayımlanan mali tablolarda, mali tabloların kuruluşca sınırlı denetime tabi tutulduğu hususunun belirtilmesi şarttır.

3. *Özel Denetim*; vergi mevzuatı hariç olmak üzere, denetlenenlerin mali tablolarının, tabi oldukları bankacılık ve ilgili diğer mevzuat hükümleri çerçevesinde bağımsız denetim raporu düzenlenmesi zorunlu tutulan tasfiye, devir, birleşme, menkul kıymetlerin halka arzı gibi özel hallerde, ilgili mevzuat hükümleri, bu Yönetmelikte düzenlenen denetim ilkeleri ve yetkili mercilerin taleplerinde belirtilen esaslar çerçevesinde denetlenmesidir.

¹⁴⁹ BDDK tarafından 31.01.2002 tarih ve 24657 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmeliğin 5. maddesi.

5.1.2.9. Bağımsız Denetim Raporu ve Rapor Türleri

Yönetmeliğin 25. maddesi gereği kuruluş tarafından bu Yönetmelikte belirlenen esaslar çerçevesinde hazırlanacak rapor, kamuya açıklanacak mali tabloları, bunlara ilişkin açıklama ve dipnotları ve ayrıca aşağıdaki hususları içerir;

- 1) Raporun sunulduğu mercilerin adı,
- 2) Kuruluşun ticaret unvanı,
- 3) Sorumlu ortak başdenetçinin adı, unvanı ve imzası,
- 4) Uygulanan denetim ilke ve teknikleri,
- 5) Denetlenen hakkında genel bilgiler;
 - a) Hukuki yapısı.
 - b) Sermaye yapısı, belli başlı hissedarları, bunların payları ve varsa bu hususlarda yıl içindeki değişiklikler.
 - c) Yönetim organları, üst düzey yöneticileri ile denetçileri ve nitelikleri ile varsa bunlarda meydana gelen değişiklikler.
 - d) Faaliyetleri ile faaliyet sonuçlarını içeren özet bilgi.
- 6) Denetime tabi tutulan konsolide ve konsolide olmayan mali tablolar (cari dönem ile önceki dönemi içeren karşılaştırmalı şekilde),
- 7) Raporun dayandığı muhasebe ilke ve standartları çerçevesinde ana ve önemli alt hesapların herbiri ayrı ayrı belirtilmek ve detaylı bir şekilde incelenmek suretiyle denetlenenin hesaplarının sözkonusu ilke ve standartlara uygunluğuna ilişkin açıklamalar,
- 8) Denetlenenin iç kontrol ve risk yönetim sistemleri ile ilgili değerlendirme,
- 9) İlgili düzenlemelerde belirtilen muhasebe ilke ve standartlarına uymayan işlemlerin denetlenenin mali tabloları üzerindeki etkisi,
- 10) Muhasebe politikalarındaki bir önceki yıla göre değişiklik yapılmış ise değişiklik ile birlikte bu değişikliğin denetlenenin mali tabloları üzerindeki etkisi,
- 11) Denetlenen bilanço döneminden sonra denetlenenin durumunu etkileyebilecek önemli değişiklik ve gelişmeleri içeren özet bilgi,
- 12) Mali tablolar hakkında ulaşılan denetçi görüşü.

Kuruluşlar, aleyhe olması durumunda sonuçları denetleneni olumsuz olarak etkileyebilecek davalar, anlaşmazlıklar gibi muhtemel belirsizlikleri de dikkate almak ve değerlendirmede bulunmak zorundadırlar. Belirsizlikler önemli düzeyde ise denetlenenin mali tablolarına ilişkin dipnotlarda açıklanır.

Olumlu Görüş İçeren Rapor

Aynı Yönetmelik'te denetçi, mali tabloların, denetlenenin mali durumunun ve faaliyet sonuçlarının:

1. Denetim çalışmalarında genel denetim ilkelerine uyulmuş olması,
 2. Denetlenen mali tabloların, ilgili mevzuat gereği yürürlükte bulunan muhasebe ilke ve standartlarına uygun bulunması,
 3. Uygulanan muhasebe politikalarında uyumluluk olması,
 4. Mali tablolarda yer alan bilgilerin yeterli açıklıkta bulunması,
 5. Mali tabloları etkileyecek bir belirsizliğin bulunmaması,
 6. Denetçinin çalışmalarında herhangi bir kısıtlama ile karşılaşmaması,
- gibi tüm önemli hususlar açısından uygun olması durumunda olumlu görüş bildirir

Şartlı Görüş İçeren Rapor

Denetçi, olumlu görüş vermesinin mümkün olmadığı ancak buna yol açan hususların etkisinin olumsuz görüş bildirme ya da görüş bildirmemeye yol açacak kadar önemli olmaması durumunda şartlı görüş bildirir. Denetçinin olumlu görüş vermesine engel olan hususlar, bağımsız denetim çalışmalarının kapsamındaki sınırlamaları veya yönetimle görüş ayrılıklarını içerir. Denetçinin denetim çalışmaları üzerinde olumlu bir görüş bildirmesini önleyecek bir sınırlandırma olması durumunda denetçi, denetim raporunda da açıklama yapmak suretiyle, bu hususun mali tablolara etkisinin tespit edilememesinden dolayı olumlu görüş bildiremediğini belirtir.

Olumsuz Görüş İçeren Rapor

İlgili mevzuat gereği yürürlükte bulunan muhasebe ilke ve standartlarından sapmalar, tam açıklama ilkesine uymama ve muhasebe politikalarında kabul

edilemeyecek değişiklikler yapılması sonucunda, denetimi yapılan mali tablolar üzerinde denetlenenin yönetimiyle önemli görüş ayrılıkları bulunması veya şartlı görüşün mali tablolardaki yetersizliği ve yanlışlığı uygun olarak açıklamadığı sonucuna ulaşılması durumunda, denetçi olumsuz görüş bildirir. Olumsuz görüş içeren raporda, olumsuz görüşe yol açan nedenler ile bunların mali tablolar üzerindeki etkilerine ilişkin denetçi görüşlerine, (Ek:4)'de yer alan örneğe uygun olarak yer verilmesi şarttır.

Görüş Bildirmekten Kaçınma

Denetim çalışmalarında ve bunların kapsamı üzerinde bulunan belirsizlik ve sınırlamaların, denetçinin olumlu, şartlı ya da olumsuz herhangi bir görüş belirtmesini engelleyecek derecede önemli olması, mali tablolarda yer alan önemli bir kalem hakkında yeterince kanıt toplanamaması, etkin olmayan bir muhasebe ve iç kontrol sisteminin bulunması durumunda, denetçi mali tablolar üzerinde görüş bildirmekten kaçınabilir.

Belirsizlikler ve Aykırılıklar

Denetçi;

1. Görüş bildirmekten kaçınmayı gerektirecek önemde olmamakla birlikte çalışma alanını sınırlayan herhangi bir hususun varlığı nedeniyle mali tablolara ilişkin bilgi ve belgelerin elde edilememesi,

2. Kuşku doğuran hususların tespiti veya muhasebe kayıtlarına yansıtılan işlemlerin niteliği dikkate alınarak, denetlenen mali tabloların ileri bir tarihte önemli değişikliklere maruz kalabileceğinin görülmesi,

3. Denetlenenin sürekliliğini tehlikeye düşürecek nitelikte durumların varlığı konusunda kanaat oluşması,

4. Mali tabloların ilgili mevzuatla belirlenen muhasebe ilke ve standartları ile denetlenen tarafından seçilen muhasebe politikalarına uygun olmaması,

5. Mali tablolarda yer alan kalemlerde tespit edilen hata, suistimal ve hilelerin etkilerinin giderilmesine ilişkin olarak denetlenenle görüş ayrılığı bulunması hallerinde, konunun mali tabloların güvenilirliğine etki düzeyini de göz önünde bulundurarak şartlı veya olumsuz görüş bildirir.

5.2. SERMAYE PİYASASI MEVZUATI ÇERÇEVESİNDE BANKALARDA BAĞIMSIZ DENETİM

30.07.1981 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun konusu, tasarrufların menkul kıymetlere yatırılarak halkın iktisadi kalkınmaya etkin ve yaygın bir şekilde katılmasını sağlamak amacıyla; sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasını, düzenlemek ve denetlemektir.¹⁵⁰

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan Sermaye Piyasası Kurulunun, 2499 sayılı Kanun kapsamına giren kuruluşlarda, 2499 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde denetleme, düzenleme, tedbirler alma, vb. görev ve yetkileri bulunmaktadır. Ancak SPK'nın asıl görevi denetimle birlikte sermaye piyasasını düzenleme, kuralları koyma ve uygulama fonksiyonudur.

5.2.1. Sermaye Piyasası Mevzuatı Yönünden Yapılan Denetimler

Sermaye Piyasası mevzuatına göre *bağımsız denetleme*, ortaklıkların ve yardımcı kuruluşların hesap ve işlemlerinin bağımsız denetleme kuruluşlarınca görevlendirilen yetkili denetleme elemanları tarafından bu kuruluşlar adına, denetleme ilke, esas ve standartlarına göre incelenmesi ve bu inceleme sonuçlarına dayanılarak, düzenlenmiş mali tabloların, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu çerçevesinde gerçeği yansıtıp yansıtmadığının tespiti ve rapora bağlanmasıdır.¹⁵¹

¹⁵⁰ 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 1.maddesi.

¹⁵¹ Sermaye Piyasasındaki Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik (13 Aralık 1987 tarih ve 19663 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.)

SPK mevzuatı yönünden yapılan denetlemeler iki grupta ele alınabilir:¹⁵²

- Kurul denetçilerince yapılan denetlemeler
- Bağımsız dış denetim kuruluşlarınca yapılan denetlemeler

Kurul denetçilerince yapılan denetimlerde, kanun kapsamındaki ihraççılar,¹⁵³ sermaye piyasası kurumları ve kişilerinin SPK ve ilgili mevzuatta öngörülen esaslara uygun olarak çalışıp çalışmadıkları kontrol edilir. Kurul denetçileri denetimlerini yaparlarken, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasını birinci amaç olarak göz önünde bulundurlar. Ağırlıklı olarak aşağıdaki konular üzerinde durulmaktadır;¹⁵⁴

- Muhasebe işlemlerinin mevzuata uygun olarak kayıtlara geçirilip geçirilmediği,
- Denetlenen şirketin mali yapısının risk içerip içermediği,
- Örtülü kazanç dağıtımı yoluyla ortaklık kazancının azaltılıp azaltılmadığı,
- Mevzuata uygun şekilde temettü dağıtılıp dağıtılmadığı,
- Hileli işlemler yoluyla yatırımcıların zarara uğratılıp uğratılmadığı,
- Bağımsız denetim şirketlerinin denetimlerini mevzuata uygun şekilde yapıp yapmadıkları.

Bağımsız denetim şirketlerince yapılan denetimlerde, kamuya açıklanacak ya da Sermaye Piyasası Kurulu'na gönderilecek olan mali tabloların uluslararası muhasebe ilke ve standartlarına uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı incelenir. Sermaye Piyasası Kanunu'nun 19. maddesine göre bağımsız denetim türleri 3'e ayrılır:

- a) Sürekli Denetim
- b) Sınırlı Denetim (Ara Denetim)
- c) Özel Denetim

¹⁵² HESAP UZMANLARI KURULU, **Denetim İlke ve Esasları 1.Cilt**, Genişletilmiş 3.b., İstanbul: Yıldız Ofset, 2004, s. 509.

¹⁵³ *İhraççı* kavramı SPK'da "Anonim ortaklıklar, mevzuata göre özelleştirme kapsamına alınanlar dahil kamu iktisadi teşebbüsler, mahalli idareler ile bunlarla ilgili özel mevzuatları uyarınca faaliyet gösteren kuruluş, idare ve işletmeler"dir.

¹⁵⁴ HESAP UZMANLARI KURULU, **a.g.e.**, s. 510.

SPK'nın Bağımsız Dış Denetleme Hakkındaki Yönetmeliği'nin 8. maddesine göre *Sürekli Denetim*, bu Yönetmelik uyarınca her yıl yapılacak denetlemeyi ifade eder. Sürekli denetim, hisse senedi halka arz edilmiş olan veya arz edilmiş sayılan ortaklıklar, bankalar, aracı kurumlar, yatırım fonları, yatırım ortaklıkları, sigorta ve reasürans şirketlerinin hesap ve işlemlerinin bağımsız denetleme kuruluşlarınca görevlendirilen yetkili denetim elemanları tarafından, denetleme ilke, esas ve standartlarına göre yıl sonlarında veya özel hesap dönemine tabi olan ortaklıklarda özel hesap dönemi sonunda 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu çerçevesinde denetlenmesi ve denetim sonuçlarının rapora bağlanmasıdır.¹⁵⁵

SPK'nın Seri X, 12 Nolu Tebliğinde belirtilen sürekli denetlemeye tabi ortaklık ve kuruluşlar arasında bankalar da yer almaktadır.

Sınırlı denetim, sürekli denetim yaptıran ortaklık ve sermaye piyasası kurumlarınca düzenlenmiş ara mali tabloların, sürekli bağımsız denetimi yapan bağımsız denetim kuruluşu tarafından ağırlıklı olarak bilgi toplama ve analitik inceleme teknikleri kullanılarak sürekli denetim programlarına uyumlu bir şekilde denetlenmesidir.¹⁵⁶

SPK'nın Bağımsız Dış Denetleme Hakkındaki Yönetmeliğin 8. maddesine göre *özel denetleme* ise menkul kıymetlerin halka arzı için izin almak üzere SPK'ya başvuran veya söz konusu Kanun kapsamında olup, birleşme, devir ve tasfiye durumunda bulunan ortaklıklar ile aynı durumdaki yardımcı kuruluşlarca düzenlenmiş olan mali tablo ve raporların bu Yönetmelik uyarınca denetlenmesidir.

Sermaye Piyasası Kanunu'na tabi şirketlerde Sermaye Piyasası Kanunu'na göre yapılacak bağımsız denetleme hizmeti, vergi kanunları yönünden yapılan denetim faaliyeti anlamına gelmemektedir. Bağımsız dış denetimin temel amacı, kamunun aydınlatılmasını sağlayarak, sermaye piyasasının güven, açıklık ve

¹⁵⁵ Ümit ATAMAN , Rüstem HACİRÜSTEMOĞLU ve Nejat BOZKURT, **Muhasebe Denetimi Uygulamaları**, Alfa Yayınları, 2001, s. 148.

¹⁵⁶ KÜÇÜKSÖZEN ve SAYAR, **a.g.e.**, s. 51.

kararlılık içinde çalışmasını, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasını sağlamaktır.¹⁵⁷

Sermaye Piyasası'nda bağımsız denetim uygulamasında raporlama standartları; denetim faaliyetinin sonucu olan raporun kamuya sunulmasını içermekte; dolayısıyla, kamuyu aydınlatma bu faaliyet sonucu hazırlanan “denetleme raporu” ile yapılmaktadır. Bu çerçevede; denetim faaliyetinin sonucu piyasa ile paylaşılmaktadır.¹⁵⁸

5.2.2. SPK Mevzuatı Çerçevesinde Bağımsız Denetim Şirketlerinin Kuruluş Şartları

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 45. maddesinde denetime yetkililer hakkında şöyle belirtilmiştir;

“Bu Kanun ve diğer kanunların sermaye piyasası ile ilgili hükümlerinin uygulanmasının ve her türlü sermaye piyasası faaliyet ve işlemlerinin denetimi Kurul uzman ve uzman yardımcıları tarafından yapılır. Kurulca görevlendirilen Kurul uzman ve uzman yardımcıları; ihraççılar, sermaye piyasası kurumları, bunların iştirak ve kuruluşları ile diğer gerçek ve tüzel kişilerden bu Kanun ve diğer kanunların sermaye piyasasına ilişkin hükümleriyle ilgili görecekları bilgileri istemeye, bunların tüm defter, kayıt ve belgelerini ve sair bilgi ihtiva eden vasıtalarını incelemeye ve bunların örneklerini almaya, işlem ve hesaplarını denetlemeye, ilgililerden yazılı ve sözlü bilgi almaya, gerekli tutanakları düzenlemeye yetkili olup, ilgililer de istenilen bilgi, belge, defter ve sair vasıtaların örneklerini vermek, yazılı ve sözlü bilgi vermek ve tutanakları imzalamakla yükümlüdürler.”

Bağımsız denetim kurumları, SPK Seri X, 16 nolu Tebliğ'de belirtilen şartları taşıyan ve Kanun'un 22/d maddesi uyarınca sermaye piyasasında bağımsız denetleme yetkisi verilen kuruluşlardır.

¹⁵⁷ ATAMAN ve diğerleri, **a.g.e.**, s. 141.

¹⁵⁸ KÜÇÜKSÖZEN ve SAYAR, **a.g.e.**, s. 51.

Türkiye’de bağımsız dış denetim uygulamaları SPK ile bankalarda uygulanmaya başlamıştır. Sermaye Piyasasındaki Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre, anonim şirket statüsünde yer alan bankaların mali tablo ve raporlarının bağımsız denetimi ile görevlendirilecek bağımsız denetleme kuruluşlarının;¹⁵⁹

- a) Anonim şirket şeklinde kurulmuş olması ve hisse senetlerinin nama yazılı olması,
- b) Ortaklarının 4’üncü maddede sayılan nitelikleri haiz gerçek kişilerden olması (4’üncü maddenin birinci fıkrasının (d) ve (f) bentlerindeki şartlar ortakların tamamı için aranmaz.)
- c) Esas sermayenin en az %51’inin sorumlu ortak başdenetçi niteliğini haiz kişilere ait olması,
- d) Sadece bağımsız denetim ve mesleki alanda faaliyet göstermeleri,
- e) Donanım ve organizasyonlarının denetim işini yürütecek düzeyde bulunması,
- f) Mesleki sorumluluk sigortası yaptırması şarttır.

Yönetici ve denetçilerin;

- g) 3568 sayılı Kanun'a göre serbest muhasebeci mali müşavir veya yeminli mali müşavir ünvanını almış ya da yabancı ülkelerde bağımsız denetim yetkisi sağlayan belge sahibi olmaları,
- h) Müflis olmamaları ve yüz kızartıcı bir suçtan mahkum bulunmamaları,
- i) Türkiye’de yerleşik olmaları (Anonim şirketlerde yönetim kurulu üyeleri için bu şart aranmaz.)
- j) Sorumlu ortak baş denetçilerin, mesleki deneyim süresinin en az bir yılını bağımsız denetim kuruluşlarında fiilen denetçi, kıdemli denetçi veya başdenetçi unvanı ile tamamlaması,

¹⁵⁹ ATAMAN ve diğerleri, **a.g.e.**, ss. 151-152.

- k) Sermaye piyasası mevzuatı veya diğere mevzuat uyarınca bağımsız denetim yapma yetkisi iptal edilmiş olan kuruluşlarda yetki iptaline neden olan denetim faaliyetlerinde sorumluluklarının tespit edilmiş olması,
- l) Çalışan bağımsız denetim kuruluşunda tam zamanlı görev yapması şarttır.

Denetçi yardımcılarının yukarıda (b) ve (c) bentlerinde sayılan koşullara sahip olmaları ve hukuk, iktisat, maliye, muhasebe, işletmecilik, bankacılık, kamu yönetimi ve uluslararası ilişkiler alanlarından birinde en az 4 yıllık yüksek öğrenim görmüş olmaları zorunludur.”

Bağımsız denetleme faaliyetlerinde bulunmak isteyen kuruluşlar gerekli belgeler ile birlikte başvuru dilekçelerini Sermaye Piyasası Kuruluna verirler. Kurul gerekli incelemeyi yaptıktan sonra yönetmeliklerde belirlenen nitelikleri kazanan kuruluşlar Sermaye Piyasası tarafından listeye eklenir. ¹⁶⁰

5.2.3. SPK Mevzuatı Çerçevesinde Bağımsız Denetim Faaliyetleri

Sermaye piyasası mevzuatı açısından yapılacak olan bağımsız denetim faaliyetleri denetim öncesinde bazı hususların belirlenmesini gerektirmektedir. Bu hususların belirlenmesinin ardından yapılacak denetim sözleşmesi denetim planının yürütülmesi için ilk adımı oluşturur. Bağımsız denetim planı denetim programının yürütülmesi için yapılması gereken temel işlemdir. Bağımsız denetim süreci kanıt toplama ve değerlendirme ve bu değerlendirmeleri rapora bağlama işlemiyle sona erer.

5.2.3.1. Denetim Öncesi Saptanacak Hususlar

Sermaye Piyasası Kanunu Bağımsız Denetim Hakkındaki Tebliğ¹⁶¹ göre bağımsız denetim yaptıracak ortaklık veya sermaye piyasası kurumları bağımsız denetim kuruluşunu seçerken, kuruluşun imkanlarını, uzmanlık ve deneyimlerini dikkate almak zorundadır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda olduğu gibi Sermaye Piyasası Kanunu’nda da denetim sözleşmesinin yapılmasından önce bağımsız

¹⁶⁰ATAMAN ve diğere 152.

¹⁶¹ 04.03.1996 tarihli ve 22570 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

denetim kuruluşunun araştırması yapılır. Bu konuda SPK'da belirtilen hükümler Bankacılık Kanunu'nda yer alan hükümlerle aynı ifadeler taşımaktadır. Bağımsız denetim kuruluşları, müşterileri ile bağımsız denetim sözleşmesi yapmadan önce, üstlenecekleri bağımsız denetimin kendilerine getirebileceği riski tespit etmek, bağımsız denetim kapsam ve planlamasını belirlemek amacıyla gerekli ön araştırmaları yapmak zorundadırlar.

Bağımsız denetim hizmetlerinin verilmesi esnasında, müşterilerden çeşitli varlık ve borç kalemleri ile ilgili olarak yazılı beyanlar alınması olağan uygulamalar arasındadır. Bu beyanların bütününe tek bir belge içinde yer verilmesi de mümkündür. Denetim standartlarında *beyan mektubu* olarak nitelendirilen bu belge denetimle ilgili alan çalışmasının tamamlanmasından sonra, denetim raporunun hazırlanmasından önce müşteri firmanın yönetimi tarafından denetçiye hitaben düzenlenir.¹⁶²

Beyan mektubunda öncelikle, finansal tabloların sorumluluğunun müşteride olduğu ve müşterinin denetçiye muhasebe kayıtlarının yer aldığı defterleri ve bunlara dayanak teşkil eden belgeleri eksiksiz olarak verdiği hususlarına yer verilir.¹⁶³

5.2.3.2. Denetim Sözleşmesi

Görevin kabul edilmesine ilişkin bir engel yoksa bağımsız denetim kuruluşunca yazılı olarak düzenlenen bağımsız denetim sözleşmesi taraflarca imzalanır. Müşteri bu sözleşmenin bir örneğini 6 iş günü içinde Kurula gönderir. Bağımsız denetim sözleşmelerinde 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 13. maddesinde yer alan şartların aynısı geçerli olmaktadır.

Bağımsız denetim kuruluşları sürekli ve/veya özel denetimlerde en çok 5 hesap dönemi için müşteri yönetim kurulu tarafından seçilir. Seçilen bağımsız denetim kuruluşu ile yapılan bağımsız denetim sözleşmesi müşteri yönetim kurulunca imzalanarak yürürlüğe girer. Yönetim kurulunca yapılan bağımsız denetim

¹⁶² Orhan AKIŞIK, "Beyan Mektubu ve Bağımsız Denetim İçindeki Yeri", **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, Sayı 12 (Nisan 2004), s. 98.

¹⁶³ AKIŞIK, **a.g.e.**, s. 98.

kuruluşu seçimi sürekli denetimlerde genel kurulun onayına sunulur. Bağımsız denetim kuruluşunun tekrar aynı müşteri ile sürekli ve/veya özel denetim sözleşmesi imzalayabilmesi için en az 2 hesap döneminin geçmesi zorunludur.

5.2.3.3. Denetimin Planlanması

SPK Bağımsız Denetim Hakkındaki Tebliğ¹⁶⁴ göre bağımsız denetim çalışmasının etkin bir şekilde planlanması gerekir. Etkin planlamadan maksat, çalışmanın doğru bir biçimde yönlendirilmesi, iş ve zaman tasarrufu sağlanarak bağımsız denetimin nihai amacına ulaşması için gerekli çalışmalarının sistemli bir şekilde yürütülmesidir. Bununla birlikte bağımsız denetimle ilgili olarak yapılacak bir planlama kapsamında asgari olarak gereken unsurlar, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda belirtilen unsurlar ile aynıdır.

5.2.3.4. Bağımsız Denetim Programının Yürütülmesi

SPK'nın Bağımsız Denetim Hakkındaki Tebliği'ne¹⁶⁵ göre bağımsız denetim programları, bağımsız denetimin yürütülmesi sırasında her bir denetim alanı için uygulanması düşünülen denetim işlemlerinin çalışma kağıtlarıyla ilişkilendirilerek, kalemler itibariyle çeşit, tarih ve süre ile görevlendirilen elemanlar bakımından ayrıntılı olarak belirlendiği belgelerdir.

Bağımsız denetim programı çerçevesinde yapılacak görevlendirmelerde, ekip elemanlarının sorumluluk, mesleki teknik bilgi, yetenek ve deneyimleriyle ilgili hususlara dikkat edilir ve görevler açıklıkla belirlenir. Hazırlanan bağımsız denetim programı bağımsız denetim çalışmaları sırasında gözden geçirilir. Değişiklikler, ortaya çıkabilecek gelişmeler gerekçesi belirtilerek yapılır. Uygulanan bağımsız denetim programları, ilgili çalışma kağıtları ile birlikte yapılan iş için bir kanıt oluşturur.

¹⁶⁴ 4.3.1996 tarihli ve 22570 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁶⁵ 4.3.1996 tarihli ve 22570 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

5.2.3.5. Kanıt Toplama ve Değerlendirme

Denetçi, bağımsız denetim programının yürütülmesi sırasında belirli denetim tekniklerini uygulayarak yeterli miktarda güvenilir denetim kanıtı toplar ve bunları değerlendirerek müşterinin mali tabloları hakkında görüşünü oluşturur.¹⁶⁶ Tebliğ'in¹⁶⁷ 31. maddesine göre denetçiler, bağımsız denetim programını yürütürlerken yeterli ve gerekli sayıda denetim kanıtını 5411 Bankacılık Kanunu'nun 18. maddesinde de belirtilen sayım ve envanter incelemesi, belge incelemesi, gözlem, bilgi toplama, doğrulama, karşılaştırma ve aritmetik inceleme ve analitik inceleme teknikleriyle toplarlar.

5.2.3.6. Denetim Teknikleri

Bağımsız denetim teknikleri, mali tablo kalemlerinin niteliği, hacmi ve bu tekniklerin özellikleri göz önünde bulundurularak, denetçinin belirleyeceği aralıklarla bağımsız denetim sözleşme tarihinden bağımsız denetim raporu tarihine kadar uygulanır.

Denetçi, kayıt düzenini çalışma kağıtları ve bunların dosyalanmasıyla sağlar. Çalışma kağıtları, denetçinin izlediği denetim yöntem ve tekniklerini, uyguladığı denetim testlerini, topladığı bilgileri ve incelemelerle ilgili olarak ulaştığı sonuçları gösteren hazırlanması zorunlu belgelerdir. Çalışma kağıtlarının mülkiyeti bağımsız denetim kuruluşa aittir.

5.2.3.7. Denetim Raporları

Tebliğ'in¹⁶⁸ 35. maddesinde bağımsız denetim raporunun tanımı yapılmaktadır. Buna göre bağımsız denetim raporu, bağımsız denetim sonucunda denetçi görüşünün açıklandığı metindir. Bu raporun ekinde, mali tablolar ve açıklayıcı notlar yer alır. Denetçi raporunda olumlu, olumsuz, şartlı görüş bildirir

¹⁶⁶ Sermaye Piyasası'nda Bağımsız Denetim Hakkında Seri:X, 16 No'lu Tebliğ'in 29.maddesi.

¹⁶⁷ Sermaye Piyasası'nda Bağımsız Denetim Hakkında Seri:X, 16 No'lu Tebliğ.

¹⁶⁸ Sermaye Piyasası'nda Bağımsız Denetim Hakkında Seri:X, 16 No'lu Tebliğ.

veya görüş bildirmekten kaçınır.¹⁶⁹ “Olumlu Rapor”, müşterinin mali durum ve faaliyet sonuçlarının gerçeği yansıttığı anlamındadır. “Olumsuz rapor” ise bunun aksini ifade eder. “Şartlı Rapor” bir bütün olarak mali tabloların güvenilirliğini bozmayacak aykırılıkların var olması halinde düzenlenir.

Denetçinin ve müşterinin iradesi dışında oluşan, çalışma alanını sınırlayan önemli bir hususun var olması nedeniyle mali tablolara ilişkin bilgi ve belgelerin elde edilememesi halinde, “olumlu”, “olumsuz” veya “şartlı” görüşlerden birine ulaşamıyor ise görüş bildirmekten kaçınılır.

Bağımsız denetim raporunun açıklama bölümünde;

- a) Olumlu görüş içeren raporda, bu görüşü etkilemeyen, ancak ilgililerin dikkatine sunulması gerekli görülen hususlara, (Önceki yıl mali tablolarının denetlenmemiş olması, aralarında ortalık ilişkisi bulunan holding veya grup şirketleriyle veya ortaklarla yapılan önemli işlemler, müşteri yönetiminin yaptığı diğer açıklamaların mali tablolar ile uyumsuzluk içinde olması, ortaklığın kullandığı hammadde piyasasında tek satıcı veya ürettiği mamüllerin pazarında tek alıcının olması, ortaklığı doğrudan önemli ölçüde etkileyebilecek mevzuat ve teknoloji değişiklikleri gibi),
- b) Olumsuz görüş içeren raporda, olumsuz görüşü yol açan nedenler ile bunların mali tablolar üzerindeki etkilerine,
- c) Şartlı görüş içeren raporda, görüşün dayanağını oluşturan aykırılıklara,
- d) Görüş bildirmekten kaçınma halinde, kaçınmaya yol açan nedenlere, yer verilmesi şarttır.

SPK mevzuatında denetçi, BDDK tarafından yayınlanan Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmeliğin 5. maddesinde de belirtilen hükümlerin varolması durumunda konunun mali tabloların güvenilirliğine etki düzeyini göz önünde bulundurarak şartlı veya olumsuz görüş bildirir.¹⁷⁰

¹⁶⁹ KÜÇÜKSÖZEN ve SAYAR, a.g.e., s. 52.

¹⁷⁰ Sermaye Piyasası’nda Bağımsız Denetim Hakkında Seri:X, 16 No’lu Tebliğ.

5.2.3.8. Bağımsız Denetim Raporunun Kesinleşmesi

Tebliğ'in¹⁷¹ 41. ve 42. maddelerinde bağımsız denetim raporunun kesinleşmesi ve ilanı ile ilgili hükümlere göre bağımsız denetim raporu, sorumlu ortak başdenetçi tarafından imzalanarak kesinleşir. Düzenlenen bağımsız denetim raporunun bir örneği, bağımsız denetim kuruluşunu temsil ve ilzama yetkili imzasını taşıyan bir yazı ekinde ikinci fıkrada belirtilen süre gözönüne alınarak müşterinin yönetim kurulu başkanlığına verilir.

5.3. 3568 SAYILI SM, SMMM VE YMM MEVZUATI ÇERÇEVESİNDE BAĞIMSIZ DENETİM

Bağımsız denetim (Independent Auditing), serbest meslek sahibi olarak kendi adına çalışan veya bir denetim şirketinin ortağı olan kişiler tarafından işletmelerin mali tablolarının Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine uygunluk derecesini belirlemek amacıyla yapılan denetim çalışmasıdır.¹⁷²

3568 Sayılı SM, SMMM ve YMM Kanunu'nun 2. maddesinde, gerçek ve tüzel kişilere ait teşebbüs ve işletmelerin mali tablolarının denetimini yapma yetkisi, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlere ve Yeminli Mali Müşavirlere verilmiştir. Ayrıca, bu Kanun'un 12. maddesi, Yeminli Mali Müşavirlere, gerçek ve tüzel kişilerin veya bunların teşebbüs ve işlemelerinin mali tablolarının ve beyannamelerinin mevzuat hükümlerine, muhasebe ilkeleriyle standartlarına uygunluğunu ve hesapların denetim standartları göre incelendiğini tasdik etme yetkisi vermiştir.

Bağımsız denetim yapacak kişiler 3568 Sayılı yasaya göre "Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler" ve özellikle "Yeminli Mali Müşavirler" olarak belirtilmiştir. Bu muhasebe mensuplarının bağımsız denetim yapmaları için

¹⁷¹ Sermaye Piyasası'nda Bağımsız Denetim Hakkında Seri:X, 16 No'lu Tebliğ.

¹⁷² KEPEKÇİ, a.g.e., s. 8.

işletmeye hizmet akdi ile bağlı olamamaları yani işletmenin kadrolu elemanı olmamaları gereklidir.¹⁷³

3568 Sayılı Kanunla, Maliye Bakanlığı'nın vergi denetimi konusundaki yükü hafifletilmek, vergi sistemimizin yozlaşması engellenmek ve vergi kanunlarının uygulanmasından doğacak uyuşmazlıklar en aza indirilmeye çalışılmıştır.¹⁷⁴

5.3.1. Denetim Faaliyetleri

Kurum ve kuruluşların ilgililere sundukları bilgilerin gerçeğe uygun, doğru ve güvenilir olduğu tarafsız meslek mensubunca;

- Kurum ve kuruluşların varlıklarının kurum ve kuruluşların yararına kullanılıp kullanılmadığının,
- Varlıkların adet ve değer olarak kayıtlarda gösterilip gösterilmediğinin,
- Varlıkların ilgili mevzuat ve muhasebe prensiplerine uygun ve doğru olarak yer alıp almadığının,
- İşletmenin borç ve alacaklarındaki artış ve azalışların tam ve doğru olarak gösterilip gösterilmediğinin,
- Kurum ve kuruluşların ekonomik faaliyetleri sonucu varlık artış ve azalışlarının kayıtlar ile mali tablolarda tam ve doğru olarak hesaplanıp hesaplanmadığının,
- Mali tabloların ilgili mevzuat ve genel kabul görmüş muhasebe prensiplerine uygun olarak düzenlenip düzenlenmediğinin,
- Mali tablolara dayalı vergi beyannameleri ile diğer beyanname ve belgelerin ilgili mevzuata uygun olup olmadığının tespiti ile gerçekleşir.

3568 Sayılı SM, SMMM ve YMM Kanunu'nda Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Malî Müşavir, Yeminli Malî Müşavir mesleklerinin konuları açıkça belirtilmektedir. Buna göre;

¹⁷³ SÖZBİLİR, a.g.e., ss. 105-106.

¹⁷⁴ YILMAZ, a.g.e., ss. 21-22.

A) Muhasebecilik ve malî müşavirlik mesleğinin konusu gerçek ve tüzel kişilerin;

* Muhasebe sistemlerini kurmak, geliştirmek, işletmecilik, muhasebe, finans, malî mevzuat ve bunların uygulamaları ile ilgili işlerini düzenlemek veya bu konularda müşavirlik yapmak,

* Genel kabul görmüş muhasebe prensipleri ve ilgili mevzuat hükümleri gereğince, defterlerini tutmak, bilanço, kâr-zarar tablosu ve beyannameleri ile diğer belgelerini düzenlemek,

* Yukarıdaki bentte yazılı konularda, belgelerine dayanılarak, inceleme, tahlil, denetim yapmak, malî tablo ve beyannamelerle ilgili konularda yazılı görüş vermek, rapor ve benzerlerini düzenlemek, tahkim, bilirkişilik ve benzeri işleri yapmaktır.

Yukarıda sayılan işleri; bir işyerine bağlı olmaksızın yapanlara *serbest muhasebeci malî müşavir* denir.

B) Yeminli malî müşavirlik mesleğinin konusu :

A. Fıkrasının (b) ve (c) bentlerinde yazılı işleri yapmanın yanında Kanunun 12 nci maddesine göre çıkartılacak yönetmelik çerçevesinde tasdik işlerini yapmaktır.

B. Yeminli malî müşavirler muhasebe ile ilgili defter tutamazlar, muhasebe bürosu açamazlar ve muhasebe bürolarına ortak olamazlar.

Burada görüldüğü üzere ilgili mevzuat çerçevesinde açıklanan faaliyetlerin bütünü; bağımsız denetim faaliyetini oluşturmaktadır. Ancak sözkonusu faaliyetin ana amacı devlete yönelik vergi denetimidir. Burada, gerçek bir bağımsız denetim kavramından uzaklaşıldığı görülmektedir. Oysa salt bağımsız denetim, dolayısıyla bağımsız denetim uzmanı, bağımsızlık ilkesine uygun olarak yasal düzenlemeler çerçevesinde denetim incelemesini gerçekleştirmekte ve verginin hesaplanmasını üstlenmeyebilmektedir.¹⁷⁵

¹⁷⁵Gülden TÜRKÜTAN, **Çağdaş Bağımsız Dış Denetim ve Türkiye'deki Durumu**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: 1999, s. 178.

5.3.2. Yeminli Mali Müşavirlik Mesleğinin Konusu

3568 Sayılı Kanun ve Kanun uyarınca çıkartılan yönetmelikte getirilen düzenlemeler dikkate alındığında YMM'lik meslek mensuplarının üç asli görevi tespit edilmektedir.¹⁷⁶

5.3.2.1. Denetim

Muhasebe Denetimi: Yapılan muhasebe işlemlerinin muhasebe ilke ve standartlarına “uygunluk” denetimidir. Yönetmelikte muhasebe denetiminin uygunluk denetimi olduğu kabul edilmiştir.

Vergi Denetimi: Vergi Usul Kanunu'nun 134. maddesinde belirtildiği gibi vergi incelemesinin amacı “ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamak” olarak ifade edilmektedir.

5.3.2.2. Danışmanlık

YMM'ler muhasebe ve vergi denetimi yapmaksızın danışmanlık görevini tek başına yapabilirler. Danışmanlık fonksiyonu çok kapsamlı olup, Kanun ve yönetmelikte türü ve nitelikleri belirlenmemiştir. Danışmanlığın muhasebe ve vergi konularıyla sınırlı mı olacağı yoksa yönetim danışmanlığını da mı içereceği belirsizdir.¹⁷⁷

5.3.2.3. Tasdik İşlemi

3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'nun 12. maddesinde *tasdik işlemi* şöyle anlatılmıştır;

“Yeminli mali müşavirler gerçek ve tüzel kişilerin veya bunların teşebbüs ve işletmelerinin mali tablolarının ve beyannamelerinin mevzuat hükümleri, muhasebe prensipleri ile muhasebe standartlarına uygunluğunu ve hesapların denetim standartlarına göre incelediğini tasdik ederler.”

¹⁷⁶ YILMAZ, a.g.e., ss. 30-31.

¹⁷⁷ YILMAZ, a.g.e., ss. 30-31.

3568 Sayılı SM, SMMM ve YMM Kanunu'nun 12. maddesine göre Yeminli malî müşavirler yaptıkları tasdik doğruluğundan sorumludurlar. Yaptıkları tasdik doğru olmaması halinde, tasdik kapsamı ile sınırlı olmak üzere, ziyaa uğratılan vergilerden ve kesilecek cezalardan mükellefle birlikte müştereken ve müteselsilen sorumlu olurlar. Yeminli malî müşavirler yaptıkları tasdik kapsamını düzenleyecekleri raporda açıkça belirtirler. Bu Kanun hükümlerine göre meslek icra edenlerin vergi kanunları ve diğer kanunlardaki sorumlulukları saklıdır. Yeminli mali müşavirlerin tasdik edecekleri belgeler, tasdik konuları ile tasdike ilişkin usul ve esaslar; gerçek ve tüzel kişilerin mükellefiyet şekilleri, iş kolları ve ciroları, döviz kazandırıcı işlemleri, ithalat ve ihracatları, yatırımın miktarları ve neveleri ile belgelerin ibraz edileceği merciler esas alınmak suretiyle Maliye ve Gümrük Bakanlığınca çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir.¹⁷⁸

Tasdik İşleminin Aşamaları

Tasdik işlemi kısaca şu aşamalardan oluşur.¹⁷⁹

- Tasdik talebine giren mali tablolar ve beyannameler ile diğer belgelerin YMM'lerce denetlenmesi ve tasdiki ilgilinin istemi üzerine yapılır.
- YMM ve vergi yükümlüsü arasında yapılacak tasdik sözleşmesi ile tasdik amacı, kapsamı ve özel nedenler ile tasdik hizmetinin süresi, niteliği tarafların sorumlulukları ve ücret belirlenmelidir.
- Mali tabloların tasdiki, bu tabloların kapsadığı dönemin başından itibaren başlayan bir denetim sonucu yapılabileceği gibi dönemin kapanmasından sonra da denetim yapılabilir.
- Mali tablo ve beyannamelere veya tasdik konusuna ilişkin tasdik sonuçlarının bir rapora bağlanması gereklidir. Üç örnek olarak düzenlenecek raporların iki örneği ilgili firma, kuruluş ve kurum yetkililerine, birer örneği tasdik konusu belgelerle birlikte tasdiki isteyen birime verilir.

¹⁷⁸ 3568 Sayılı SM, SMMM ve YMM Kanunu m.12.

¹⁷⁹ YILMAZ, a.g.e., ss. 33-34.

- Tasdik raporları, tasdiki yapan YMM ya da ilgili vergi dairesince Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Şubesi'ne gönderilmekte ve raporlar burada oluşturulan komisyonlarca incelenmektedir.

3568 Sayılı SM, SMMM ve YMM Kanunu'nun mecburi meslek kararının 2. maddesinde Sınırlı Uygunluk Denetiminin kapsamı şöyle açıklanmaktadır;

“Bu mecburi meslek kararı ve VUK'nın mükerrer 227. maddesine göre vergi beyannamelerinin ekinde sunulan finansal tabloların ve hesap özetlerinin defterlere, bu defterlerdeki kayıtların doğruluğu ve kayıtların muhasebe ilke ve standartları ile vergi mevzuatı gözetilerek dayanaklarını oluşturan belgelere uygunluğunu saptamaya yönelik mesleki çalışma esaslarını kapsamaktadır” denilmektedir. Bu madde de mesleki etik açısından iki önemli nokta vurgulanmaktadır. Birincisi finansal tablo ve hesap özetlerinin defterlere kaydının doğru olması gereklidir. İkincisi, bu kayıtların Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlke ve Standartları'na uygun yapılmasını vurgulamaktadır.

Bankacılık Kanunu'na tabi işletmelerde bilanço esasına göre defter tutan defterlere dayanan vergi beyannamelerinde Sınırlı Uygunluk Denetimi faaliyeti şu şekilde yürütülmektedir.

a) Muhasebe Denetimi

- Muhasebe kayıt ve matematiksel hataların saptanması,
- Muhasebe hesaplarında hata ve hilelerin saptanması,
- Kullanılan hesap planının ve uygulanan muhasebe ilkelerinin Muhasebe Uygulama Tebliği'ne uyup uymadığının saptanması,
- Muhasebe yöntem ve politikalarının bir örnek dönem ile karşılaştırarak değişiklik varsa nedenlerinin araştırılması,
- Ücret bordrolarının test edilmesi ve icmallерinin örnekleme yöntemiyle kayıtlara uygunluğu,

b) Bilanço Denetimi

- Aktif ve pasif hesapların denetimi,
- Dönem içi nizamlarının hesaplara uygunluğu ve bu mizanların bilançoya doğru yansıtılıp yansıtılmadığının kontrolü,
- Bilanço gününden önce meydana gelen ancak sonradan saptanan işlemlere ait kayıtların kontrolü,
- Müşteri tarafından hazırlanan envanter listelerinin kontrolü ve envantere esas alınan birim hesaplarının yapılarak envanterin değerlendirilmesi,
- Yıl sonu ayarlayıcı kayıtlar (amortisman, karşılık, yeniden değerlendirme, reeskont gibi) ile kapanış kayıtlarının kontrolü,

c) Gelir Tablosunun Denetimi

- Kullanılan 7/A ve 7/B sistemlerinin işleyişinin kontrolü,
- Gelirlerle bu gelirlerin elde edilmesinde yapılan giderlerin karşılaştırılması,
- Hasılat ve maliyet hesaplarının kontrolü,
- Gelir ve gider hesaplarının ilgili mevzuata uygunluğunun kontrolü,

d) Vergi Denetimi

- Muhasebe belgelerinin mevzuata uygunluğu,
- Muhasebe defter ve kayıtlarının mevzuata uygunluğu,
- Yeniden değerlemenin mevzuata uygunluğu,
- Aktif ve pasif hesaplarının değerlendirmelerinin mevzuata uygunluğu,
- Alış-satış, dış ticaret, gelir ve giderlerde hata ve hilelerin saptanması,
- Ticari kardan vergi karına geçiş işlemlerinin kontrolü ve vergi matrahının doğruluğunun test edilerek saptanması,
- Vergi beyannamelerinin (yıllık, münferit, özel muhtasar, KDV, damga vergisi gibi) mevzuata uygunluğunun test edilerek saptanması,

e) Finansal Tabloların Test Edilmesi

- Bilanço, gelir tablosu, diğer ek finansal tabloların Muhasebe Uygulama Tebliği formatına uygunluğu,
- Bilançoların defterlere ve muhasebe kayıtlarına uygunluğunun kontrolü.

Meslek mensupları müşteri işletmenin ilgili tüm işlemlerini gözden geçirdikten ve doğruluğunun kesin olduğuna inandıktan sonra vergi beyannamelerini imzalar. Bu işlem denetçinin müşteri işletmeye olumlu rapor verdiği anlamına gelir. Fakat denetim sonucu bulunan hata ve hileler varsa müşteri işletmeden bunların düzeltilmesini, yazılı veya sözlü ister. Bu durumlar düzeltilmez ise denetçi vergi beyannamesine şerh koyar ve durumu ilgili mercilere bildirmek zorundadır.

SONUÇ

İşletme ile ilgili çıkar grupları, ancak kendilerine sunulan finansal tablolarındaki bilgilere dayanarak karar verirler. İşletmelerin yayınlamış olduğu finansal tablolar ve raporlar, işletmeye ilişkin bilgilerin temel kaynağını oluşturmaktadır. Söz konusu bilgilerin istenilen nitelikte olup olmadığı, her ne kadar işletme içi bir denetim ile anlaşılabilirse de, yatırımcıları, işletmelerin iç denetim sisteminin denetimine ilişkin kuşkuları, bağımsız bir dış denetimi zorunlu kılmaktadır. Bilindiği gibi iç denetçilerin, şirkette belirli bir ücretle sürekli çalışıyor olmaları, finansal tablolarda yer alan bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğine ilişkin böyle bir kuşkuyu yaratmaktadır. Bu nedenle, şirket ile çıkar ilişkisi olmayan, bağımsız yetkili ve deneyimli bir kuruluşun bu bilgilerin doğruluğunu onaylaması gerekmektedir. Verilecek kararların doğruluğu ise söz konusu bilgilerin şeffaflığı ile ilgilidir. Bu da ancak sağlıklı ve kaliteli bir denetim faaliyeti ile gerçekleştirilebilir.

Bağımsız denetim mesleği, başlangıçta hata ve hileleri önleme işlevini yerine getirirken, zamanla mali tabloların araştırılması da söz konusu olmuştur. Günümüze gelindiğinde ise, muhasebe çalışmalarının denetlenmesinin yanı sıra diğer işletme faaliyetlerinin değerlendirilmesi yapılır olmuştur.

İç denetçiler ise işletmenin yönetimine, yönetim kuruluna veya eşdeğer yetki ve sorumlulukta olanlar için analiz yapma, önerilerde bulunma ve bilgi hazırlamakla sorumludur. İç denetimdeki gelişmeler çağdaş denetim uygulamalarına da önemli bir katkı sağlar, dış denetime destek olur. İç denetçilerin çalışmaları hiçbir zaman bağımsız dış denetimin yerini tutmaz. Ayrıca her iki meslek üyesinin de kendi standartlarına göre belli bir uzmanlığa sahip olmaları, denetimlerini planlamaları, görevlerini dikkatli şekilde yerine getirmeleri, çalışmalarını destekleyecek kanıt toplamaları gerekmektedir.

Öte yandan bankacılık sektörünün hızlı ekonomik büyüme ve gelişmenin başarılmasında önemli bir araç olmasından dolayı denetim mekanizmasının işlerliği banka işletmelerinde daha fazla önem arz etmektedir. Özellikle Türk bankacılık

sektörünün genel yapısı; uluslararası standartlardan uzak, hızlı teknolojik gelişmeleri takip edemeyen, sermaye açısından yetersiz, etkin bir denetimin bulunmadığı çok sayıda küçük bankadan oluşan bir nitelik arz etmektedir.

Türkiye’de Batı ülkelerindeki gibi, banka dışı mali araçların gelişmiş olmaması ve sermaye piyasasının henüz gelişme aşamasında olması nedeniyle, bankalar; mali sistemin temelini oluşturmakta, ekonominin işleyişi, halkın tasarruflarının toplanması ve kullanım alanlarına dağıtılması açısından önemli rol oynamaktadırlar. Türkiye’de mali kaynakların çok büyük bir bölümü bankalar tarafından toplanmakta ve kullanılmaktadır. Yurt dışı kaynakların da önemli bir kısmı bankalar aracılığı ile sağlanmaktadır. Mali sistem içerisinde bu kadar önemli bir yeri olan bankacılık sektörünün sorunsuz bir şekilde işlemesi, güçlü bir ekonomik yapının en önemli unsurlarından biridir.

Bankacılık sektörü, hızlı ekonomik büyüme ve gelişmenin başarılmasında önemli bir araçtır. Bankalar sadece parasal kontrol için bir kanal olmayıp, ekonominin yeniden yapılanmasında ve uzun dönemli sürdürülebilir makroekonomik istikrarın sağlanmasında, etkili olan kurumlardır. Mali sistem içinde bu denli önemli bir role sahip olan bankacılık sektörünün, iktisadi sistemle etkileşimini açık ve net biçimde ortaya koyabilmesi ve sağlıklı bir yapıda işleyebilmesi gerekmektedir.

Bu nedenle Türk bankacılık sektöründe 1 Ocak 2002 tarihi itibariyle uluslararası standartlara uyumlu etkin iç denetim uygulamasına geçilmiştir. Son olarak 19.10.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ise daha önce yürürlüğe giren bankacılık kanunları gibi bankaların etkin iç denetim ve risk yönetimine yönelik hükümler içermektedir. Ekonomik istikrarsızlığın da etkisiyle sektörün sağlıklı bir şekilde çalışması için yürürlüğe giren Kanun’un bankacılık alanında yaşanan güvensizliği azaltacağı yönünde işlerlik kazanacağı umut edilmektedir.

EKLER

Aşağıda belirtilen denetçi raporları türleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 31.01.2002 tarih ve 24657 (Mükerrer) sayılı Resmî Gazete'de yayınlamış olduğu Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmeliğinden alınmıştır.

EK:1

OLUMLU GÖRÜŞ (Bağımsız Denetçi Görüşü)

..... A.Ş. Yönetim Kuruluna:

..... A.Ş.'nin (ve konsolidasyona tabi ortaklıklarının)/...../..... tarihi itibarıyla hazırlanan (konsolide) bilançosu ile aynı tarihte sona eren döneme ait (konsolide) kâr ve zarar cetveli, nakit akım tablosu ve özkaynak değişim tablosunu denetlemekle görevlendirilmiş bulunuyoruz. Rapor konusu mali tablolar Banka yönetiminin sorumluluğundadır. Bağımsız denetimi yapan kuruluş olarak üzerimize düşen sorumluluk, denetlenen mali tablolar üzerinde görüş bildirmektir.

Denetim, 4389 sayılı Bankalar Kanunu uyarınca yürürlüğe konulan hesap ve kayıt düzeni ile muhasebe standartları ve bağımsız denetim ilkelerine ilişkin düzenlemelere uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemeler, bağımsız denetimin, mali tablolarda önemli bir hatanın olup olmadığı konusunda makul bir güvenceyi sağlamak üzere planlanmasını ve yürütülmesini gerektirmektedir. Denetim, mali tablolarda yer alan tutar ve açıklamalara ilişkin bilgi ve verilerin test edilerek incelenmesinin ve doğrulanmasının yanısıra, uygulanan muhasebe standartlarının ve yönetim tarafından yapılan önemli muhasebe tahminlerinin ve mali tabloların bir bütün olarak sunumunun değerlendirilmesini içermektedir. Gerçekleştirilen denetimin, görüşümüzün oluşturulmasına makul ve yeterli bir dayanak oluşturduğuna inanıyoruz.

Görüşümüze göre, ilişikteki mali tablolar, bütün önemli taraflarıyla, A.Ş.'nin/...../..... tarihi itibarıyla mali durumunu ve aynı tarihte sona eren döneme ait faaliyet sonuçları ile nakit akımlarını Bankalar Kanununun 13 üncü maddesi gereğince yürürlükte bulunan düzenlemelerde belirlenen muhasebe ilke ve standartlarına uygun olarak doğru bir biçimde yansıtmaktadır.

**Raporun
Düzenleme Yeri ve
Tarihi**

**Sorumlu Ortak Baş
Denetçinin Adı ve Soyadı,
İmzası
Kuruluşun Ticari Unvanı**

EK:2

OLUMLU GÖRÜŞ
(ŞARTLI GÖRÜŞ BELİRTİLMEKSİZİN DİKKAT ÇEKİLECEK
HUSUSLAR BULUNMASI DURUMUNDA)
(Bağımsız Denetçi Görüşü)

..... A.Ş. Yönetim Kuruluna:

..... A.Ş.' nin (ve konsolidasyona tabi ortaklıklarının)/...../..... tarihi itibarıyla hazırlanan (konsolide) bilançosu ile aynı tarihte sona eren döneme ait (konsolide) kâr ve zarar cetveli, nakit akım tablosu ve özkaynak değişim tablosunu denetlemekle görevlendirilmiş bulunuyoruz. Rapor konusu mali tablolar Banka yönetiminin sorumluluğundadır. Bağımsız denetimi yapan kuruluş olarak üzerimize düşen sorumluluk, denetlenen mali tablolar üzerinde görüş bildirmektir.

Denetim, 4389 sayılı Bankalar Kanunu uyarınca yürürlüğe konulan hesap ve kayıt düzeni ile muhasebe standartlarına ve bağımsız denetim ilkelerine ilişkin düzenlemelere uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemeler, bağımsız denetimin, mali tablolarda önemli bir hatanın olup olmadığı konusunda makul bir güvenceyi sağlamak üzere planlanmasını ve yürütülmesini gerektirmektedir. Denetim, mali tablolarda yer alan tutar ve açıklamalara ilişkin bilgi ve verilerin test edilerek incelenmesinin ve doğrulanmasının yanısıra, uygulanan muhasebe standartlarının ve yönetim tarafından yapılan önemli muhasebe tahminlerinin ve mali tabloların bir bütün olarak sunumunun değerlendirilmesini içermektedir. Gerçekleştirilen denetimin, görüşümüzün oluşturulmasına makul ve yeterli bir dayanak oluşturduğuna inanıyoruz.

Görüşümüze göre, ilişikteki mali tablolar, bütün önemli taraflarıyla, A.Ş.'nin/...../..... tarihi itibarıyla mali durumunu ve aynı tarihte sona eren döneme ait faaliyet sonuçları ile nakit akımlarını Bankalar Kanununun 13 üncü maddesi gereğince yürürlükte bulunan düzenlemelerde belirlenen muhasebe ilke ve standartlarına uygun olarak doğru bir biçimde yansıtmaktadır.

Görüşümüzü etkilememekle birlikte aşağıdaki husus(lar)a dikkat çekilmesi gerekli görülmüştür:*

1.
2.
3.

Raporun
Düzenleme Yeri
ve Tarihi

Sorumlu Ortak Baş
Denetçinin Adı ve Soyadı,
İmzası
Kuruluşun Ticari Unvanı

(*) Şartlı görüş belirtmeye gerek bulunmayan ancak dikkat edilmesi gerekli görülen hususlar açıklamalı olarak belirtilir.

EK:3

ŞARTLI GÖRÜŞ
(DENETİM KAPSAMINDA KISITLAMA OLMASI DURUMUNDA)
(Bağımsız Denetçi Görüşü)

..... A.Ş. Yönetim Kuruluna:

..... A.Ş.' nin (ve konsolidasyona tabi ortaklıklarının)/...../..... tarihi itibarıyla hazırlanan (konsolide) bilançosu ile aynı tarihte sona eren döneme ait (konsolide) kâr ve zarar cetveli, nakit akım tablosu ve özkaynak değişim tablosunu denetlemekle görevlendirilmiş bulunuyoruz. Rapor konusu mali tablolar Banka yönetiminin sorumluluğundadır. Bağımsız denetimi yapan kuruluş olarak üzerimize düşen sorumluluk, denetlenen mali tablolar üzerinde görüş bildirmektir.

Denetim, aşağıda (...ncı paragrafta) belirtilen husus(lar) dışında, 4389 sayılı Bankalar Kanunu uyarınca yürürlüğe konulan hesap ve kayıt düzeni ile muhasebe ve bağımsız denetim ilkelerine ilişkin düzenlemelere uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemeler, bağımsız denetimin, mali tablolarda önemli bir hatanın olup olmadığı konusunda makul bir güvenceyi sağlamak üzere planlanmasını ve yürütülmesini gerektirmektedir. Denetim, mali tablolarda yer alan tutar ve açıklamalara ilişkin bilgi ve verilerin test edilerek incelenmesinin ve doğrulanmasının yanısıra, uygulanan muhasebe standartlarının ve yönetim tarafından yapılan önemli muhasebe tahminlerinin ve mali tabloların bir bütün olarak sunumunun değerlendirilmesini içermektedir. Gerçekleştirilen denetimin, görüşümüzün oluşturulmasına makul ve yeterli bir dayanak oluşturduğuna inanıyoruz.

(Bağımsız denetim faaliyetine getirilen sınırlandırma ve bu nedenle doğrulanamayan hususlar yazılacaktır) (Örnek: Bankanın kredi bakiyeleri içerisinde yer alan TL tutarındaki müşteri bakiyeleri için teyit mektubu alınmadığından, bu hususun üzerindeki etkisi tespit edilememiştir.)

Görüşümüze göre, yukarıda (...ncı paragrafta) açıklanan husus(lar)ın mali tablolar üzerindeki muhtemel etkileri haricinde ilişikteki mali tablolar, bütün önemli taraflarıyla, A.Ş.'nin/...../..... tarihi itibarıyla mali durumunu ve aynı tarihte sona eren döneme ait faaliyet sonuçlarını ve nakit akımlarını Bankalar Kanununun 13 üncü maddesi gereğince yürürlükte bulunan düzenlemelerde belirlenen muhasebe ilke ve standartlarına uygun olarak doğru bir biçimde yansıtmaktadır.

Raporun
Düzenleme Yeri ve
Tarihi

Sorumlu Ortak Baş
Denetçinin Adı ve Soyadı,
İmzası
Kuruluşun Ticari Unvanı

EK:4

**OLUMSUZ GÖRÜŞ
(Bağımsız Denetçi Görüşü)**

..... A.Ş. Yönetim Kuruluna:

..... A.Ş.' nin (ve konsolidasyona tabi ortaklıklarının)/...../..... tarihi itibarıyla hazırlanan (konsolide) bilançosu ile aynı tarihte sona eren döneme ait (konsolide) kâr ve zarar cetveli, nakit akım tablosu ve özkaynak değişim tablosunu denetlemekle görevlendirilmiş bulunuyoruz. Rapor konusu mali tablolar Banka yönetiminin sorumluluğundadır. Bağımsız denetimi yapan kuruluş olarak üzerimize düşen sorumluluk, denetlenen mali tablolar üzerinde görüş bildirmektir.

Denetim, 4389 sayılı Bankalar Kanunu uyarınca yürürlüğe konulan hesap ve kayıt düzeni ile muhasebe ve bağımsız denetim ilkelerine ilişkin düzenlemelere uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemeler, bağımsız denetimin, mali tablolarda önemli bir hatanın olup olmadığı konusunda makul bir güvenceyi sağlamak üzere planlanmasını ve yürütülmesini gerektirmektedir. Denetim, mali tablolarda yer alan tutar ve açıklamalara ilişkin bilgi ve verilerin test edilerek incelenmesinin ve doğrulanmasının yanısıra, uygulanan muhasebe standartlarının ve yönetim tarafından yapılan önemli muhasebe tahminlerinin ve mali tabloların bir bütün olarak sunumunun değerlendirilmesini içermektedir. Gerçekleştirilen denetimin, görüşümüzün oluşturulmasına makul ve yeterli bir dayanak oluşturduğuna inanıyoruz.

..... no.lu dipnotta da belirtildiği gibi.....

.....
.....
.....

Görüşümüze göre, yukarıda (...ncı paragrafta) açıklanan husus(lar)ın etkileri nedeniyle ilişikteki mali tablolar, A.Ş.'nin/...../..... tarihi itibarıyla mali durumunu ve aynı tarihte sona eren yıla ait faaliyet sonuçlarını ve nakit akımlarını Bankalar Kanununun 13 üncü maddesi gereğince yürürlükte bulunan düzenlemelerde belirlenen muhasebe ilke ve standartlarına uygun olarak ve doğru bir biçimde yansıtılmaktadır.

**Raporun
Düzenleme Yeri ve
Tarihi**

**Sorumlu Ortak Baş
Denetçinin Adı ve Soyadı,
İmzası
Kuruluşun Ticari Unvanı**

EK:5

GÖRÜŞ BİLDİRME
(Bağımsız Denetçi Görüşü)

..... A.Ş. Yönetim Kuruluna:

..... A.Ş.' nin (ve konsolidasyona tabi ortaklıklarının)/...../..... tarihi itibarıyla hazırlanan (konsolide) bilançosu ile aynı tarihte sona eren döneme ait (konsolide) kâr ve zarar cetveli, nakit akım tablosu ve özkaynak değişim tablosunu denetlemek üzere görevlendirilmiş bulunuyoruz. Rapor konusu mali tablolar banka yönetiminin sorumluluğundadır. Bağımsız denetimi yapan kuruluş olarak üzerimize düşen sorumluluk, denetlenen mali tablolar üzerinde görüş bildirmektir.

Denetim, 4389 sayılı Bankalar Kanunu uyarınca yürürlüğe konulan hesap ve kayıt düzeni ile muhasebe ve bağımsız denetim ilkelerine ilişkin düzenlemelere uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemeler, bağımsız denetimin, mali tablolarda önemli bir hatanın olup olmadığı konusunda makul bir güvenceyi sağlamak üzere planlanmasını ve yürütülmesini gerektirmektedir. Bağımsız denetimin, mali tablolarda yer alan tutar ve açıklamalara ilişkin bilgi ve verilerin test edilerek incelenmesinin ve doğrulanmasının yanısıra, uygulanan muhasebe standartlarının ve yönetim tarafından yapılan önemli muhasebe tahminlerinin ve mali tabloların bir bütün olarak sunumunun değerlendirilmesini içermesi gereklidir.

Ancak, gerçekleştirdiğimiz çalışmalar sonucunda, kaynağı ve niteliği belirlenemeyen hususları tespit edilmiştir.

Yukarıda (...ncı paragrafta) açıklanan husus(lar)ın üzerindeki önemli etkileri nedeniyle ilişikteki mali tablolar hakkında bir görüş bildirilememektedir.

Raporun
Düzenleme Yeri ve
Tarihi

Sorumlu Ortak Baş
Denetçinin Adı ve Soyadı,
İmzası
Kuruluşun Ticari Unvanı

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AKGÜL Başak Ataman, **Türk Denetim Kurumları**, İstanbul: Türkmen Yayınevi, 2000.

AKSOY Tamer, **Tüm Yönleriyle Denetim**, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları, 2002.

AKTUĞLU Mehmet Ali, **Denetleme ve Revizyon**, İzmir: Bilgehan Basımevi, 1986.

ALTAN Mikail, **Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2001

ALTUĞ Figen, **Mali Denetim**, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1995.

ALTUĞ Osman, **Banka İşlemleri ve Muhasebesi**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2000.

ARSLAN İbrahim, **Şirketler Hukuku Bilgisi**, Konya: Mimoza Basım Yayım, 2003.

ASLAN Sinan, **Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim**, İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 2003.

ATAMAN Ümit, Rüstem Hacırüstemoğlu ve Nejat Bozkurt, **Muhasebe Denetimi Uygulamaları**, Alfa Yayınları, 2001.

BORHAN Serdar, **Teftiş Teknikleri**, Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 2000,

ÇOLAK Nusret İlker, **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve ABD Örneği**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2003.

ÇÖMLEKÇİ Ferruh, **Muhasebe Denetimi**, Eskişehir: Eskişehir İktisadi Ticari İlimler Akademisi Yayınları Yayın no 202/131, 1978.

DEFLIESE Philip L., ve diğerleri, **Montgomery's Auditing**, Tenth Edition, John Wiley and Sons Inc., 1984.

DİCLE Berk, "Modern İç Denetim Anlayışı ve İç Kontrol", **Vergi Dünyası**, Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, Sayı 187 (Mart 1997).

FİKİRKOCA Meryem, **Bütünsel Risk Yönetimi**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2003.

GRUSON Michael and Ralph Reisner, **Regulation of Banks- United States and International**, New York: Butterworth Legal Publisher, 1991.

GÜREDİN Ersin, **Denetim**, Geliştirilmiş 7. baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 1997.

GÜRBÜZ Hasan, **Muhasebe Denetimi**, Geliştirilmiş 4. baskı, Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi, 1995.

HESAP UZMANLARI KURULU, **Denetim İlke ve Esasları 1.Cilt**, Genişletilmiş 3.b., İstanbul: Yıldız Ofset, 2004.

İÇ DENETİM ENSTİTÜSÜ, **Uluslararası İç Denetim Standartları Uygulama Çerçevesi**, İstanbul: Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE) Yayınları Yayın No:3.

KARACAN Sami, **Banka Muhasebesi**, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları Yayın No: 39, 2000.

KARDEŞ Seval, **Denetim Etkinliğinin Artırılmasında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma**, Ankara: SPK Yayın No:29, 1996.

KAVAL Hasan, **Muhasebe Denetimi**, Ankara: Akademik Denetim Danışmanlık ve YMM A.Ş, 2003.

KENGER Erdal, **Denetçi Yardımcıları Eğitim Notu**, Ankara: 2001.

MALİYE HESAP UZMANLARI DERNEĞİ, **Denetim İlke ve Esasları**, 2.baskı, Ankara: 1999, s. 8.

ÖNDER Türkan, **Batan Bankalar, Bağımsız Denetim ve Meslek Ahlakı**, İstanbul: Beta Yayınları, 2001.

ROBERTSON Jack, **Auditing**, Eight Edition, Irwin, USA, 1996.

SÖZBİLİR Naciye, **Türkiye’de Muhasebe Uygulamalarında Etiksel Boyutlar**, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını Yayın No 26, 2000.

TAKAN Mehmet, **Bankacılık**, Genişletilmiş 2.b., Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2002.

TAYLOR Donald H. and G. William GLEZEN, **Auditing: An Assertions Approach**, Seventh Edition, John Wiley&Sons, 1997.

TÜRKTAN Gülden, **“Çağdaş Bağımsız Dış Denetim ve Türkiye’deki Durumu”**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: 1999.

UZAY Şaban, **İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin İncelemenin Bağımsız Dış Denetim Karar Sürecindeki Yeri ve Türkiye’deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma**, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 1999.

VERGİ USUL KANUNU ve Mevzuat, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006.

YILMAZ H. Gül ve diğerleri, **Yeminli Mali Müşavirlerin Müşterek ve Mütessesil Sorumluluklarının Temel İnsan Hakları, Avrupa Birliği Hukuku, Anayasa Hukuku ve Borçlar Hukuku Yönünden Değerlendirilmesi**, Ankara: Yeminli Mali Müşavirler Odası Yayını, 2004.

YÜKSEL Ali Sait, Aslı Yüksel ve Ülkü Yüksel, **Banka Yönetimi El Kitabı**, İstanbul: Alfa Basım Yayın No 1109, 2002.

MAKALELER

AKIŞIK Orhan, “İç Kontrol Sistemi ve Bağımsız Denetim İçindeki Yeri”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı 14 (Ocak 2005).

AKIŞIK Orhan, “Beyan Mektubu ve Bağımsız Denetim İçindeki Yeri”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı 12 (Nisan 2004).

AYTEKİN Selda ve Arzu PİŞKİNOĞLU, “Bankalarda Risk Yönetimi, Teftiş Kurulu ve İç Kontrol Birimlerinin Organizasyonu”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, Sayı 32 (Eylül-Ekim 2003).

DELİKANLI İhsan Uğur, “Bankaların Denetim ve Gözetimi: Türkiye ve Avrupa Birliği Uygulamaları”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, Sayı 1 (Haziran-Temmuz 1998).

ELİTAŞ Cemal, “Kontrol Önlem ve Yordamlarının İç Denetçi Açısından Rolü ve Önemi”, **İç Denetim Dergisi**, Sayı 8 (Yaz 2003).

KARDEŞ Seval, Denetimin Etkinliğinin Artırılmasında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı ve Türkiye’deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma, Ankara: SPK Yayın No:29, 1996, s.5’ten Turan Öndeş, “KOBİ’lerde Verimliliği Artırmak İçin İç Kontrol Sisteminin Kurulması ve Yürütülmesi ile İlgili Bazı İpucu Sonuçları”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Yıl 1, Sayı 2 (Ekim 2000).

KAYA Aslan ve Halit Demiral, “Vergi İncelemelerinde İşletmelerin İç Kontrol Sistemlerinden Yararlanma Olanakları”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı 3 (Ocak2001).

KÜÇÜKSÖZEN Cemal ve A. Zafer Sayar, “Sermaye Piyasası’nda Bağımsız Denetim Raporlama Standartları”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Ankara: TÜRMÖB Yayın Organı, Yıl 2, Sayı 6 (Şubat 2002).

SÖNMEZ Adnan, P. Başak Berberoğlu ve Ayten Ersoy, “Ülkemiz Bağımsız Dış Denetim Standartlarının ABD Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları-AB

Sekizinci Yönergesi ve Uluslararası Denetim Standartlarıyla Karşılaştırılması”, **Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı 9, 2005.

TURAN A.Kadir ve Jale Sağlar, “İç Denetçinin Örgüt İçindeki Yerinin Denetim Faaliyetleri Açısından Önemi”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Ocak 2004.

UZUN Ali Kamil, “Organizasyonlarda İç Denetim Fonksiyonu ve Önemi”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, Yıl 1, Sayı:6 (Nisan-Mayıs 1999).

ÜNLÜ N.Burak, “Risk Yönetiminin Değişen Dünyası ve İç Denetim”, **İç Denetim Dergisi**, Sonbahar 2004.

YURTSEVER Gürdoğan, “Türk Bankacılığının Kontrol ve Denetim Yapısı İçinde İç Kontrol Merkezinin Yeri”, **Active Finans ve Bankacılık Dergisi**, Sayı 33 (Kasım-Aralık 2003).

İNTERNET

<http://www.bis.org/publ/bcbs.pdf>.(21.05.2006)

<http://www.bumko.gov.tr/proje> “İç Denetim ve Türkiye Uygulaması” , TC. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İç Denetim Dökümanları, (03.04.2006).

<http://www.denetde.org.tr/arsiv.htm>, Erdal KENGER’in, 30 Nisan- 6 Mayıs 2003 tarihleri arasında Devlet Denetim Elemanları Derneği’nin Denetim Haftası Panelinde yaptığı “Kamu Denetiminde Standardizasyon” konulu konuşması (12.06.2006).

<http://www.tide.org.tr> “Uluslararası İç Denetim Standartları”,(11.06.2006)

<http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/denetim.doc>.,“Bankalarda İç Denetim Sistemleri” (11.05.2006)

<http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/denetim.doc>.“Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi” (24.04.2006)

<http://www.turmob.org.tr> (17.05.2006)

